

Від дзвоника до дзвоника

(або поради “закононеслухняним”)

Олесь Вахній

Олесь Вахній

Від дзвоника до дзвоника
(або поради «законостулухняним»)

2014

УДК
ББК

Вахній О. В.

Від дзвоника до дзвоника (або поради «законостелухняним»)
– К., 2014. – 136 с.

© Вахній О. В., 2014

ЧАСТИНА I

ОДНА ПОРАДА ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Я не заперечую того факту, що існує категорія людей, котрі через певні генетично закладені особливості, або з причини неправильних уявлень про героїзм (це особливо помітно серед молоді) свідомо порушують ті чи інші загальноприйняті норми або параграфи закону. Водночас, наситившись кількарічним спілкуванням з правопорушниками й злочинцями, почуваюсь зобов'язаним засвідчити, що штовхнути людину на порушення будь-якої статті Кримінального Кодексу або «загальноприйнятої норми поведінки», може тяжкий і незаздрісний побут, обставини, незнання законів (трапляється й таке нині), або принципове (це стосується й мене особисто) небажання дотримуватись чинного законодавства. Одні відчують докір сумління, інші пишуться цим. Значний відсоток «переступивших межу» чинили злочин свідомо, проте чимало довідуються про це лише після того, коли на його зап'ястях клацнуть кайдани. Дехто «вдається до неправомірних дій» з певних (відомих лише йому та, можливо, втаємниченим), міркувань, а решта навіть не приховують меркантильної зацікавленості. Згадане вище, кількарічне вимушене спілкування та співіснування з підслідними, підсудними та засудженими, засвідчили: більшість людей від природи не є злими чи добрими, надто дурними чи надто розумними, а надзвичайно обдарована людина — така сама рідкість, як цілковито безсовісний гвалтівник. Особисто мені таке спілкування дало можливість скласти уяву про те, що саме робить одних убивцями, інших благодійниками, а більшість — невдоволеними. Та є факт: люди порушували, порушують і ще довго порушуватимуть Карний Кодекс. Не дивуйтеся, але серед осіб котрі опинились на лаві підсудних й за ґратами реально зустріти представників усіх соціальних прошарків та фахів. Навіть тих, хто вчора приймав законодавчі акти, або власноруч позбавляв волі інших. Боротись з цим явищем лише репресіями — абсурдно й безперспективно. Як на мене, необхідні спільні зусилля всіх гілок влади (законодавчих й виконавчих органів), психологів, громадських та політичних середовищ, духовенства, а головне - саме бажання

широкого загалу позбутись (або принаймні суттєво зменшити та ослабити) одну зі своїх болючих виразок. Зайве вдаватись до протраційних псевдофілософських демагогічних монологів й дискусій довкола старих як світ, й донині не вирішених запитань: чи стає суспільство кращим, коли якийсь бідолаха потрапить до в'язниці?

Нині наважуються зловживати позбавленим однозначної відповіді питаннями: хто взагалі? кому? що? і яким чином - завинив? Злочинець перед суспільством чи суспільство перед «схибившим з істинного шляху»? Не бажаю когось виправдовувати, а комусь нав'язувати свою думку. Попри те, послуговуючись власним досвідом мушу засвідчити: дуже часто можновладці, працівники державних, силових та виконавчих структур своїми діями (або бездіяльністю) самі штовхають на порушення чинного законодавства. Саме тому від однієї поради не втримаюсь: **не провокуйте, панове.**

ПРО КОЕФІЦІЄНТ КОРИСНОСТІ ВІД НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛУ

Ой-йой-йой! Яка прикрість! В часі Вашої відсутності хтось, не спитавши дозволу та не отримавши згоди, відвідав Ваше помешкання, й позбавив Вас заощаджень, кришталевого й фарфорового посуду та іранського килимка. Співчуваю. Це справді прикрість. Пробачте мене за недоречне (на перший погляд) зауваження, та я б радив відразу подумати над причиною халепи. Пригадайте: можливо, кілька днів чи тижнів тому Ви необачно (а можливо і свідомо, прагнучи “набити собі ціну”), похизувались у присутності сторонніх власним матеріальним добробутом? Якщо так, то Ви, самі того не бажаючи, спровокували задрісних недоброзичливців. Дозвольте ще одне запитання: як Ви ставитесь до творчої спадщини Тараса Шевченка? Особливо до його заклик “...і чужому научайтесь...”? Не погидуйте повчитись у мудрих англійців, і втітьте в життя їхнє прислів'я “Моя оселя — моя фортеця”. Ну як? Ви все обмізкували й зважили? Сподіваюсь, у майбутньому Ви не “розслаблятимете булки” (себто не втрачатимете пильності).

Як Ви вважаєте, чому більшість держав у корені власної назви мають ім'я етнічної спільноти (нації), котра здавна

заселяє її терени? Загальновідомо: держава — інституція, що має гарантувати збереження національної ідентичності автохтонів, тобто тієї етнічної спільноти (нації), що дала їй ім'я. (З певних об'єктивних причин сучасна українська політична та економічна еліти не виконують покладених на них Творцем, нацією й природою обов'язки, але їхні злочинні дії не є правилом для цивілізованих народів). В ідеалі, делегуючи обраних до законодавчого органу влади представників тих чи інших політичних, громадських та економічних середовищ, нація сама формує власне внутрішнє життя й зовнішню політику. Держава має гарантувати загалові матеріальний добробут, захист честі й гідності всієї етнічної спільноти (нації) й кожного громадянина зокрема. Так мусить бути в ідеалі, й до цього прагнуть і прямують цивілізовані європейські народи. Прикро визнавати, але з серпня 1991 року (від початку формальної суверенізації окупаційної адміністрації) постколоніальна, посткомуністична, посткупаційна адміністрація, не маючи на те жодного юридичного й морального права, посівши всі гілки влади, самопроголосила себе політичною й економічною елітою. Дійсність засвідчила: забаганки можновладців й потреби українського народу є цілком полярними.

Досконалий лише Господь. Падали в гріх звичайні смертні й Божі обранці: цар Давид, його син Соломон, ангели. Позаково, що значний відсоток громадян постсов'єтського простору не соромиться (незалежно від майнового й суспільного стану) порушувати чинний Карний Кодекс. Ніхто й ніколи (окрім Бога) не довідається про зміст Ваших думок і причини, що спонукали до тих чи інших вчинків.

Ви любите Батьківщину й щиро зичите їй і народів суцільних гараздів. Ви розумієте, що “земна мандрівка” (життя в цьому грішному світі) це лише Господнє випробування на право перебувати з Ним після фізичної смерті, але Вас жахає кількість співвітчизників-співплемінників, котрі з вини недолугих політиків, мов дурна отара, бредуть на вірну загибель (“туди, де плач і скрегіт зубів”). Вас справедливо обурює безпринципність, продажність і запобігання перед бездумним натовпом владної верхівки й Ви не розумієте, чому вчорашні зрадники-колаборанти продовжують грабувати Україну, маскуючи власні злочини вболіванням за долю народу. Вас шокує беззаконня, що чинять

правоохоронці, продажність журналістів і твердолобість міністерських челядників. Якщо Ви не пустомеля й прагнете змін, врешті-решт Ви зважтесь на вчинок. Не соромтесь і не зневірюйтесь, якщо “загал цього не сприйме”. В серпні 2004 року мої побратими заклали на одному з київських базарів вибухівку. “Шокована громадскість” і тогочасна верхівка (час показав, що й нинішня також), розцінили їхній вчинок як терористичний акт і кримінальний злочин. Внаслідок вибуху київська міліція (нехай і тимчасово) позбулася одного з джерел незаконного збагачення. Прагнучи приховати від чесних платників податків власну бездіяльність і свідоме покривання безлічі вчинених з їхнього відому злочинів, “правоохоронці”, самі того не бажаючи, вимушені були розпочати понад сто кримінальних справ супроти нелегалів-мігрантів, торгашів наркотиками та контрабандною продукцією. Квартет “троєщинських терористів” порушив Карний Кодекс, але чи вчинили хлопці злочин? Стверджую, що ні. Злочин чинить той, хто засуджує дії небайдужих до долі Батьківщини патріотів. Аналогічними до “троєщинських терористів” міркуваннями керувались і боївкарі ОУН в 1932 році, грабуючи банк в Городку Ягеллонському. Двом з них (Біласу й Данилишину) за пограбування й вбивства польський окупаційний суд виніс смертний вирок, але в день страти в багатьох церквах Галичини били в дзвони й правили службу. Опір окупантам і насильникам (незалежно від зовнішньої форми) завжди викликав в українців захоплення й підтримку. Понад двадцять років змагав з московськими окупантами та їхніми лакеями з числа жидів і поляків Устим Кармелюк. Його вбивця отримав з рук московського царя золоту каблучку (як винагороду), але ім'я народного месника (а він не соромився й грабувати) довіку асоціюватиметься з національно-визвольним рухом.

Зафіксована на клаптику низькоякісного туалетного паперу “незалежність” жодним чином не дає нам підстави стверджувати, що Україна стала такою насправді, оскільки вона не є суб'єктом міжнародної політики, а українці не є господарями свого життя та власної землі. Події, що відбуваються в політичних колах, виходять за рамки будь-якої моралі. Торгуючись національними інтересами й свідомо погоджуючись на роль обслуговуючого персоналу зовнішніх чинників, українські політики змагають за міністерські портфелі, парламентські крісла та посади у

виконавчих структурах. Донині жоден з них не був притягнутий до кримінальної відповідальності за зраду Батьківщини. (Як на мене, цей злочин є найтяжчим). В усі часи зростання злочинності було пов'язане з падінням моралі. Про яку мораль може йтися, коли з екранів телевізорів та шпальт періодики розголошуються таємниці приватного життя, пропагуються шахрайство, різноманітні форми крадіжок, контрабанда, незаконна підприємницька діяльність, статеве розбещення, а книжкові ятки цілком легально пропонують написані москвинською мовою вульгарні, брутальні й кримінальні “детективні романи”? Стверджую: все це стає підручником для духовно необтесаних підлітків. Гнила й наскрізь трухлява українська владна верхівка спочатку узаконила пропаганду зла й гріха, а потім тим самим законом позбавляє волі тих, хто вгледівши зло й гріх, втілює їх в життя. Гідний подиву факт упередженості української феміди. Її каральний меч безжалісно стинає голови рядових виконавців злочину, але він жодного разу не впав на голови “законослухняних” спокусників й ініціаторів.

Не полінуюйтесь поспостерігати за діями і поведінкою “іноземних інвесторів”. Навіть неупередженого погляду досить, аби зрозуміти, що до нас ставляться з неприхованою зверхністю. Чужинців жодним чином не турбують і не цікавлять проблеми й потреби нашого народу. Українців і Україну сприймають як знаряддя заробітку. Вас влаштовує роль предмета, з яким працюють? Мене — ні. Я обурений тим, що окремі нинішні національні й наднаціональні потуги перетворили весь світ (Україну також) на арену змагань за виготовлення й збут продукції. Я не хочу, аби хтось, не питаючи моєї згоди, вимагав від мене чинити наперекір власному сумлінню й Божим Заповідям, а зденаціоналізовані гермафродити від мого імені й від імені багатостраждального українського народу жебрачили позики в валютних фондах сумнівної репутації. Як і в часі Другої Світової війни, Україна продовжує перебувати в ролі об'єкта змагань між зовнішніми чинниками. Змагаючись за панування, хижка Московщина, брудношкірі азіяти й підлий англо-саксонський світ влаштували на нашій землі “вертеп розбійників”. З цієї причини я прошу Вас не поспішати засуджувати українців, котрі, подавшись на заробітки до США або Росії, гуртуються там в “бригади” (ватаги) й здобувають кошти крадіжками, грабунком і шахрайством. Певний

відсоток здобутих таким чином купюр й асигнацій потрапляють до кишень їхніх рідних в Україні. Не заважайте їм найпримітивнішим способом хоч би частково відновлювати справедливість. Запевняю Вас: душі ось таких “українських бандитів” — не бездушні колоди. Свого часу доля звела мене з “рекетирами” (здирниками), котрі контролювали митницю на ділянці українсько-польського кордону. Більшість з них були звичайнісінькими галицькими й волинськими хлопцями. Спільно з ними я “штрафував” “бариг” (гендлярів), які везли на продаж в Україну болгарські парфуми, сірійські бюстгалтери й турецькі джинси. За “підрив національної економіки” платили американськими долярами, українськими гривнями, і польськими злотими. Для водіїв російських автомашин і на хамовитих вихідців з окацаплених регіонів України діяла окрема (зрозуміло, що вдвічі вища) такса. В моїй присутності зухвалому “рускоязычному ківляніну” розбили пляшку об голову й порізали ножом обличчя. (Він набрався нахабства протестувати й погрожувати). Мені відомо, що на зароблені таким чином гроші, один з “рекетирів” збудував неподалік від Луцька кав`ярню. Невже збагачувати економіку України й поліпшувати добробут її громадян злочин?

Не важко здогадатись, з чієї подачі підконтрольні різноманітним політичним, окремим національним і чисельним наднаціональним потугам «засоби масової інформації» (знаряддя одурманення й виховання збочених смаків) активно культивують й експлуатують таке поняття, як “суспільна думка”. За посередництвом цієї нелогічної і абстрактної “думки” приймаються й втілюються в життя закони, що радикально змінюють притаманний для нашого народу ритм життя. Мені не відомо, чим керувалась Верховна Рада, відмінюючи графу про національну приналежність у паспортах. Та я на кожному кроці чую про сіцілійську мафію, неаполітанську камору, чеченські тейпи, японську якудзу й китайські тріади. Розслідуючи злочин, працівники органу дізнання, насамперед з`ясовують національну приналежність злочинця. Знання особливостей національного менталітету полегшують оперативно-пошукові заходи.

Мешканці Києва, Одеси, Донецька й Харкова на власній шкурі відчули свавілля вихідців з Кавказу. Попри споконвічну ненависть між вірменами й азербайджанцями, осетинами й інгушами, чеченцями й грузинами, в керівників етнічних

кримінальних угруповань вистачило розуму, аби усвідомити, що перенесення бойових дій в Україну (рівно як і в Росію) виявиться для всіх них згубним. У цій війні не буде переможців. Чітко поділивши “сфери впливу”, “чорнозаді”, мов упирі, присмоктались до тіла автохтонів (українців) і нещадно висмоктують усі соки. Горбоносі грузини, підлі вірмени, смердючі азербайджанці, віроломні осетини, хтиві аварці та дикі чеченці й інгуші, в Україні цілковито “пустилися берега”. Окрім “традиційних” кримінальних угруповань, у великих містах України існують і діють “національно-культурні товариства” в’єтнамців, арабів, вихідців з Африки (нігерів), латиноамериканців (гусаносів), китайців, курдів, корейців тощо. Від самих початків своєї “національно-культурної” діяльності вони займались розповсюдженням наркотиків, контрабандою, шахрайством й збутом краденого. Дезорганізовані «розвалом імперії зла» правоохоронці (міліція й перейменоване в СБУ КГБ) не чинили чужинцям жодного серйозного спротиву. Навпаки, силовиків чомусь влаштовував такий ненормальний стан речей. (1994 року я мав довгу й мало-приємну “профілактичну співбесіду” з офіцером СБУ, за нанесення “особі кавказької національності” тілесних ушкоджень. Духовного нащадка й послідовника садиста Дзержинського жодним чином не турбував той факт, що “потерпілий” займався здирництвом).

Цілком протилежна ситуація склалась на Західних теренах України. Свого часу львівський “авторитет” Завінський кинув гасло “Львів для українців”. До боротьби з “чорною заразою” долучились майже всі громадські й політичні середовища. “Хачиків” (особливо чеченців і азербайджанців) стріляли й гамселили немилосердно. Порівняйте стан криміногенної ситуації в Західних й Південно-Східних регіонах (зокрема й в Криму), і Ви переконаєтесь в єдиноправильності позиції Завінського. Його хлопці донині щедро офірують на відбудову поруйнованих московсько-більшевицькими окупантами храмів, відверто конфліктують з кавказькими й московськими “законниками” (керівниками злочинного світу), й (як це не смішно й абсурдно звучить) протистоять безконтрольній приватизації. Аналогічно вчинила й Івано-Франківська “братва”. Ніким не кликаного чеченського бригадира-командира Како Махаурі та його посаджену в японські джипи “бригаду” козолупів зустріли, як прийнято

стрічати непроханого гостя. Скажіть мені на милість: невже розумна й порядна людина засуджуватиме нащадків славних опришків? Як я маю ставитись до колишнього КГБіста (а нинішнього СБУшника), котрий в часі урочистого мітингу з нагоди Дня Незалежності розпитував мене про обставини й причини вбивства вищезгаданого “звіра”?

Щедрим на жертви для українських церков та патріотичних середовищ був і киянин Петро Хмарук. Його принципова позиція, дієве протистояння чужонаціональному (насамперед російському) криміналові, викликали скажену лютю у тих, хто навіть після проголошення Україною незалежності, продовжував з лакейською слухняністю виконувати вказівки Кремля.

Дозволю собі навести й інші приклади. В 20-30 роках минулого століття криміналітет новопосталих балтійських держав (Литви, Латвії, Фінляндії й Естонії) найактивніше протистояв російським білоемігрантським зграям, й врешті-решт витіснив їх. Усе награване лишалось у Прибалтиці, а не текло до американських, німецьких, чи швейцарських банків.

Проте повернімось в нинішні нерадісні реалії. Не з вуст сторонніх, а з власного досвіду почуваюсь зобов'язаним засвідчити: під сучасну пору значний відсоток “потерпілих” від дій кримінальників становлять особи, котрі нажились нечесним шляхом. Невже Ви проти “перерозподілу награваного”? Так, це нечесний і далекий від ідеалу шлях. Але чи творите Ви кращу альтернативу?

Дослідження генетиків науково обґрунтували задеклароване ще в «Старому Заповіті» застереження від гріховного трибу життя. Наслідки непослуху Господній Волі (здоровому глуздові) — трагічні. З причин певних генетичних аномалій (гріховності предків) народжуються люди котрі прагнуть безугавного конфлікту з суспільством. Але відсоток таких вкрай низький. Решта вдаються до криміналу з причини недолугості Конституції й законів, безчесності та безпринципності мововладців, відсутності змоги чесним шляхом досягнути бажаного.

Підсумовуючи викладені думки доходжу наступного висновку:

1) Національний кримінал спонукає загал до повсякчасного вболівання за особисту безпеку.

- 2) Протистоїть чужинському засиллю.
- 3) Змушує “працювати” “незадіяні” кошти.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Буду прикро враженим, коли довідаюся, що попереднім розділом зромантизував для Вас кримінальний триб життя. Навчіться аналізувати події й не будьте бездумним всепоглинаючим слимаком. Майте на увазі: верхівка мафії (зорганізованого криміналітету) — це працівники Апарату Президента, його охорона, Кабінет Міністрів, розвідка, контррозвідка, армія й керівники депутатських фракцій. Їхня мета — неподільно контролювати всі прибуткові галузі. Остерігайтесь “ходячих легенд” і тримайтесь на відстані від “невловимих” і “незасвічених”. Таких під сучасну пору практично не існує. Обставини примушують шукати «дах» (прикриття) серед можновладців. Не вірте й КГБістським і міліцейським баєчкам про блакитнооких ідеалістів-розвідників. Насправді все набагато складніше й заплутаніше, й водночас до сліз і сміху простіше. Ще з часів царату й ЧК-ГПУ-НКВД російські “правоохоронці” (а нинішні українські СБУшники й міліціонери є їхніми прямими й безпосередніми спадкоємцями) тісно співпрацювали з верхівкою “законнеслухняних”. Непідконтрольних просто нищили. Знаменитий терорист Азеф був водночас агентом царської охоранки й організатором найгучніших терактів. Колишній начальник служби безпеки батька Махна Льова Задов у 20-х роках працював слідчим ГПУ, а вбивця Степана Бандери (агент КГБ) Богдан Сташинський в молоді роки належав до юнацької сітки ОУН. Сучасна історія дала нам чимало прикладів, коли “революційні вожді” найрадикальніших партій виявлялись агентами й стукачами. З одного боку ці люди були безкомпромісними борцями з системою, а з іншого — звичайнісінькими провокаторами (“сучарами”). Борці з “криміналом” в усьому копіювали своїх “політичних” колег. Численні приклади минулого й сьогодення свідчать про найтіснішу співпрацю між елітою зорганізованого криміналу й силовиків. (Дозвольте не обтяжувати себе, називаючи конкретні імена. Прийде час і для цього.) Аби відвести від себе підозру й виділитись із загальної сірої маси, керівники злочинних угруповань вимушені були вдаватись до екстремнеординарних учинків.

Така практика призводить до здобуття ще більшого авторитету. Але майже всією здобутою інформацією ці люди діляться з системою, що крізь пальці споглядає на їхні численні злочини. Силовики не чіпають “авторитета”, оскільки не бажають втрачати цінного інформатора, а “колеги по ремеслу” вбачають в ньому гідного ватажка й ніколи не сумніваються в його щирості. Роздуми над мораллю й аморальністю такого стану речей для безпосередніх учасників цього ганебного дійства не властиві. Завдавати біль ближньому й виправдовуватись фразою “така робота” стало для них нормою. “Авторитетний люд” влаштовує той стан речей, що “правоохоронці” крізь пальці споглядають на їхні грабунки, шахрайства, вбивства, приховування прибутків, крадіжки. Водночас, керівники силовиків мають змогу “тримати руку на пульсі” й “контролювати ситуацію”. В разі необхідності “підконтрольні” розправляються з непокірними. Така плата за змогу тішитись можливістю “розчищати собі шлях” руками міліції.

Сучасна “українська мафія” не знає національних кордонів. Дільничі інспектори отримують від чужинців-нелегалів і торгашів наркотиками хабарі. Зрозуміло, що левова частка цього прибутку опиняється в кишенях керівників райвідділів міліції. Запевняю: кінець цього заплутаного ланцюжка Ви знайдете в Генеральній Прокуратурі й кількох міністерствах.

ПРО ПОСТАЛИХ ПОНАД ЗАКОНОМ

Попри задекларовану в Конституції та безлічі інших нормативних документах всезагальну (незалежно від майнового або суспільного стану та безліч інших чинників) рівність перед формально неупередженим законом, з сумом для самих себе особисто, й ганьбою перед всією світовою спільнотою, мусимо констатувати, що дана декларація в дійсності є пустим, беззмістовним й заколисуючим справедливі голоси протесту папірчиком. Гучно й урочисто виголошуючи монологи про визначні досягнення на шляху поліпшення добробуту громадян, в повсякденній дійсності можновладці здійснюють цілком протилежне. Майже кожному з нас (якщо не на конкретних випадках з особистого життя, то принаймні на гіркому досвіді близьких, знайомих і рідних) доводилось стикатись з випадками, коли особи наділені владними повноваженнями або

матеріальними статками (як правило більш ніж сумнівного походження), безкарно дозволяють собі дії, за котрі Карним Кодексом передбачені відповідальність й покарання. Заперечуючи щойно сказане, опоненти напевно відразу згадають про вже покійного депутата Агафонова та опальних Павла Лазаренка, Юлію Тимошенко, Юрія Луценка й Василя Волгу. Невдалі приклади, панове. Жодним чином не виправдовуючи й не беручи під захист згаданих (й ще десятків не згаданих) осіб, стверджую, що причини порушення супроти них кримінальних справ криються виключно в політичній площині. Горде зарозуміння й небажання знаходити спільної мови з владним Олімпом (читай ухиляння від продовження грати за правилами системи з надр котрої вони й вийшли), коштувало їм мільйонних статків, посад, добробуту і навіть життя. Наразі, дозволю собі вже вкотре заторкнути й спробувати нагадати про реальний стан речей в царині діяльності тієї категорії нашого суспільства, яка попри взяті на себе зобов'язання дотримуватись й захищати нас, стоїть понад законом. Мова піде про одне з відгалужень виконавчої гілки влади. Конкретніше - про «наших славних, й щохвилини готових прийти на захист» правоохоронців.

Спочатку нагадаю події 2001 року, акцію «Україна без Кучми». На учасників наметового містечка, розташованого на Хрещатику, нападає гурт молодиків. Причетних до акції протесту, нічого не пояснюючи, б'ють залізними палицями. Затримані вартою нападники виявились курсантами академії МВС. Згодом, під час розгону наметового містечка, боєць спецпідрозділу «Беркут», не ховаючись від націленої на нього відеокамери, зриває й кидає під мітлу прибиральниці державний прапор. Кадри облетіли всю країну. Як ви гадаєте, чи був хтось покараний за нанесення тілесних ушкоджень й образу державного символу? Жодних звісток про це в ЗМІ не з'являлось. Для наділених владою й захисників беззаконня закони не писані.

Падка на скандали журналістська братія та гострий на язик обиватель вже давно набили оскоми на зубач в анекдотичних (й водночас трагічних) ситуаціях про хабарництво автоінспекторів та хамовиту недолугість в лавах патрульно-постової служби (ППС). Але чомусь рідко згадується про реалії їхньої роботи. А вони дійсно-таки далекі від декларованих й цивілізованих.

Спілкування з працівниками МВС, унаочнило жахливу й водночас притаманну більшості з них деталь: всі вони (від рядового

до міністра) увірували у власну непомильність, непогрішимість й абсолютну правоту за будь-яких умов. Залишене в спадок від злочинного московсько-більшовицького окупаційного тоталітаризму обов'язкове «промивання мізків» донині діє бездоганно. Саме ця, безпідставна й зарозуміла самовпевненість, стає причиною безлічі посадових зловживань та злочинів. Розрекламовані як визначні досягнення на шляху становлення демократії нормативні акти, які регламентують діяльність й поведінку правоохоронців, так і залишились окозамилювальним папірцем для європейських і світових правозахисників. Скільком з нас відомо, що під час виконання службових обов'язків з охорони громадського порядку, працівники ППС й спецпідрозділу «Беркут», звертаючись до громадян (нагадаю, що всі ми є платниками податків, а значить і тими, з чиїх кишень оплачується діяльність бюджетних, серед яких є й правоохоронні органи служб) зобов'язані в першу чергу відреконструюватись, а вже потім пояснити причину власної уваги. В дійсності, їхня поведінка далека від зафіксованої на папері й декларованої з високих трибун. Не відреконструюючись й не пояснюючи причин, у вас можуть вимагати документи які засвідчують особу, обмацати (згідно їхньої термінології це малоприємне дійство є не обшукком а «поверхневим оглядом») або протримати в кімнаті міліції кілька годин. В затриманих (байдуже чи за реальними, чи за надуманими правопорушеннями) не посоромляться без свідків й обов'язкового в таких ситуаціях протоколу, цілковито вивернути кишені й перерити особисті речі. Формально такі дії пояснюються пошуком наркокур'єрів й забезпеченням себе від застосування затриманими зброї. Нагадувати міліціонерам про гідність самих затриманих – даремна справа. Значний відсоток затриманих стають жертвою цинічного полювання. «Набиті» на пошуках в натовпі простаків очі правоохоронців, вибирають хмільних або малообізнаних з власними правами громадян. Морально й психологічно стероризувавши затриманого, залякавши кримінальною або адміністративною карою, їх, шляхом дешевого й примітивного шантажу, позбавляють коштів й речей особистого вжитку. Водночас, законнеслухняна категорія наших співвітчизників та сонм іноземців, котрі зловживають гостинністю українців, з радістю наведуть вам приклади «знаходження спільної мови» з працівниками МВС за вчинені злочини й правопорушення. Тут все залежить від рівня тяжкості злочину, а вартість «вирішення

питання» коливається від кількох десятків гривень до кількох десятків тисяч іноземними асигнаціями.

Спостереження за реакцією й діями міліціонерів в часі гарантованих Конституцією різноманітних акцій протесту громадськості, дало чимало цікавих фактів для роздумів. Висновки звичайно невтішні. Правоохоронці є сліпим знаряддям поборення всіх невідконтрольних нинішнім можновладцям процесів. Звичними стали перешкоджання здійсненню вільного волевиявлення. Майже всіх затриманих стандартно звинувачували в брутальній лайці в громадському місці. Формально, дії вчинивших це підпадають під юрисдикцію кодексу про адміністративні правопорушення. Бійці спецпідрозділу «Беркут» і ППС без анінайменшого докору сумління (складається враження, що ця чеснота в них цілковито атрофована) звинувачують затриманих в «голосній нецензурній лайці, грубій поведінці й порушенні громадського спокою, котрі викликають обурення громадян». Чинний кодекс про адміністративні правопорушення передбачає за висунуті звинувачення покарання (від штрафу до арешту на 15 діб) і позбавляє звинувачених права на оскарження. Здавалося б абсурд, але одного рапорту працівника МВС достатньо аби безапеляційно визнати затриманого винним. Брехливий рапорт міліціонера перекреслить в очах судді вашу чесність й принциповість.

Вислуховуючи (або читаючи) звіти чільників МВС про щоквартальне поліпшення справ на ниві розкриття злочинів, більшість посвячених в таємниці діяльності органів дізнання й дільничних інспекторів, лише скрушно хитають головою. Така реакція є адекватною на існуючий стан речей. Непосвяченим повідомляю, що і практикований впродовж більш ніж 20-ти років Кримінально-Процесуальний Кодекс (КПК) 1961-го року, й набувший чинності в листопаді 2012-го Кримінальний Процесуальний Кодекс, зобов'язує працівників МВС перед першим допитом пояснити затриманому в чому його підозрюють або звинувачують, повідомити, що згідно того ж КПК він має право на захисника й на розмову з ним віч-на-віч до першого допиту, а також, що згідно 63-ї статті Конституції ніхто й нікого не має права змушувати чинити дії, які можуть зашкодити затриманому або його рідним. Як правило, всі ці норми Конституції й КПК працівники ВКР (Відділу Карного

Розшуку) перекладають на слідчого. Морально стероризувавши, нерідко навіть фізичними тортурами, в затриманих вибивають перші покази, в яких дуже часто події зображені в спотвореному, далекому від дійсності вигляді. Частими стали випадки свідомої гіперболізації події та її наслідків. Наприклад побутову бійку зображують як свідоме й зумисне нанесення тілесних ушкоджень. Таким чином збільшується показник розкриття тяжких злочинів.

Варто згадати й про передбачену Карним Кодексом відповідальність за несанкціонований судом й прокуратурою збір інформації про приватне життя людини. Для працівників ВКР цих статей КК не існує. Вилучати приватну кореспонденцію, прослуховувати телефонні розмови, спостерігати (слідкувати) за пересуванням (або діями) підозрюваного або його рідних також стало нормою. Зібрані таким чином матеріали як правило не підлягають перевірці, а значить і не завжди відповідають дійсності, й є такими, що хоча й не долучаються до матеріалів кримінальної справи (досудового розслідування), але як «дані оперативної розробки» задовго до судового розгляду можуть сформулювати і в слідчого, і в судді, і в прокурора упереджене ставлення. Окрема мова про працівників прокуратури, котрі знаючи про ці порушення, жодним чином не реагують на посадові злочини. Що подієш? Рука руку миє. Спроби арештованого або підслідного відшукати співчуття у працівників слідчого відділу, котрі вимушені на маргінесі всіх цинічних посадових злочинів «розгрібати сміття», також будуть недоречними. Ігнорування скарг затриманих про катування, перекваліфікація в той чи інший бік окремих справ за матеріальну винагороду родичами підслідного або за вказівкою керівництва, свідоме й запопадливе фабрикування замовних справ, також стали звичною й вже не викликаючою осуд справою. Гнила, так і не реформована з часів постання незалежності система, продовжує продукувати безкарних і цинічних адептів. Стоячи понад законом, вони провокують загальну до адекватної реакції. Звідси й такий високий відсоток невдоволених владою.

ГАНЕБНА ТЯГЛІСТЬ

Дароване Творцем почуття відповідальності перед минулими, сучасними та прийдешніми поколіннями співплемінників, зобов'язує до повсякчасного самовдосконалення. Дослідження та аналізи багатьох подій дарували усвідомлення незаперечності того факту, що причиною більшості бід та негараздів в нашому штучно знедоленому суспільстві є всебічна (себто духовна, культурна, ментальна й економічна) залежність від зовнішніх потуг та відсутність самодостатності. Досить помітною й надміру вагомою залишається неприродна прив'язаність українців до вчорашнього окупанта. Нав'язані чужинцями фальшиві і шкідливі псевдочастоти та непритаманні цивілізованому суспільству “норми” взаємостосунків, сприяють подальшому деградуванню, й утримують українців від всебічного поступу й удосконалення. Небажання політиканів змінити існуючий стан речей, спричиняє неспроможність вибратись з цупких обіймів вчорашніх поневолювачів й продовжує труїти душі українців. Притаманна (попри переважний європейський чинник в справі формування російського етносу) москвинам азійська деспотичність й нівеляція гідності одиниці, міцно вкорінилась й в нашому побуті.

Досліджуючи минуле, мені довелось перегортати чималий обсяг літератури. З прикрістю мушу константувати що нинішня Україна далека від цивілізованого світу. Від часів відвертої московської окупації (себто дурисвітської монархії та тоталітарної сталінсько-брежнєвської Конституції) й до нинішнього божевільного вертепу (котрий багато хто з причини відсутності інтелекту й невміння давати реальні оцінки подіям) нарік “незалежністю” й “шляхом в Європу”, жодних докорінних змін в стосунках між владою та громадянином не відбулося. Це тяжкий і лихий спадок для України. Нівелююча людську гідність система провокувала наділених владними повноваженнями до злочинного зловживання. Посадовців влаштовував той ненормальний стан речей, коли вони могли безкарно зловживати службовим становищем, й трактувати закони згідно власних забаганок. Водночас, будь-який спротив їхньому брутальному свавіллю карали найжорстокішим чином. Зверхнє й показово гидливе ставлення узурпувавших владу супроти решти зобов'язувало до свідомого поборення цього ненормального стану речей.

Проте ухилюсь від закликів до абстрактної “боротьби зі злом і несправедливістю”. Аби унеможливити закиди як ідеалізаторів москвинського деспотизму (байдуже якого, царського чи комуністичного) й нинішньої псевдонезалежності, обтяжу себе кількома цитатами заслугуючих на довіру осіб й оповім про побачене власними очима.

Перечитуючи й аналізуючи творчий спадок відомого в минулому (проте незаслужено забутого нині) революціонера Бориса Савінкова, натрапив й на передрук спогадів його матері. (Вони були оприлюдненими в петербуржському журналі “Былое” в 1906 р., й додані замість післямови до роману “То, чего небыло” виданого московським видавництвом “Художественная литература” в 1990 р.) Чи не найбільше вартими уваги залишаються її свідчення стосовно стосунків з імперською жандармерією. Читаючи її спогади, починаю розуміти причину такої ненависті піднятих на повстання революціонерами й їхнього цілком природнього й справедливого прагнення знищити злочинний російський монархізм. Жорстокість повсталих не була безпідставною. Подані нижче (в моєму перекладі з російської) цитати сподіваюсь примусять істориків й політологів тверезо зважити причини перемоги соціалістичного устрою над царським деспотизмом:

– Я знаю, що ці спогади примушують мене знову і знову пережити минуле, але це життя не лише моє, а багатьох.... Не одній мені довелося на собі відчутти залізну руку урядового режиму: таких як я, нещасних матерів, тисячі...

Першим зіткненням з жорстокою і нелюдською системою був обшук в помешканні Савінкових:

– Як змалювати те почуття приниження й обурення, котре опанувало в часі цього брутального насилля? Хто може спокійно споглядати на нищення святого в його оселі? Торкнулись всього: світлин рідних й знайомих, перечитали приватне листування, а наших дітей обмацали чужі й грубі руки.

– Все дійство супроводжувалось цілковито незрозумілою багатолюдністю: в помешканні вешталось осіб з дванадцять, на кухні залишилось ще осіб з шість про запас, біля кожних дверей стояв жандарм, а будинок був оточеним з усіх боків. І все це лише задля того, аби захопити двох беззахистних юнаків.

Таким в її пам'яті залишився наслідок:

- *Все було зрушено з місця, перекинуто, скатертини скинуті з столів, диванні подушки розпороті: кругом плями брудних ніг, мокрі сліди...*

Після арешту старшого сина, С.А. Савінкова безпосередньо зіткнулась з бездушною системою:

- *Якщо я зверталась в охоронний відділ, мене відсилали в жандармське управління. Звіти знову доводилось їхати в щойно залишену "охранку". Жандармський генерал приймав відвідувачів не інакше як в суворо визначені години й дні. Тоді я вперше ознайомилась з головною властивістю діяльності жандармів: подавати справу - навіть тоді коли вона не варта й виіденого яйця - з незвичайною таємничістю і в тисячу разів перебільшувати її серйозність й значіння. Коли жандарми розмовляють з батьками політиків, вони завжди обіцяють каторгу або смертну кару. Завжди, коли я прохала про побачення, мені у відповідь знизували плечима, зітхали, хитали головою, й відмовляли.*

Дозволю собі ще декілька цитат.

- *Кожне побачення уможлилювало впевнитись що організм сина слабіє: його руки тремтіли, обличчя покрилось коростою. Я відвідала прокурора й пояснила йому про згубний вплив тюрми на здоров'я сина. Він чемно вислухав мене, проте повідомив що звільнити сина не в його владі, що дізнання лише на початковій стадії, а на моє питання в чім він підозрюється відповів що пояснювати нічого не зобов'язаний.*
- *Мені безліч разів довелось вислухати ласкаві обіцянки, оббігати приймальні жандармського управління, очікуючи хвилинної аудієнції, перш ніж мій син нарешті був оглянутим й звільненим на поруки батьків під заставу.*

Причину нелюдського ставлення до ув'язнених чудово характеризує коротенький діалог свідком котрого стала мати майбутнього терориста-революціонера:

- *І чого таких запитати! - сердито запитав один з батьків ув'язнених, але жандарм суворо глянув на нього й повчально заявив:*
- *А навіщо чинити спротив начальству?*

Цього коротенького обміну думками достатньо для того аби усвідомити всю злочинну суть нелюдського (проте ідеалізованого ненаділеими інтелектом вкрай галасливими адептами

дикого москвинського православ'я) царського режиму. Людей позбавляли права вільно декларувати власні погляди, а захист честі та гідності потрактовували зрадою й державним злочином. Жандрармський генерал й (як це не соромно нам українцям визнавати) нащадок запоріжської старшини Спиридович (чоловік дійсно освідчений й не позбавлений вміння давати подіям тверезі оцінки) вимушений був константувати:

– ... *терор цілого класу суттєво жахливіший ґурту вибуховиків...*

Історики мусять нарешті сказати правду. Возведений завжди підконтрольним світській владі московським православ'ям до лику святих п'яничка Микола II, був причетним до загибелі мільйонів громадян (на щастя вже почила, і геть не в Бозі) Російської Імперії. Я не боюсь звинувачення в жорстокості й цинізмі. Кажу відверто: дідько з ними. Трагедія полягає в іншому. Російська імперія винародовлювала українців. В дискусіях довкола подій 1917-го р. зайві емоції й політичні симпатії чи антипатії. Падіння вкрай збюрократизованої монархії було логічним й закономірним кінцем будь-якої тоталітарної держави. Туди їй і дорога. В пекельному вогні згоріли ідеалізатори монархії, влада перейшла до рук їхніх політичних опонентів, проте пригаманний москвинам азійський деспотизм продовжував молоти в порох людські кістки й нівечити душі. Зміна соціального та політичного устрою а Росії не змінила її суті й змісту, а Україна так і лишилась поневоленою.

Про злочинну, тоталітарну, й цілком антинародну суть комуністичного устрою списано сотні тисяч тон паперу. Левову частку в них посідають й спогади колишніх політ'язнів, котрі на власному тілі й на власній шкірі відчули реалії “комуністичного раю” в часі кривосуддя й перебування в тюрмах та концентраційних таборах. Настійно рекомендую уважно прочитати “Сад Гетсиманський” Івана Багряного, “Архіпелаг ГУЛАГ” Олександра Солженіцина, “Тернистий шлях кубанця Проходи” Романа Ковалю, й інші документальні спогади. “Вироки трійок”, масові розстріли, катування, навішування абсурдних (з погляду сьогодення) ярликів, цькування й унеможливлення пошуку альтернативних визначеним комуністичною партією шляхів, спричинились до ототожнення штучно zdeґрадованим загалом держави (як інституції) й бюрократичного апарату. Повторюю ще раз: зміна соціального та політичного устрою в дикій Росії,

жодним чином не змінила взаємовідносин між владою й зневаженою людською масою.

Трагічним наслідком кількосотлітньої бездержавності українського народу стала втрата започаткованих ще в княжу добу державницьких традицій. Ганебним спадком від також вже почилиого й також геть не в Бозі Сов'єтського Союзу (котрий в дійсності був ширмою бруталного москвинського шовінізму) є прагнення нинішніх безпринципних політиканів не дистанціюватися різкими темпами від традиційних для азійського деспотизму форм спілкування з народом. Зайве нагадувати що на кожному кроці доводиться стикатись з хабарництвом, хамством, недбайливим поведженням з державним майном, вивищенням власних забаганок над почуттям обов'язку й здоровим глуздом. Проте не буду узагальнюватись.

Моє кількарічне спілкування з правоохоронцями, суддями, працівниками прокуратури, челядниками всіх рівнів і рангів виконавчої влади (держслужбовцями), дарувало право стверджувати що ці служби цілковито переповнені позбавленими найелементарнішою порядністю людьми. Керунок всіх їхніх вчинків — пошук особистого матеріального зиску, можливість показово насолоджуватись всеспроможністю й безкарністю, й прагнення засвідчити загалові власну вкрай важливу вагомість. Без найменшого вагання, вони конвертують незаздрісне становище загалу у мільйонні прибутки, й вбачають себе майбутніми господарями неприналежного їм нині. Прикриваючись образливою для всього українства бутафорною, несправжньою, нещирою шароварщиною (справжня культура ними приречена на жалюгідне нидіння), вони зумисне сатанізують навіть найменші спроби стати на захист власної духовності. Їхні “радість” й “прибуток” будуються на горі й крові народу. Їхній ідеал — вічна мерзлота політичного ґрунту. Успадкований від москвинів надмірний централізм породив замкнену касту “державотворців” котрі вимагають беззастережного виконання загалом всіх повелінь й вказівок. Між першими й другими сформувалась ціла каста бюрократів-управлінців. Запопадливе запобігання й самоприниження нині нарекли “службовою дисципліною”, а найменший непослух - “руйнуванням державних устоїв”. Тож зайве дивуватись що нинішнє драконівське переслідування “позасистемних” й “деструктивних” за будь-яке ухилення від

встановлених режимом вимог карається ненабагато м'якше ніж в часи середньовічної інквізиції.

Події 2004-05 рр. (так зв. Помаранчева Революція), багатьох примусили тверезіше поглянути на реалії життя. Довідавшись про загадкову смерть колишнього міністра МВС а згодом керівника податкової служби Кравченка, більшість українців зітхнули з полегшенням. Він був запеклим ворогом найменшої ініціативи народу. Сьогодні “тузи режиму” й “дрібні козири з шевронами” також не соромляться будь-яку норму закону потрактовувати згідно власного розсуду. Хіба є ознакою цивілізованості бійки в сесійній залі Верховної Ради? Не минає і тижня аби хтось комусь не порвав краватку або сорочку, чи навіть розбив в кров носа біля трибуни. Завважте: все це фіксується телекамерами, й згодом транслюється на всю країну. Та чи ви пригадуєте випадки коли уподібнених до когутів законотворців притягнули хоч раз до належної відповідальності за хуліганство в громадському місці? Дурний приклад заразний. Вслід за депутатами, кулачний двобій влаштовують прямо в Апараті Президента чільник МВС Юрій Луценко й Київський міський Голова Леонід Чернівецький. Битий писок останнього й долучені до нього висновки судово-медичного експерта, так і не стали причиною втрати хуліганом-міністром посади. Їм все дозволено. Чи часто доводилось чути Вам про порушення кримінальної справи за статтею “Службове недбальство”? Така дійсно є в “Кримінальному Кодексі”, але її наявність жодним чином не свідчить про те що вона діє. Мені неодноразово доводилось подавати скарги до прокуратури на застосування фізичного насилля працівниками міліції в часі допиту, проте навіть попри наявність зафіксованих судово-медичною експертизою слідів тілесних ушкоджень, жоден працівник міліції не був притягнутим до належної відповідальності. Кілька разів супроти мене порушували кримінальні справи котрі в залі суда просто розвалялись. Замість закриття справи й притягнення до належної відповідальності осіб котрі за свідомо сфальсифікованими обвинуваченнями утримували мене під вартою, працівники прокуратури радили не шукати правди і не скаржитись, оскільки прагнення утвердити справедливість може коштувати мені ще однією справою й черговим ув'язненням. Свідчу що я не один.

Тяжко зруйнувати сформовану систему. Попри її гнилизну й злочинність, вона має орду адептів й прихильників котрі не зупиняються перед оббріхуванням й перекручуванням фактів. Проте байдуже споглядання також злочин.

ЧАСТИНА II

НАПЕРЕДОДНІ

Попри поширені газетно-плакатні кліше на зразок “народна міліція” й “моя міліція мене береже”, протягом тривалого періоду нашої історії, пріоритетним напрямом діяльності міліції насамперед був захист “державних інтересів” (бюрократичного апарату антинародної системи). Декларований захист прав та інтересів пересічних громадян був і є донині пустопорожнім дзвоном. Цей ненормальний стан речей створив підґрунтя для відчуженості в стосунках між міліцією й неприналежного до касти можновладців народом. Проголошена в 1991-му році незалежність та “помаранчева революція” 2004-05 рр. жодним чином не наблизила його до владної верхівки. А вона й надалі послуговується нечесними й аморальними методами управління. Глибоко зневажаючи власний народ і сприймаючи його лише як об’єкт владних маніпуляцій, «державотворці» запровадили таку систему управління державою, де демократичні механізми все більше згортаються, а авторитарні тенденції зростають. Упродовж тривалого часу ми споглядаємо на політиків, які, не змигнувши оком, називають чорне білим, а біле чорним. Ми бачимо правоохоронців, котрі самі вдаються до кримінальних учинків, або спокійно стоять осторонь, “не помічаючи” злочини лояльних до влади. На наших очах судді чинять кривосуддя, а парламентарі торгуються за ціну власного голосу. Врешті-решт, нам всім вже осточортіла профанація духовних вартостей та показова “побожність” претендентів на “виразника народних інтересів”.

Я не знаю, що штовхнуло Вас на конфлікт з Карним Кодексом (КК). Сподіваюсь Ви свідомо обрали “криву стежку”, а тому не мого розуму справа повчати Вас і настановлювати “на шлях істинний”. Даним коротеньким розділом хочу дати кілька рекомендацій котрі можливо, убезпечать Вас від втілення в життя поради, наданих мною нижче.

Отже, Ви вчинили дії, за котрі КК гарантує Вам кілька років в’язниці й не одну безсонну ніч. Перш за все позбудьтесь “речових доказів” (одяг, взуття, інструменти й технічні засоби,

за допомогою яких вчинили “справу”). По-друге: не уподібнюйтесь до пса, котрий повертається до власної блювотини. Не відвідуйте “місце злочину” й не посылайте знайомих “прозондувати ситуацію”. Служба Зовнішнього Нагляду (філери, “тихарі”, “нишпорки”) нерідко чергують на місці події в очікуванні небачних і малообізнаних.

Навчіться бути “в повсякчасній напрузі”. Виходячи з службового приміщення або помешкання уважно оглядайте сусідні поверхи й довколишній простір, а в часі пересування вулицею або суспільним транспортом оглядайте оточуючих. Запам’ятовуйте зовнішність осіб, котрі потрапили в поле зору. Остерігайтесь людей, які “спілкуються” самі з собою, а також володарів плеєрів, приймачів та іншої апаратури, в комплект якої входять навушники і мікрофони. У Вас виникли підозри? Спробуйте в людному місці рухатись супроти руху й зверніть увагу, чи вчинив хтось аналогічно. Пересуваючись власним автотранспортом, запам’ятовуйте номери, екіпаж а особливо екіпіровку транспорту, що їде попереду або позаду. Якщо в одній з авто змінились номери й частково екіпіровка, але незмінним лишився екіпаж, то вірогідність спостереження за Вами вкрай велика. Приймайте контрзаходи.

Навчіться бути вкрай обережними й з найновітнішими досягненнями техніки. Пам’ятайте що телефон (особливо мобільний) є не іграшкою й засобом розваги, а знаряддям отримання або передачі інформації. Йдучи на «справу», ніколи не беріть цю штуку з собою, оскільки завдячуючи їй, наділені владою й закохані в дешеві ковбойські бойовички лобуряки, скориставшись наданою супутником інформацією й з точністю до кількох метрів зафіксувавши Ваше місцеперебування в конкретно означений час, матимуть змогу аргументовано поцікавитись в часі допиту про причину спроби ввести їх в оману. Якщо на Вас подали в розшук, а фото з впертою періодичністю демонструють на всіх каналах під рубрикою «Їх розшукує міліція» - закиньте цю штуку за сині гори. Велике місто уможлиблює азартну гру, в часі якої розшукуваний користується мобільним зв’язком пересуваючись автівкою або метро. Проте ця гра й ці жарти не надовго. Пам’ятайте: воля дорожча аніж забаганка похизуватись відсутністю страху.

ЗАТРИМАННЯ

Отже, Вас затримали. Не має принципового значення, яким саме чином це ганебне дійство відбулося. Можливо до Вас підійшов міліціонер у формі, чемно відрекомендувався й пояснивши Ваші права, запропонував “пройти”. А можливо телефонним дзвоником або повісткою Вас викликали в райвідділ міліції до якогось слідчого і там, після довгої чи короткої співбесіди попрохали (або й наказали) викласти з кишень всі речі, зняти пасок, годинник та шнурки на додачу і зачинили в камері відділку. Не виключено, що Вас зупинили на вулиці якісь типи в цивільному, і тицьнувши в лице якесь посвідчення заштовхали в авто, хоча ймовірний варіант, що гурт міцно збитих парубків та дядечок під здивовані та перелякані погляди або навіть вигуки перехожих, нічого не пояснюючи, збив Вас з ніг, і добряче накопавши ногами (супроводжуючи цю вкрай неприємну для Вас процедуру відбірною лайкою, погрозами, та вимогами лежати і не рухатись), скувавши Вам руки кайданами та натягнувши на лице лижну шапку (якщо не Вашу, то завбачливо приготовану ними саме для Вас) або невеличкий мішечок, знову-таки або заштовхають, або навіть занесуть в авто і відвезуть до одного з відділів міліції або якої-небудь спорідненої служби (СБУ, податкова міліція тощо). Трапляється, що окремих громадян затримують у ту хвилину, коли вони чинять якусь протиправну дію (тобто затримали “на гарячому”), але трапляється й так, що внаслідок вжиття непомірно великої кількості алкоголю (або що гірше наркотиків), людина, навіть докладаючи титанічних зусиль, все одно не може пригадати обставин, за яких вона потрапила в “залізні тиски”. Але годі, оскільки всі форми затримання перерахувати в данім випадку недоречно. Це займе чимало часу, а в данім випадку й цілком непотрібно. Запевняю що від будь-якої з них Ви не будете в захваті. Головне, що Ви вже “на базі”, себто в їхніх руках.

Як правило, оговтавшись після першого шоку, затримані нерідко підвищують голос на кривдників, або тих, перед чіями очима опинились не з власної волі. Затриманий в переважній більшості випадків, на відміну від тих хто його затримав, не знає причини брутального поводження з ним. Для нього це загадка. В цьому й полягає трагічність його становища. Вже з часом Ви

довідаєтесь, що особи в цивільному (якщо це вони Вас затримали) іменуються оперативними працівниками (або дізнавачами) Відділу Карного Розшуку, а тип до якого Вас привели (а можливо навіть загнали) в кабінет, є старшим оперативником або слідчим. До речі: вимушене очікування цієї не запланованої попередньо Вами зустрічі може відбутись відразу після “доставки на базу” (в райвідділ міліції), але я не відкидаю й того, що Вас зумисне протримають в напрузі кілька годин. Очікувати Ви можете і в машині, котрою Вас безкоштовно підвезли, і в коридорі відділу, і в одному з кабінетів. Трапляється, що цей вкрай напружений проміжок часу затриманому доводиться проводити в цілковитій тиші, але не рідкі випадки й вимушеного вислуховування в свою адресу якихось глузливих або навіть вкрай образливих слів чи словосполучень. Не здивуюсь, довідавшись, що особи, котрі Вас затримали (цілком ймовірно, що до їх числа долучився ще хтось) весь цей час активно Вас “обробляли”. Як правило, б’ють боляче (але сліди побоїв відшукати на тілі складно, оскільки вирошки-оперативники знаються в цій справі), цинічно глузуючи й з коментарями і запитаннями. Саме ці запитання й коментарі допоможуть Вам дізнатись причину тієї халепи, в якій Ви опинились, і якщо Ви терплячий (тобто вмієте в часі екзекуції відволікатись думками від викликаного грубим масажом болю і думати про щось інше) то щиро раджу Вам: користуйтесь даром вміння терпіти. Тим, хто боїться тортур і вважає за краще погодитись з усім, чого від нього вимагають сказати або хочуть почути, поспішаю повідомити, що зазнавати цю наругу довгий час Ви не будете, оскільки карати за якесь правопорушення не входить до компетенції дізнавачів, а тим садистам, котрі серед них нерідко трапляються, вистачає і без Вас на кому “відвести душу”. Отже, дочекавши певний час, Ви зрештою опиняєтесь в кабінеті перед якоюсь особою або й групою осіб. Як я вже згадував, опинившись в кабінеті, деякі затримані навіть ще не позбувшись кайданів, починають підвищувати голос і вимагати неможливого.

Наприклад: затриманий хоче дізнатись, за що ж таки його затримано? Набравшись хоробрості, чимало хто з затриманих починають називати різними лайливими словами і тих хто їх затримав (незалежно від того, в якій формі це затримання відбулось), і тих, з ким доля звела їх в цьому кабінеті, а також згадавши

якийсь американський фільм починають вимагати дати їм змогу зателефонувати (мовляв, є право на один дзвінок). Дехто починає погрожувати якимись міфічними родичами чи знайомими, котрі працюють в “органах”: прокуратурі, суді, Верховній Раді, міністерстві, Апараті Президента чи ще десь. Мушу Вас запевнити, що реакція того або тих, до кого Ваш монолог буде звернений, жодного бажаного результату не дасть. Вас можуть чемно вислухати, можуть вульгарно перебити, можуть розсміятися в обличчя, можуть навіть зробити вигляд, що Вас дуже злякались, і ось-ось побіжать змінювати білизну, а можуть і вгамувати.

Гамівниками традиційно виступають кулаки та кийки, хоча цілком імовірно, що задля досягнення цієї мети супроти Вас застосують такий метод, про котрий Ви ніколи не чули і не знали, але котрий є дуже болючим для Вашого августійшого тіла.

ПОРАДИ

1) Якщо Вас вже затримали і погіршили кровообіг в тілі кайданами, влаштовувати бешкети (після яких кабінет, в котрому Ви опинились, почне нагадувати баштан, на якому носороги в волейбол грали), або досить голосно протестувати, надриваючи собі горло, не варто. Щоправда, голосні вимиги не застосовувати відносно Вас фізичне насилля, нерідко можуть виявитись доречними. Крики можуть почути випадкові люди, й з часом, їхні свідчення про цей факт можуть бути цілком доречними в часі судового розгляду справи по суті. Прихильників американських фільмів та західної демократії мушу засмутити. “Право на один дзвоник” ні Конституція, ні Карний, ні Кримінальний Процесуальний Кодекси Вам не гарантують.

2) Згідно ст. 63 Конституції України Ви не зобов'язані давати покази, котрі обтяжують Вас або Ваших рідних. Щиро раджу і навіть наполягаю: не пашталакайте нічого, оскільки Ви, самі того не підозрюючи, супроти власної волі вже даєте свідчення. Перебуваючи в шоківому стані, або з причини різкого нервового перевантаження та відсутності змоги і часу зважити та обміркувати своє незаздрісне становище, чимало кому починає здаватись, що це все жахлива помилка, тимчасове непорозуміння, і тому варто лише щось пояснити, і все стане зрозумілим. Може видатись, що справа не така вже й безнадійна, варто лише

розставити крапки над “і”, й з Вас знімуть кайдани, вибачаться, і відпустять на всі чотири сторони. Ви навіть з радістю поставите підпис під тим, що записали з Ваших слів, але я категорично раджу ухилитись від інтерв'ю та автографу. Це все з часом буде використано супроти Вас. Згідно пункту 2 статті 224 чинного КПК, “допит не може продовжуватись без перерви понад дві години, а в цілому — понад вісім годин на день”. 4-ий пункт тієї ж статті зобов'язує особу котра проводить допит негайно зупинити його, в разі Вашої відмови відповідати на запитання. Стаття 46 чинного КПК дає дозвіл особі котра здійснює захист затриманого, підозрюваного й обвинуваченого, (себто адвокатуві) “до першого допиту мати зі своїм клієнтом конфіденційне побачення без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту — такі ж побачення без обмеження кількості та тривалості. Такі зустрічі можуть відбуватися під візуальним контролем уповноваженої службової особи, але в умовах, що виключають можливість прослуховування або підслуховування”.

Терпляче зносьте побої, образи та погрози, і добре запам'ятовуйте тих, хто це чинить. Але борони Боже висловити свої претензії до Вашого ката, чи то б пак співбесідника чи групи співбесідників в образливій для них формі оскільки:

3) Згідно статті 345 Карного Кодексу за образу честі і гідності працівника правоохоронних органів (хоча Ви розумієте в ту хвилину, що ні честі ні гідності в цих городніх опудал немає), а тим більше за погрозу вбивством чи просто нанесення йому якихось ушкоджень в часі виконання ним службових обов'язків, людина, з вуст якої це пролунало, притягується до кримінальної відповідальності. Особисто мені дію цієї вкрай несправедливої статті довелося відчувати на собі, тому прошу зрозуміти й повірити: оперативники або слідчий завжди, навіть якщо це відбулось один-на-один у щільно зачиненому кабінеті, знайдуть свідків, котрі бачили і чули Ваші зухвалі погрози та образи, але не бачили і не чули, як ті дії чинились стосовно Вас.

ПЕРШИЙ ДОПИТ

Вам правдоподібно важко собі уявити той душевний стан людини, котра, сидячи в кабінеті перед слідчим або бригадою оперативників, силкується щось зрозуміти або пояснити.

Традиційно, якщо затриманий не проявляє зайвої ініціативи, не тремтить і не бризкає слиною мов розгніваний верблюд, не прагне першим розпочати дебати, то невтомні «захисники правопорядку» врешті-решт першими перейдуть в наступ. Його шоківий стан поглиблюють першим-же запитанням. Ви, можливо, навіть сприймете його за ідіотський жарт. Воно жодним чином не стосуватиметься Вас або Ваших анкетних чи біографічних даних. В дев'яносто із ста випадків воно звучатиме приблизно так: — Ну розповідай, я слухаю.

Гарантую, що Ваші квадратні від здивування очі в ту хвилину жодним чином не будуть взяті до уваги. Від Вас вимагатимуть про щось зізнатись, або пригадати де, за яких умов, та з ким Ви провели вчорашній, або якийсь інший день. Знайте, якщо Ви зумієте проявити впертість, це дасть позитивний результат. Ваші дискусійні опоненти не будуть бігати навколо Вас, немов барбоси, що загубили господаря, але допоможуть дещо нагадати, або принаймні зрозуміти. Не лякайтесь, поки-що не битимуть. Прозоро натякнувши, або навіть зовсім не галантно нагадавши якісь події (наприклад факт відчуження Вами чийогось майна), від Вас вимагатимуть більш детально розповісти про хід цього дійства. Можливо попрохают поділитись інформацією про злочин, за який Ви ніколи навіть не чули, і котрий навіть не снівся. Ось тут і розпочнеться найцікавіше, оскільки перебіг подальших подій залежатиме від того, як Ви зумієте себе повести. В разі люб'язної згоди скоординувати дії, до Вас проявлять нечувану галантність, і навіть заохотять цигаркою або усною похвалою. Не посоромляться й пообіцяти докласти зусиль для того, аби висмикнути Вас з цієї ганебної халепи. Та якщо Ви відмовитесь йти на контакт — начувайтесь. Буде боляче. Цього разу почнуть бити вже по-справжньому, і навіть катуватимуть. Будьте до мене ласкавими. Не вимагайте ні детально, ні побіжно розповідати про методи і форми езекуцій. Мені невідомо, що вимальовується у Вашій уяві при слові “катування”. Трапляється, що у затриманих не залишається жодного сліду на тілі від цієї вкрай неприємної процедури. Людська уява багата на винаходи. В данім випадку вартим уваги є той факт, що від Вас намагатимуться отримати інформацію тим чином, котрий не передбачений ні українськими, ні міжнародними конвенціями про поводження з військовополоненими. Ось тут необхідно подати голос, і прошу

не соромитись, робити це якомога голосніше, тобто саме так, аби це чули і в сусідніх кабінетах, і в коридорах відділу, і на вулиці, і в сусідніх будівлях, а головне, аби це чули ті, до кого Ви звертаєтесь.

Слідчі свідомо намагаються уникати сцен, від котрих психічно здорових людей коробить. Тому зазвичай перший допит оперативники вимушені проводити самі. Хоча присутність слідчого, повторюю, не виключена. Мета оперативників — вибити і застенографувати покази, відрепортувати про те, що злодій затриманий, і передати справу слідчому.

Вкрай трагічним буде Ваше становище, коли з'ясується, що протиправну дію Ви вчинили не сам, а з товаришем, або (що ще гірше) з гуртом товаришів та подруг. Показавши якийсь пожмаканий папірчик, Вас зіб'ють з пантелику звісткою про щире каяття в скоєному когось з Ваших друзів (надалі співсправник, російською “подельнік”). Вас запевнять, що він вже дав покази, і ці свідчення геть не на Вашу користь. Якщо оперативники захочуть зачитати його цілком або частково, раджу перш ніж вислухати, попрохати валідолу. Співсправник з причин, незалежних від його волі, міг наплести таку беліберду, що Вам спаде на думку, що все це він повідомив з палати божевільні. Можливий інший варіант. Всі події, котрими цікавляться, можуть бути дуже детально описаними. В будь-якому разі не поспішайте в його адресу вихлюпувати не один десяток прокльонів та погроз, висловлювати справедливе чи підробне обурення. Все це дійсно можливе, але це не має довести до того, аби Ви продиктували їм власне бачення тих подій. Зрозуміло, що Ви наполягатимете на тому, що цей диктант є щирим і єдиноправильним. Та прошу пам'ятати, що емоції у Вашому становищі зайві. Ліпше щось запам'ятовуйте. А вимагати можете й мусите лише одного: забезпечення гарантованим чинним КПК захисником. Ваш обов'язок — витримати цю наругу і нічого не розповісти. Щодо показів співсправника. Незалежно від того, чи відповідають вони дійсності чи ні — стверджуйте, що вони від першої літери до останньої є брехнею й взяті у нього шляхом застосування насилля.

Звичайно, може статись і так, що всі вище перелічені жахи обминуть Вас. З Вами мирно поспілкуються, порозпитують, щось пред'являть, і чемно ігноруючи обурення та протести, відправлять до камери утримання затриманих.

Порада 1. Якщо Вас товчуть брудною шкарпеткою, наповненою пісочком, по ниркам або сідниці (це одна з форм змусити Вас бути більш балакучим), ті фрази, котрі в ці хвилини зриватимуться з Ваших уст, повинні стосуватись лише Вашого самопочуття та вимог дотримуватись оперативниками чинного законодавства. Не соромтесь повідомляти, що дуже боляче і прохайте (обов'язково вживаючи при цьому чарівне слово “будь-ласка”) аби припинили. Контролюйте себе в цій складній ситуації, та фільтруйте те, що виходить з Ваших уст. В запалі можна не стриматись і повідомити оперативникам власну думку про них, і те, ким вони є насправді. Остерігайтесь цього. Не тому, що роздратуєте їх ще більше, вони звикли, а тому, що Ви забули про існування ст. 345 Карного Кодексу.

Порада 2. Без захисника — жодних свідчень. І знайте, коли Ваші рідні не мають рахунків у банку з багатьма нулями, стаття 49 Кримінального Процесуального Кодексу гарантує Вам безкоштовного захисника. Проте не покладайтесь й на нього цілковито. Може зрадити.

Під кінець — кілька щирих слів. Ви пожалкуєте з часом, якщо піддалися спокусам (умовляння чи катуванню). Згодом буде дуже тяжко довести, що перші покази Ви дали в стані душевного хвилювання, або під тиском несприятливих обставин. Для тих, хто затриманий не вперше, тих, хто чув від знайомих як варто себе поводити, або тих хто дуже злий на міліцію й не бажає їм видавати військової таємниці, перший допит — це можливість про щось довідатись (причину затримання, чи затриманий співсправник, і хто той камікадзе, що подав на вас заяву в міліцію). Користуйтеся цією нагодою, панове. Нічого не підписуйте і вимагайте захисника. Навіть катування з часом закінчатись й оперативники, сварячи Вас на чім світ стоїть та погрожуючи новими муками, вимушені будуть відвести Вас до камери утримання затриманих.

ІНФОРМАЦІЯ НЕ ДЛЯ РОЗДУМІВ

Люди, котрі одягаються в синю форму й відгукуються на псевдо “мент поганий”, хоча і підпорядковуються одному міністерству (МВС), в дійсності не є таким одноликим монолітом як здається зовні. І гидує, і лінуєсь обтяжувати себе й Вас більш

детальним дослідженням всіх підрозділів і служб, котрі в цьому кублі існують, як вони між собою взаємодіють, і які між ними взаємостосунки. Все це нагадує тяганину та гризню між сіреними мишками. Тому облишимо мишаче мишам. Йтиметься лише про тих, з ким безпосередньо доведеться стикатись.

Про існування оперативників, дізнавачів та слідчих Ви вже знаєте. Обов'язки перших — “вирахувати” хто, затримати, нагримати, змусити зізнатись і радісно відрепортувати. Обов'язки других — вислухати Вас, потерпілих, свідків (не важливо, бачили вони щось чи ні), стероризувати божевільними питаннями Ваших рідних, сусідів, співробітників, все це старанно занотувати, зібрати занотоване докупи й зшити том (а можливо й кілька томів) кримінальної справи. Кульмінацією цієї копіткої й титанічної праці є “обвинувальний акт”, прочитавши котрий, реально добряче й помітно посивіти.

За ті кілька тяжких років поневірянь по українських слідчих ізоляторах та в часі “перевиховання” в одній з виправних установ, я на власному тілі та на власні очі переконався в тім, що такі явища, як демократизація, захист прав та гідності людини, а також формальне дотримання чинного законодавства справді втілюються в життя. Шкода, що це відбувається не так швидко, як потрібно, й з певних об'єктивних причин набирає комедійно-трагічних зовнішніх форм. Переважна більшість працівників МВС (проте на щастя не всі) не мають ані найменшої уяви про чесність й благородство. Їм байдуже, кому служити: Незалежній Україні чи комуністичному Союзові. Єдине мірило їхніх учинків — особиста вигода й особистий матеріальний зиск. Бережіть нервові клітини й не обтяжуйте себе детальними поясненнями й переконаннями.

Працівники чергової частини будь-якого відділу міліції суттєво відрізняються від садистів-оперативників та зануд-слідчих. Помітно спокійніші й підкреслено чемні. Тому не маю сил для того, аби втриматись від щирого побажання їм і надалі удосконалювати методи виконання службових обов'язків. А список цих обов'язків набагато об'ємніший, ніж у згадуваних мною служб. Чого варте лише фіксування заяв, скарг, реагування на телефонні доноси, або щире вболівання за те, аби Ваше тимчасове перебування в камері утримання затриманих не належало б до найтрагічніших сторінок земного буття. Для Вас досить

важливим і корисним є той факт, що міліціонери чергової частини не підпорядковуються ані слідчим, ані оперативникам. Це цілком автономна структура

КІМНАТА (КАМЕРА) УТРИМАННЯ ЗАТРИМАНИХ

Кожен райвідділ, кожне (навіть найзадрипаніше) територіальне відділення міліції (скорочено ТВМ), крім кабінетів, де міліціонери сплять, їдять, жлуктять пиво і горілку та проводять слідчі дії, мають кілька кімнат, де затримані вимушені проводити чимало часу. Ці позбавлені будь-якого естетичного вигляду приміщення прийнято називати кімнатами утримання затриманих (надалі КУЗ). Примітивні та вульгарні радянські та пострадянські фільми, книжечки та баечки зображують їх як щось середнє між конюшнею та свинарником, з купкою прілого сіна в кутку. Так брехливо зображає ці апартаменти лише той, хто ніколи до них навіть не заглядав, і жодного дня (а тим більше ніченьки) не спочивав. КУЗ (навіть у найвіддаленіших райцентрах) звичайно суттєво відрізняється від готельних кімнат, але й жодним чином не нагадує ті, котрі з вини вульгарних кіношників та хамовитих борзописців (кар'єристів-журналістів та гламурних письменників) витворились у Вашій уяві. Але зачекайте, про внутрішній та зовнішній вигляд КУЗ трішечки нижче. Зараз кілька слів про ті процедури, що передують тій жахливій хвилині, коли за Вашою спиною замкнуться двері, і проскрипить зовсім не іржавий засув.

Отже, уявимо, що перший допит скінчився. Оперативники заведуть, або копняками заженуть Вас до чергової частини і перш ніж залишити в компанії її працівників, вручать (або всучать) їм якийсь папірчик. Треба бути великим йолопом для того, аби не здогадатись, що геть все, що на ньому написано, стосується безпосередньо Вас. Замість прощання вони порадять подумати над своєю подальшою поведінкою та пообіцяють незабаром ще раз викликати на допит. Не зневірюйтесь і не втрачайте сподівань. Така вже доля.

Щодо працівників чергової частини. Ваша справа їх жодним чином не турбує. Цим людям щодня доводиться вислуховувати сльозливі, сповнені невживаних в церкві слів, легенди про непричетність, обмову й невинність. Не обтяжуйте себе спробами щось пояснити цим хлопцям, а тим паче не морочте їм

голови проханням аби Вас звільнили. Краще зверніться до них з проханням, аби повідомили рідних про Ваше місцеперебування. Хоча це і входить до їхніх обов'язків, Ваше клопотання не буде зайвим, оскільки не всі ставляться до виконання службових обов'язків відповідально. Це єдина допомога, на котру можна розраховувати з їхнього боку. Зрозуміло, що від цієї хвилини Ви перетворюєтесь на тягар для рідних, оскільки весь час перебування в КУЗ їм доведеться носити Вам харчові (а можливо й речові) передачі. Осіб, котрі утримуються в КУЗ, міліція в переважній більшості випадків не годує.

Чому я радив не зневірюватись? З причини неухважності або розгубленості хижі до наживи міліціонери можуть позбавити Вас значної кількості цінних (та й не цінних також) речей. Коли почуєте команду спорожнити кишені, а також облегшити гардероб, прохайте, аби всьому було складено опис. Викладаючи якусь річ з кишені, або знімаючи щось (не хвилюйтесь, цілком оголяться Вас ніхто не змусить), слідкуйте за тим, аби ця річ була занесена до спеціального протоколу. Навіть прохайте, аби художньо описали її зовнішність. Якщо маєте монгольські тугрики чи японські ени (маю на увазі валюту) прослідкуйте за тим, аби записали номінацію кожної купюри та її банківський номер. Не варто протестувати, аби після добровільного очищення кишень Вас ще й обшукали. І змиріться з мрією пронести щось в саму камеру. Мені довелось стикатись з віртуозами, котрі попри обшук умудрялись щось занести. На жаль, їх цікавили лише сірники та цигарки. До речі: Вас вже не обшукували, Вас “шмонали”. “Шмон” — мовою криміналу і є обшук. Скінчивши “шмон”, та вписавши до “книги відвідувачів” (так жартома іменують спеціальний журнал, де фіксується час затримання та дані про Вашу скромну персону) всі необхідні дані або черговий слідчий, або якийсь офіцерський чин з чергової частини, вклавшись в дві хвилини, пояснить Вам всі права. Якщо на допомогу рідних годі розраховувати, маєте змогу відразу подати клопотання про надання державного захисника. Лише після цих пошуково-роз'яснювальних заходів Вас відведуть до однієї з КУЗ. Кількість камер у відділі міліції залежить від рівня його важливості. Якщо це райвідділ, то їх більше, якщо ж ТВМ — менше. Проте завжди не менше чотирьох з розрахунком на осіб що підлягають адміністративному покаранню (переважно п'яні

бешкетники), жінок та принаймні дві камери для тих, хто вчинив або підозрюється у вчиненні кримінального злочину.

Ось тепер і настав час сказати кілька слів про устрій КУЗ. Ви будете надзвичайно розчаровані, якщо сподівались побачити щось незвичайне або вражаюче, бо зайшовши до неї зрозумієте, що опинились в кам'яному мішку. Нерідко, від підлоги до стелі стіни покриті “шубою”. Така форма покриття стін в цивілізованих народів не практикується, але на пострадянському просторі архітектори та дизайнери мають певно збочені смаки. Для того, аби таким оригінальним чином прикрасити стіну, не треба мати великої фантазії або відповідної освіти. Варто лише взяти на кельму жменю цементу, ляпнути на стіну, і не розгладжуючи дати можливість засохнути. Затвердівши, стіна починає нагадувати панцир дикобраза, котрий хтосьна яким чином вирвався з пащеки крокодила. Ця оригінальна форма покриття пофарбована в сірий, синій або зелений кольори. Колір вапна, котрим вимазана стеля — брудно-невизначений. Вздовж стіни стоять лави. Навіть не намагайтесь відірвати їх від підлоги. То марна справа. Стіни, двері, лави, а в окремих місцях навіть стеля покриті малюнками та написами. Малюнки за тематикою нічим не відрізняються від наскельних малюнків неандертальців та кроманьйонців. Переважно війни, збір урожаю, полювання та статеві акти. Спектр написів може вразити: від автографів та потаємних думок про міліцію, до поезії та прохань зателефонувати. Ніяких вікон. Над дверима в спеціально видовбаній дірці світить лампочка. Певно колись в когось вистачило розуму, аби розтовкти її, а потовчене скло пережувати і ковтнути. Мабуть, з метою убезпечення себе в подальшому від пояснень про причину такої неадекватної поведінки затриманого, хтось з великими зірками на погонах дав наказ замурувати ці дірки пластмасовим куленепробивним склом. Точнісінько таке пластмасове скло і на дверях. Будь-хто з міліціонерів має змогу в будь-яку хвилину споглянути на Вас. Ви також можете спостерігати за працею та діями працівників чергової частини. Гарантую, що іноді цей процес винагородить Вас позитивними емоціями і дасть змогу на певний час відволіктись думками від свого нерадісного становища. Дехто, потрапивши до КУЗ, відчуває себе дуже пригніченим, а дехто навпаки, відчувши (з причини нервового збудження) добрячий приплив адреналіну, починає гамселити

руками й ногами геть ні в чому не винні двері. Щиро співчуваю, оскільки стовідсотково розумію стан запертого в КУЗ. Сам там був неодноразово.

В цих умовах Вам доведеться пробути щонайменше дві-три доби. Відразу повідомлю, що тримати в КУЗ більше трьох діб є порушенням. Тому, якщо минуло 72 години, можете сміливо верещати, погрожувати перекусити собі вени й артерії, і вимагати звільнення. Іноді такі нецивілізовані протести дають позитивний результат. Сподівання на те, що Вам самотньо доведеться марнувати час, перебуваючи в КУЗ, можуть не здійснитись. На Вас може чекати сюрприз у вигляді якогось неголеного і смердючого суб'єкта, котрий відразу погіршить настрої божевільними запитаннями. Ще неприємніше, коли їх виявиться кілька. Очищення внутрішніх органів від зайвих рідин та речовин (тобто туалет, але для Вас цей процес іменуватиметься простіше: сходити на парашу) раз на чотири години. Можливо, в сусідній камері сидітиме хтось з Ваших співсправників, тому поміркуйте краще, як налагодити з ним зв'язок. Застерігаю від перегукування. Так само остерігаю від спілкування про причину затримання з кимсь зі співкамерників. Ці хлопці можуть бути "козачками", тобто геть не тими, за кого себе видають. Усвідомте, Ваші проблеми є виключно Вашими проблемами, і ділитись інформацією з людьми, котрих вперше бачите, не лише зайве, а й шкідливо. Дві-три доби утримування в КУЗ потрібні оперативникам та слідчим для проведення кількох слідчих дій. Тому позбавте їх можливості заробляти на хліб не докладаючи великих зусиль. Чекаючи в КУЗ зустрічі з суддею та прокурором, шукайте зв'язок з рідними, обміркуйте своє становище, зв'яжіться (думайте як, обставини підкажуть) зі співсправником, котрий в сусідній камері (віднині для Вас, і для нього це "хата"), і... розважайтесь. Я вже натякнув на те, що праця в черговій частині може позбавити міліціонерів не одної нервової клітини, але водночас подарувати і їм, і тим хто спостерігає, кілька років життя. Ось які комічні ситуації виникають з вини осіб, яких за якесь дрібне правопорушення чекає адміністративне покарання (штраф або кілька діб ізолятора).

1. Міліціонер, затримавши п'яного бешкетника, привів його в райвідділ і складає акт про правопорушення:

- Затриманий, назвіть своє прізвище, ім'я та по-батькові;
- А моя персона не бажає з Вами знайомитись.

2. Затриманий п'яничка, виправдовуючись, верещить:

- Так, пригадую, я випив. І йшов по проїжджій частині, при-танцювуючи, додому. Але який в цьому злочин?
- А такий, що пересування Вашого тіла не відповідало гіпотезу.
- Та не було в мене ніякої медузи. Подивіться мої кишени.

3. Кілька словосполучень, якими затримані винагоро-джували працівників чергової частини: лось ти кустанай-ський, лох білівідерський, гребінь когутячий, пудель ти чесоточний, буйвол м'ясоїдний...

4. Кілька уривків з монологів затриманих.

- Знаєш, чому ти горбоносий? Тому, що твоє прізвище Уродошвілі;
- Мусорило, заткни пельку, бо коли звільнюсь — зажену на край географії;
- Лягавий, чого ти до мене чіпляєшся? Від тебе ж як від маргарину — ні користі, ні шкоди;
- Ти не мент, ти індик общипаний. В тебе на голові не фу-ражка, а казанок фарбований. А під носом не вуса, а немита волосня. В мене сестра зустрічається з племінником сусіда прокурора. Він завтра прийде сюди і дасть тобі рукавичкою в носа. А ти мочу хлебтатимеш з унітазу. І спробуй робити це без посмішки.
- Сержант, що ти в моїх шкарпетках шукаєш? Ти знаєш, що мене не можна затримувати? Я пополам двічі перерізаний.
- Слухай, або відпусти мене додому, або йди до кобили в тріщину.
- Мент, не дратуй мене. Я ж все одно вийду звідси. І ти одно-го дня прокинешся на вулиці. В тебе за вухом тоді буде п'ять гривень, з тебе будуть стягнуті штани і болітиме дупа.

5. Міліціонери також люблять показати власну обізна-ність в царині лексики.

- Або замовкни, або я зараз вдарю тебе в зовнішню частину обличчя;

— Сволоч ти паскудна, нащо ти живу людину зарізав?

6. Вереск з сусідньої камери:

— Менти кляті! Сволочі горбаті! Уроди рогаті! Ви ж найкращі в світі. Відпустіть мене будь-ласка додому.

— Рятуйте! В мене променева хвороба. Я Чорнобиль цілий місяць гасив. В мене кров стоїть раком.

7. Безпосереднє спілкування працівників чергової частини та затриманих. — - Бабо! Як Вам не соромно? Навіщо Ви роздягаєтесь?

— А щоб ти подивився на мене, побачив яка я бридка, і від злості вигнав звідси;

— Громадянин, як Ваше прізвище?

— А ти спитай у свого комп'ютера, він все знає.

— Дядьку, встаньте і підійдіть до мене.

— Не можу, в мене ноги вчора боліли.

Час, проведений в КУЗ, спалить у Вашому тілі не один грам жирових відкладень і позбавить чимало нервових клітин. Особливо, якщо Ви зловживаєте нікотинном або наркотиками. Геть не смішно було споглядати за блазнями, котрі в пошуках недопалків заглядали в усі щілини, і знайшовши щось подібне до перепрілого і смердючого тютюну раділи як мавпа бананові. Ось в таких умовах мусите прожити кілька днів.

АРЕШТ ТА СЛІДЧІ ДІЇ

Прошу не дивуватись, чому арешт та слідчі дії я об'єднав в один розділ. Утримувати під вартою затриманого Кримінальний Процесуальний кодекс дозволяє лише 72 години (три доби). Працівники чергових частин (особливо в столиці) вимушені ретельно слідкувати за дотриманням цих вимог закону. Чув, що трапився випадок, коли за безпідставне (а тим більше без відповідного запису) утримання в камері райвідділу, один депутат Верховної Ради лягнув долонею офіцера чергової частини по обличчю. А це, окрім того що боляче, так принизливо. Отже, якщо затриманого не звільнили, його подальшу долю вирішує суд. Будьте певні, слідчий наполягатиме на тому, аби

Вас заарештували й утримували в слідчому ізоляторі. Навіщо йому в майбутньому обтяжувати себе викликами Вас з дому, або лягати спати з думкою про те, що Ви можете дременути за кордон і справу з причини відсутності звинуваченого буде призупинено? Юридично (хоча практика свідчить про протилежне) самої “Заяви” потерпілого недостатньо задля того, аби громадянина було заарештовано. Задля підкріплення “Заяви” та вибудуваного на ній звинувачення, слідчий, можливо, навіть в союзі з оперативниками, спробує провести (зрозуміло що формально) хоч якісь слідчі дії. “Слідчі дії” — заходи, спрямовані на встановлення істини (читай обтяження затриманого). Вони поєднують в собі відтворення скоєного, експертизу, (впізнання) очну ставку, й свідчення. Вам можуть влаштувати очну ставку з тим, в кого вистачило дурі нашкрябати на Вас скаргу. Не раджу харкати йому в обличчя, або намагатись вдарити головою в перенісся, оскільки озлобившись він (чи вона) “пригадає” ще якісь “забуті” факти та подробиці, а можливо навіть подасть клопотання на виплату чималої суми за “моральні збитки та тілесні ушкодження”. Можливо Вас зведуть до купи з кимось із “свідків” і запротокують Вашу словесну перепалку, а можливо, розіграють концерт з “впізнанням” (хтось серед кількох сидячих поруч з Вами міліціонерів в цивільному впізнає Вас). Практика засвідчила що слідчому та оперативникам байдуже, що з часом, а можливо й в часі судового розслідування, все назбиране (або, принаймні, значна його частина) виявиться нічим не підкріпленим (плід їхньої хворобливої уяви, або забріханості “потерпілого”) «матеріалом». З причини відсутності доказів, воно не фігуруватиме в обвинуваченні, але в даний час для слідчого головне обтяжити настільки, аби суддя дав санкцію на арешт. Сяк-так назбиравши тонюсіньку теку папірців з матеріалів, що свідчать про причетність до вчинення інкримінованих Вам дій, Вас закутим в кайдани в супроводі двох дебелих конвоїрів справжнісіньким “чорним воронком” відвезуть до суду. Зрозуміло, що з часом згадана тоненька тека розбухне до непристойних розмірів. Прокурор вже чекатиме на Вас і слідчого в суді, проте можливий варіант, що “чорний воронок” заїде спочатку до прокуратури. Найтяжче не терпіння болю щільно стиснутих кайданів і кількогадинне тримання рук за спиною, а усвідомлення того, що все це дешевий фарс. Прокурор, сидячи в кабінеті, ознайомиться з

зібраними матеріалами і зробить певні висновки. Так передбачено законодавством, і так він повідомить Вам або журналістам. Насправді кількахвилинне, або й кількадесятихвилинне очікування слідчого й прокурора жодним чином не стосуватиметься Вашої справи. Слідчий і прокурор можуть обмінятися думками про футбольний матч, поділитись спогадами про амурні пригоди, і лише виходячи з кабінету, слідчий нагадає прокуророві (точніше одному з його чисельних заступників) про Вас, запевнивши в тім, що Ви великий покидьок і заслуговуєте на арешт. І що найтрагічніше, прокурор з слідчим абсолютно погодиться (звертаю увагу, що ще навіть не бачивши Вас), а в суді підтримає його клопотання.

Зрештою, після кількогодинного очікування в машині та в коридорах суду, Ви опиняєтесь в судовій залі. Зали судових засідань в Україні позбавлені будь-якої помпезності. Звичайнісінька кімната з обпльованою підлогою, кількома рядами лав, брудним і потрісканим склом на вікнах і показовий контраст — довгий гарний стіл та державний герб на стіні. Ви все ще в кайданах, і не будуйте ілюзій, суддя не попрохає конвоїрів бути до Вас поблажливими.

Театральність “судового засідання” буде витримано до дрібниці. Суддя питає анкетні дані, секретар зачитає звинувачення, слідчий подасть клопотання, а прокурор підтримає. Нарешті Ваше слово. Зрозуміло, що кайдани позбавляють можливості емоційну доповідь про непричетність до скоєного злочину підкріпити відповідним жестикулюванням. Ще в часі промови з жахом помітите, що Вас ніхто не слухає. Суддя дивиться у вікно, а якщо і на Вас, то з єхидного посмішкою, або неприродною серйозністю, що свідчить про те, що він не вірить жодному Вашому слову. Вислухавши до кінця (обірвати Вас можуть лише в тім випадку, коли Ви почнете вживати брутальні вислови), суддя оголошує перерву, і разом з секретарем йде до нарадчої кімнати (в свій робочий кабінет). В часі цієї перерви слідчий разом з прокурором почимчикують надвір випалити по цигарці, а конвоїри, не звертаючи на Вас жодної уваги, спілкуватимуться на довільні теми. Але ось суддя в супроводі секретаря повертається і зачитує вирок. Який жах. Ви вчинили злочин, Ви можете уникнути суду, Ви можете перешкодити встановленню істини, Ви можете продовжити злочинну діяльність, і тому — Ви арештований. Конвоїр

звільнить від кайданів руки, аби підписом Ви засвідчили, що з рішенням суду ознайомлені. Потім знову “чорний воронок”, знову райвідділ або ТВМ, і знову камера. Різниця лише в тім, що до арешту час, проведений в КУЗ, був заповнений палкими мріями, роздумами та сподіваннями на співчуття та розуміння Вашого становища суддею. Нині Ви не лише подумки, а й словом, у присутності співкамерників, сварите бездушно, жорстоко та брехливу українську судову систему. Особливо обурить лицемірство слідчого, котрий в дорозі до суду розповів кілька брутальних анекдотів, а в суді вимагав арешту. Не менше словесного бруду наллете й на суддю, котрий не маючи чітких доказів, дав санкцію на арешт. Сваріть і слідчого і суддю, і прокурора, і їхніх рідних, та жодним словом по суті справи. Не забувайте про “козачків”.

Вкотре нагадую, що утримувати в райвідділі або ТВМі більше 72 годин Вас не мають права. В ідеалі арешт також не дає жодних підстав утримувати Вас в нелюдських умовах. Але мушу засмутити: переїзду до СІЗО (слідчого ізолятора) чекати, певно, доведеться також не один день. Міліція знайде чимало пояснень для виправдань власних неправомірних дій (немає місць в СІЗО, немає пального для машини котрою мають відвезти, конвоїри вкрай перевантажені обов’язками і т. ін.) Неприємно, але усвідомте: віднині Ви не людина, а об’єкт (можливо навіть предмет), з котрим працюють слідчий, і ще, можливо, оперативники. Боляче відчувати себе чийсь знаряддям для заробітку. Відчуття обмеження себе в людських правах проявляється навіть в такій дрібниці, як відсутність змоги оскаржити щось (в камері забороняється тримати ручку й папір, працівники чергової частини не дають, а слідчий знайде чимало причин, аби відмовити від таких “необачних кроків”). Звикайте до труднощів, до важкого побуту, або взагалі його відсутності. Спати доведеться на брудній лаві (а можливо, навіть на підлозі) без жодної підстилки, подушки та покривала ще кілька днів. З часом від Вас почне неприємно пахнути, а кількаденна неголеність та відсутність змоги контактувати з рідними все частіше й частіше виводитимуть з рівноваги. Це справді жорстоко, несправедливо, і нецивілізовано. Тому, не бажаючи наганяти жаху, знову кілька слів про слідчі дії.

Ваше небажання спілкуватись зі слідчим рано чи пізно дасть плід. Або рідні, або сам слідчий забезпечать Вас захисником. Звертаю увагу на те, що з того моменту, коли у Вас з’явиться

захисник, з горизонту обзору зникнуть оперативники з Відділу Карного Розшуку. Така специфіка цих професій. Не знаходять вони між собою спільної мови. Для того, аби уникнути обману з боку слідчого (запевняю, вони люблять дурити й користуватись беззахисністю заарештованого) при кожній слідчій дії мусить бути присутній захисник. Слідчі дії — процес не з приємних. Побіжно я вже згадував, що Ви можете розчаруватись в близьких та друзях, побачивши як в часі очної ставки вони бояться глянути Вам в очі й плетуть щось жахливе. Не варто ображати, сварити, соромити. Це мало допоможе, а слідчому дасть зайвий аргумент не на Вашу користь. Маєте право задавати їм питання. Запитуйте, відмічайте розбіжності в показах свідків та потерпілих, вимагайте аби опитували тих, кого вважаєте за потрібне. Але не поспішайте перераховувати слідчому всіх знайомих. Це може їх озлобити й обурити. Чинне законодавство не забороняє подавати клопотання про пошук доказів непричетності Вас до скоєння інкримінованих дій. Інша справа — чи це дасть якісь позитивні наслідки. Попереднє розслідування (досудове слідство, в часі якого й проводяться слідчі дії) триває близько двох календарних місяців. Не лякайтесь, в камері райвідділу або ТВМ Ви пробудете тиждень або два. З часом Вас перевезуть в СІЗО. Трапляються випадки (іноді арештовані самі того прагнуть), коли із СІЗО для проведення слідчих дій привозять знову в райвідділ або ТВМ, але це не правило.

Порада 1. Якщо Вас дійсно гамселили і тіло хоч чимось нагадує порепане яблуко, наполягайте на тім, аби з Вас зняли побої. Повідомте про цей факт суддю в часі надання санкції на утримання Вас під вартою. Обов'язково напишіть з цього приводу клопотання й вимагайте, аби його долучили до матеріалів кримінальної справи. Те ж клопотання нехай подасть і захисник. Запевняю Вас, що довідка з судово-медичної експертизи в часі суду буде дуже доречною.

Порада 2. Перш ніж давати покази, визначтесь, чого прагнете. Якщо розумієте, що “строку” (позбавлення волі з відбуттям покарання в Виправній Установі) не уникнути, Ваші покази можуть дуже Вас обтяжити. Трапляються випадки, коли окрім самообтяжуючих свідчень самого підозрюваного, слідство не має інших доказів. Вину (пред'явлене звинувачення) можна визнати повністю, частково, або й взагалі не визнати. Головне

визначитись і не відхилятися від обраної лінії. Зміна показів може дати негативні наслідки, оскільки дасть підстави вважати, що Ви й цього разу геть нещирі.

ЩЕ ЧОТИРИ УТОЧНЕННЯ, ЗАУВАГИ ТА ПОРАДИ

1. “Катаючись” райвідділами, ТВМемами, етапами, СІЗО та виправною установою, я переконався, що “демократизація” та “вболівання за долю народу” не є чужими для чинної влади. Інша справа, чому це відбувається не так, як “в цивілізованих народів”. Вас приємно може вразити той факт, що через пару днів після арешту, не питаючи згоди Вас відвезуть в лікарню й зроблять флюорографію “на предмет перевірки наявності хвороби туберкульозу”. Щоправда повезуть вже знайомим “чорним воронком”, в кайданах, і з охороною. Такі реалії. Світова спільнота вимагає від України докладати зусиль в боротьбі з багатьма проблемами (і власними, і планетарного масштабу), і навіть спонсорує чимало з них.

2. Окремі районні (іноді навіть міські) відділи міліції мають власні ізолятори. Сподіваюсь Вам доводилось чути ріжучу вуху абрєвіатуру ІТУ (Ізолятори Тимчасового Утримання). В дійсності, вони виконують роль проміжної ланки між камерою райвідділу та СІЗО. Діяльність більшості з них регламентується великою кількістю “внутрішніх правил та положень”, де ці “правила та положення” часто-густо суперечать одне одному. Практика (та і мій власний досвід) свідчать, що усні вказівки працівників ІТУ в будь-якій суперечці й спробі захистити власну гідність завжди беруть гору. В ізольованих від цивілізованого світу ізоляторах з хамством та зловживанням осіб в погонах боротись найтяжче. Не дивуйтесь, коли після кількатижневого або кількадобового перебування в ІТУ доведеться почути від когось з співкамерників фразу: “Швидше б вже на тюрму” (тобто в СІЗО).

3. Оскільки речові та харчові передачі на СІЗО приймаються в обмеженій кількості, раджу ще в часі перебування в райвідділі, ТВМі або ІТУ (ізоляторі тимчасового утримання) зв’язатись з рідними (це можна зробити через захисника), замовити в них речі особистої гігієни (посуд, білизну, капці для лазні, кип’ятильник) й почати “складати торбу” (російською

“наповняти баул”). Дещо поцуплять працівники чергової частини (ну а як у нас без цього?), дещо “не пропустять” при обшуку в СІЗО (ще одна форма привласнення чужого майна), але іншого виходу немає.

4. Слідчі іноді намагаються виглядати “гарними хлопцями”, тому можуть дати дозвіл (“в порядку виключення й поваги до Вас”) зустрітись з рідними. В часі цих розмов також раджу контролювати, що виходить з Ваших уст. Траплялись випадки, коли ці розмови записувались на відеоплівку або аудіокасету, а потім в арештованих вилучали гроші або наркотики, й родичі опинялись в сусідній камері з конкретним обвинуваченням і вже в іншому статусі. Не забувайте про власне становище, й не поспішайте вірити слідчому. Він при виконанні. Майже при кожному райвідділі склались свої “традиції” в спілкуванні між заарештованими, їхніми рідними та слідчим. Закони ці стосунки жодним чином не регламентують, але й ігнорувати їх зайве. Слідчий, давши дозвіл на коротку зустріч, може прагнути з того якоїсь вигоди. Позбавте його цієї радості, й радійте нагодою хоч кілька хвилин поспілкувались з близькими й втішити їх.

СІЗО. ЗАЇЗД

Про слідчий ізолятор (СІЗО) варто написати окрему кількатомну повість. Нині я не ставлю перед собою за мету змальовувати умови, традиції та побут мешканців цієї установи детально. Від природи я ледачий, тому про все пишу поверхово й коротко. До речі, з моменту арешту Ви вже не громадянин, а “зецюра поганый”. І хоча Конституція гарантує Вам чимало прав, обов’язків віднині маєте набагато більше. В СІЗО це відчувається з перших же хвилин перебування. Дивною може здатись ситуація, коли в спілкуванні між собою підсудні й засуджені СІЗО називають «тюрмою». В ідеалі ці заклади виконують різну функцію, але умови існування, внутрішній побут, стосунки між тими, хто утримується та адміністрацією свідчать про їхню цілковиту ідентичність.

Цікавить процес “переїзду” з райвідділу або Ізолятору Тимчасового Утримання в СІЗО? Нічого незвичайного. Вже знайомі з відвідин суду, кабінету флюорографії, та можливо, суд-медекспертизи конвоїри накажуть зібрати всі особисті речі — те,

що позносили рідні, що подарували співкамерники, та те, що Ви видурили в них (вчіться, згодом без цього тяжко доведеться), скують руки кайданами, й ігноруючи скигління та нарікання на те, що не зручно тримати торбу з речами, знову запхнуть в “чорний воронок”. Кінцева зупинка — будівля, від згадки про котру тіло покривалось великою кількістю дрібних прищиків. На прохідній (“в конверті”) конвоїри передадуть черговому кілька папірців, серед яких буде й постанова суду про необхідність утримувати Вас в СІЗО, та довідка з кабінету флюорографії. Уважно ознайомившись (Ви звернете на це увагу), черговий задасть Вам кілька запитань (знову анкетні дані та стаття, згідно котрої арештовано), а також поцікавиться станом здоров’я. Вас цікавить причина його турботи Вашим здоров’ям? Відповідаю. Працівники СІЗО жодним чином не зацікавлені в тім, аби Ви померли в камері внаслідок побоїв, отриманих в райвідділі. Якщо певні меркантильні міркування потребують на певний час відкласти “заїзд” та “оселення” в СІЗО, повідомте черговому про те, що передчасний арешт перешкодив Вам пройти реабілітацію від інфекційної хвороби. Епідемії працівники СІЗО бояться не менше, ніж чорт ладану. Але Ви “чистоплюй”, а синці на тілі вже посходили. Конвоїри, з полегшенням зітхнувши, знімуть з Вас кайдани, а на прощання можливо навіть побажають сталевого здоров’я, якнайшвидшого звільнення і суцільних гараздів.

“Заїзд” в СІЗО починається з медичного огляду. Вас зважать, зміряють зріст, візьмуть аналіз крові з вени та пальця, зобов’яжуть (пробачте) попісяти в пробірку та (ще раз пробачте) затупленою спицею штрикнути себе кілька разів в анус. Остання процедура (як це не дивно) не викликає захоплення навіть в найактивніших серед найпасивніших гомосексуалістів. По закінченню медогляду — “шмон”. Знову змусять цілком оголитись, попрохають кілька разів присісти (таким чином перевіряють чи сховано у великій кишці гроші або наркотики), заглянуть в ротovu порожнину, перетрусять речі та одяг, щось “конфіскують” (жодних паперів при цьому не буде оформлено), й скинувши те, що лишилось, жужмом на стіл, дозволять одягнутись. До речі, весь хід цього стриптизу супроводжуватиметься фразою — “швидше, падло”, — (щоправда можливі варіації). Одягнувшись, не зітхайте з блаженним полегшенням, оскільки через кілька хвилин Вам знову доведеться танцювати канкан. Цього разу в

мокрій і брудній роздягальні лазні. Не поспішайте до душевої зали. Спочатку “шнирь” (про них згодом) з господарської обслуги позбавить верхню частину черепа волосяного покриття. Від послуг гребінця доведеться відвикати. Кілька хвилин теплого, можливо навіть гарячого душу звичайно викличуть позитивні емоції, котрі відразу затьмаряться, оскільки зовнішній вигляд лазні переконає в тім, що Ви — в епіцентрі розплідника безлічі найрізноманітніших хвороб. Залишки насолоди, отриманої від лазні, будуть зведені нанівець кількогодинним очікуванням в смердючій, обпльованій, і ненабагато чистішій від роздягальні лазні камері очікування (“боксі”). Відсутність в ній вікон, духота, напівтемрява, іноді навіть передбачена конструкцією відсутність лави, знову змусять тіло виділити чимало поту. І ось, нарешті... Двері “боксу” відчинились, і хтосна з якої причини радісний прапорщик запрошує Вас взяти речі і йти за ним. Я розумію, що невідомість лякає, але не бійтесь. В “карантині” (саме туди Вас ведуть) майже всі перелякані. І ті, кого Ви там зустрінете — також.

СІЗО. КАРАНТИН

Різка зміна умов проживання ніколи не давала позитивних наслідків. І справа не лише в тім, що людина, відчуваючи до себе підвищену (не завжди доброзичливу) увагу, почуватиме себе певною мірою дискомфортно. “Кинути” в одну камеру осіб, котрі кілька місяців (або навіть років) прожили в цих умовах й “свіжого” новака, — згубно для останнього. Для того, аби новоприбулий хоч якимось оговтався та хоч щось довідався про ритм та стиль життя, його певний час (від трьох діб до двох тижнів) утримують в “карантині”.

Чому я радив не боятись? В “карантині” Ви в рівних з усіма умовах. Для всіх це нове й незнайоме, і проявляти зайву агресивність ніхто не прагне. Навпаки, в такому екстремальному стані більшість намагатиметься виглядати сильними, розумними, всезнаючими, і водночас благородними. Як тільки Ви опинились в “карантині”, відразу знайдуться доброзичливці, котрі допоможуть вибрати місце для снання (“нару”), намагатимуться щось пояснити, а також не оминуть нагоди чимало про що розпитати.

Як правильно поводити себе в цій ситуації? Якщо ба-
чите, що в камері двоярусні ліжка, — лягайте знизу. Але в
разі відсутності вільних місць, не поспішайте зганяти тих,
хто вже там вмотивувався. Якщо вони не гідні того, аби спати на
“почесних” нижніх ярусах нар, час змусить їх змінити місце
проживання. При виборі місця для сну раджу керуватись
такими міркуваннями: подалі від “параші”, й не найтемніший
закуток. З “параші” смердить, а в темних кутках на Вас чига-
тимуть огидні багатонігі комахи. Оскільки в “карантині” ніхто
довго не утримується, ускладнювати собі життя доглядом за
чистотою ніхто не бажає. Саме з цієї причини там традиційно
брудно та безліч прусаків. Змиріться з безладом на певний час.
Знайомлячись з новими тимчасовими співкамерниками,
з’ясувавши про наявність спільних знайомих, не поспішайте роз-
повідати про “справу” й ділитись залишками харчів. “Козачки”
(в СІЗО їх вже називають “кури”) й тут “працюють”, а доброта,
тобто намагання прихилити до себе шляхом будь-яких посту-
пок в тюрмі не в пошані. Таких відразу сприймають за “лоха”,
з котрого можна щось “вимутити” (видурити). Для поведінки
в СІЗО (а особливо в “карантині”, коли всі один за одним по-
силено наглядають і геть все помічають) прислів’я “Скромність
скрашує людину” дуже доречне. Жартуйте, вживайте якомога
менше матюків (за окремі словосполучення навіть тут б’ють в об-
личчя), і нікого не розпитуйте про причину їхнього перебування
поруч. А зараз — коротенький урок з “фені” (тюремного жарго-
ну). Ложка — “весло”, миска — “шльомка”, кружка — “тромбон”,
оперативник — “кум”, начальник СІЗО — “господарка” (рос.
“хазяйка”), камера — “хата”, сходити в туалет “по-важкому” —
“на дальняк”, ліжко (двоярусні “нари”) складається з нижньої
частити — “шконки”, й верхньої — “пальми”. Одяг — “кишки”,
їжа — “хмирь”. З часом вживання цих жаргонних слів стане для
Вас нормою. Сприймайте це як щось вимушене, тимчасове, але
разом з тим необхідне.

Як правило, в камерах “карантину” утримується кілька
десятків осіб. Звикайте що кожного ранку з 6.00 до 8.00 в СІЗО
ранкова перевірка. В камеру заходить офіцер, рахує всіх, ціка-
виться потребами (лікар, скарга і т. ін.). Ваш обов’язок встати
й дати перевіряючому можливість пересвідчитись в тім, що Ви
живий. Не дивуйтесь, якщо представник адміністрації уважно

всіх оглядатиме. Він не прагне запам'ятати Ваше обличчя, його цікавить чи з'явилися на ньому за ніч синці, чи які-небудь інші сліди побоїв. Конфліктні ситуації між підсудними невисгідні й завдають чимало клопоту. Така сама перевірка о 20.00.

Кілька слів про внутрішній устрій “карантину” та і будь-якої великої “хати” взагалі. Двері замикаються на кілька засувів лише ззовні. Відразу біля дверей (де праворуч, а де ліворуч) “параша”. Від решти “камери” “параша” відділена невисокою стіною, настільки невисокою, що обличчя сидячого “на дальному” бачать співкамерники. Злив відсутній. Поруч з “парашею” умивальник. Спеціально виведена на “парашу” труба виливає туди всю стічну воду. Привчіть себе: користуються “парашею” (неважливо чи “по-важкому”, чи “відлити”) обов'язково включаєте воду на умивальнику.

Посеред “хати” довгий стіл, виготовлений з кількох труб та товстих залізних листів. По обидва боки — лави. Вся ця позбавлена будь-якого естетичного вигляду конструкція з'єднана та скріплена між собою електрозваркою. За моєї пам'яті жодна спроба від'єднати її від підлоги не досягала бажаного результату. На відміну від ІТУ стіни не одягнуті в “шубу”, але кольори фарб на стіні та стелі ідентичні. Двоярусні “нари”, котрі стоять вздовж стіни, з'єднані між собою в суцільний ряд. Так само як і стіл з підлогою та лавами, нари творять між собою суцільну єдність. Кілька вільних метрів від стола до дверей (“п'ятачок”) використовуються для “тасування” (якщо у Вас затекли ноги, маєте змогу розім'яти їх, ступаючи кілька кроків від стола до дверей і назад).

Ще одне й дуже важливе. Утримуйтеся від “походів на парашу” в той час, як хтось їсть. Вибравши вільну хвилину, й зайшовши “на парашу”, попередьте співкамерників фразою — “не їсти”. Так само ухиляйтесь від вживання харчів в ті хвилини, коли хтось “сидить на параші”, або “вломився” туди, не зважаючи на інших. З часом Ви зрозумієте значення цих на перший погляд і дивних, і ненормальних “постанов”. За кілька днів Ви втягнетесь в ритм, вивчите тюремну термінологію (“феню”) та усвідомите кілька “понять”, тобто неписаних законів життя кримінального світу.

А ось і причина для обурення. Вам видадуть (щоправда, можуть і не видати) брудну миску, поламану ложку, кружку без

вушка, й дірявий матрац. Про постіль та покривало навіть не мрійте.

“Розслабуха” в “карантині” скінчиться для Вас співбесідою з “кумом” (оперативником). Багато хто намагається якомога менше зустрічатись й розмовляти з працівниками цієї служби. Справді, специфіка їхньої роботи мало кого змушує посміхатись. Втіштеся, не Ви ж перший. Питання, що задасть “кум”, можуть здивувати простотою, і разом з тим насторожити. Поцікавляться, чи є в СІЗО вороги, чи маєте борги за азартні ігри, і поставивши ще кілька безглузких запитань, запропонують співпрацю. Можливо навіть пригрозять вкрай жорсткими умовами, якщо Ви відмовитесь виконувати обов’язки “курки”. Що робити? “Не вестися” (тобто не піддаватись). А взагалі знайте: якщо Ваша персона чимось цікава для слідчих, вслід за Вами в СІЗО прийдуть супровідні документи, котрі зобов’яжуть “кума” приділяти Вам особливу увагу. Іншими словами, залежно від тяжкості злочину, яким Вас обтяжують, від того, чи зізнались Ви або Ваші співсправники, визначатимуться Ваші подальші умови перебування в СІЗО.

СІЗО. “ХАТА”

Почуваюсь зобов’язаним детельніше пояснити значіння слів “подальші умови перебування”. Чимало що залежить від камери в котрій опинитесь. В залежності від її розмірів та чисельності утримуваних, малоприємні кімнати про котрі йде мова поділяються на дві частини: “загальні” й “трійники”.

Якщо у Вас справді прагнуть якимось чином щось вивідати, або “кумові” стало відомо, що Ви особа, схильна до конфлікту та гармидеру, а можливо, маєте непосидючих недоброзичливців, Вас обов’язково “заховають” у “трійник”. Ще одна причина запроторення до цієї категорії “хат” — володіння неабиякими організаторськими здібностями, що можуть призвести до масових заворушень серед ізольованих з якихось причин від суспільства. Варто віддати належне продажній українській пенітенціарній системі, оскільки віднесходавна постали вже й “комерційні трійники”. Умови побуту в останніх не гірші, ніж в готелі найнижчого класу, утримання в них звичайно ж небезкоштовне, але в порівнянні з рештою трійників — це рай.

“Загальні хати” мають єдине призначення: утримувати “під вартою” до суду (або в часі судового розслідування) тих, хто санкцією суду вже обмежений в вільному пересуванні.

Сподіваюсь, що про призначення “трійників” та “загальних хат” я пояснив. Йдемо далі. В “трійниках” утримують по двоє, четверо або шестеро осіб. І вдень, і вночі пам’ятайте: в переважній більшості випадків один з тих, хто утримується в “трійнику” є “куркою” “кума”. Тому не розслабляйтесь, не розкривайте душу й стримайтесь від нахвалянь минулими “подвигами”, “справами” та знайомствами з “кримінальними авторитетами”. Негативні наслідки такої необачності не забаряться. Адаптуватись в “трійнику” набагато простіше. Вам, як новоприбулому, запропонують вільне місце (зрозуміло, що “на пальмі”), допоможуть розкласти речі, покажуть місце, де зберігаються харчі, посуд і т.п., пояснять умови та правила “життя в хаті”. Приємною буде відсутність куп сміття на підлозі та помітне вболівання “ мешканців хати” за дотриманням гігієни та ладу. Порядок підтримувати доводиться власними силами. Хоча щодня, в часі ранкової перевірки перевіряючий назначає чергового, особи, котрі утримуються в “хаті”, вміють самі складати графік прибирання й суворо його дотримуватись. Не переймайтесь тим, що злосмердюча пащека одного з співкамерників доповідатиме “куму” про кожен Ваш крок, я вже дав пораду, як уникнути лихих наслідків. Адже в разі неприхильного ставлення до цілодобових гармидеру, шарудіння, шуму та біганини, від котрих іноді тяжко заснути, перебування в “трійнику” до суду буде дуже доречним.

Щодо “загальної хати”. Не турбуйтеся, тут не загубитесь, оскільки тут також проявлять увагу. Але “введення в курс життя” тут відбудеться трохи інакше. В “загальній хаті” (як і в будь-якому колективі) існує власна еліта. Серед арештованих, шляхом самовизначення та завдячуючи певних особливостям власного характеру, формується гурт осіб, котрі беруть на себе сміливість (а можливо й нахабство) вважати себе часткою кримінального світу. Вони обирають з-поміж себе “наглядаючого” (рос. “смотрящего”) за всім, що відбувається в “хаті”. Ось тут Ви й зіткнетесь вже безпосередньо з тими, хто підтримує, живе (або принаймні робить вигляд що живе) і спонукає до цього інших, огидними для цивілізованого світу “злочинськими традиціями”. “Наглядаючий” вважає за обов’язок пояснити Вам

основні премудрості життя в “місцях позбавлення волі”. Вони не складні: не чіпати чийсь речі без дозволу власника, не сідати на чуже ліжко без дозволу того, хто на ньому спить, і взагалі не створювати всім, хто довкола, проблем. З будь-яких питань, непорозумінь, конфліктів (“рамсів”), або незрозумілих речей звертатись до “людей знаючих”, тобто до “наглядаючого” та його оточення. Ця категорія арештантів самонареклась “блатними” або “пацанами”. Якщо Ви непосидючий і Вам байдуже, що робити, аби лише не стовбичити безмовним бовваном, “загальна хата” ваша рідна стихія. “Рух — це життя”. Сказане філософом в тюрмі сприйнялось буквально й стало не лише нормою та правилом, а навіть вимогою. Поняття “рух” об’єднує в собі все, що забороняє адміністрація СІЗО. Не раджу відверто йти на конфлікт з тими йолопами, котрі цей “рух” створюють. Хаами згуртовані й нахабні. Активно долучатись до “руху” також не варто. Навіщо витрачати енергію та зусилля, а в нагороду мати догани від адміністрації, карцер, позбавлення права отримати харчову передачу, та сварки з співкамерниками? Ще одна неприємність. В “хаті”, де від дванадцяти до ста осіб (кажуть буває й більше) лише одна “параша”. Іноді доводиться вистояти чергу. А взагалі перегружені “хати” (там, де арештованих більше, ніж спальних місць) звичайне явище, і з прикрістю мушу константувати що нині мало в кого такий мурашник викликає справедливі обурення та протест.

Щодо внутрішнього устрою “хати”. З розповіді про “карантин” Ви вже вималювали в уяві, що то є “загальна хата”. Порадую індивідуалістів і противників колгоспів та зрівняйлівок. В “трійнику” двоярусні “нари” поруч не стоять, тому перейматись, що хтось в часі сну штурхне Вас, закине ногу на живіт, застогне на вухо істеричним еротично-трагічним вереском, або міцно пригорне чи пригорнеться сам, не доведеться. В кожній “хаті” є розетка (іноді навіть дві), дозволено тримати телевізор. Не з ініціативи та волі “мешканців” СІЗО, а під тиском світової спільноти, майже в кожному “хату” провели радіо, але хвилі переважно короткохвильових радіостанцій час від часу змінюють. Стало вже традицією (а для окремих кадрів і потребою) обклеювати з внутрішнього боку стіни “параші” вирізками з газет та журналів, де зображені оголені блудниці. Наклейки та наліпки на стінах камери забороняються, і єдине, до чого не прискіпиться комісія

або перевіряючий (навіть обов'язково вимагатимуть наявності) — це “Розпорядок дня для осіб, що перебувають в СІЗО” та “Правила поведінки в слідчих ізоляторах осіб, взятих під варту та засуджених”. Ця заборона ніяк не свідчить про те, що її хтось дотримується. Світло в “хаті” горить цілодобово.

Дійшла черга і до вікон. Вже кілька років майже всьому пострадянському простору дорікають “баянами” та “намордниками”, котрі роль вікна звели нанівець. Уявіть: з внутрішнього боку на стіну прикріплено сітку з товстого дроту, котру зламати або зігнути голими руками неможливо. Далі йдуть ґрати, іноді є рама зі склом, а з зовнішнього боку (з вулиці) або товстий лист заліза з негусто просвердленими дірками (“намордник”), або вбита в стіну залізна рама, котра від низу до гори скріплена рядом залізних пластин товщиною в 0,5 см й шириною в 10 см. Пластини умисно приварені під ухилом, тому побачити, що відбувається на вулиці неможливо. Мета таких конструкцій — ускладнювати міжкамерний зв'язок.

Вважаю, що “загальні хати” для повноцінної людини — пекло. Тому хоча й дивуюся наївності, але не поспішаю засуджувати тих, хто починав шукати зустріч з “кумом” й намагався або підкупом, або й співпрацею “вбити” собі місце в “трійнику”.

ДО ІСТОРІЇ ЗЛОДІЙСЬКОГО РУХУ

Дозвольте запропонувати Вам здійснити невеличкий екскурс в минуле й дослідити генеологію традицій котрі прийнято вважати “злочинськими”, а також пояснити чому значна частина арештантів коли свідомо, а коли вимушено їх дотримуються.

Трагічна доля в Україні. Незважаючи на сприятливі історичні обставини для окремих форм злочинського ремесла, а також наявність гідних прикладів (Запорізька Січ, опришки, ватаги Кармелюка, Махна й кількох десятків “батьок” та “отаманів” у 20-х рр. ХХ ст.), козацько-розбишацькі форми привласнення чужого майна не знайшли всезагальної підтримки та всенародного визнання. Цей факт викликає в мене подив. Легенди, перекази та історичні джерела свідчать на користь того, що чесний розбій та грабунок ворога ніколи не вважався для нашого народу чимось принизливим або ганебним. Згадаймо добрим словом воїнів Русі які змушували тремтіти Константинополь, й запорізьких

звитяжців, котрі палили, руйнували та грабували Кафу, Стамбул та Очаків. Як один з небагатьох, хто під сучасну пору обстоює збереження та якомога більш широке практикування козацьких методів конфіскації або привласнення майна та вартостей (прошу не сприймати моє зізнання як самовихваляння), свідчу, що стероризувати жертву наставленим в лице пістолетом або прикладеним до кадика ножем, набагато приємніше й корисніше для здоров'я, ніж уподібнення до щура котрий тихцем тягне до нори чужі речі. Отаман Сірко й Олекса Довбуш ніколи не приховували своїх дій і ніколи їх не соромились. Класики української художньої літератури залишили чимало інформації про ті та більш пізні часи “діяльності” розбишак. Не полініуйтеся ще раз перечитати повість Панаса Мирного “Хіба ревуть воли як ясла повні?”, й зверніть особливу увагу на постаті Чіпки, Максима та їхніх нещирих побратимів Пацюка, Матню та Люшню.

Розумію, що образу патріотів-хохломанів, але хочу бути щирим: під сучасну пору українці не належать до “законодавців мод” в будь-яких суспільних явищах. Україна приречена копіювати чуже, або з причини відсутності власного, мовчки змиритись з пануванням прийшлого.

“Злодійські традиції”, котрими в своєму житті керується значна частина кримінального елементу, прийшли в Україну з колишньої метрополії, сучасної Росії. В Московському царстві ще з часів Івана IV Грозного розбишацькі ватаги (“шайки”) почали набирати рис та ознак організованого руху. Ватажки окремих “шайок” (наприклад, Тимофій Єрмак, Степан Разін та Кудеяр) стали для москвинів національними героями. На відміну від розбишацтва, крадієство не є притаманним для українського менталітету явищем. Та й у самій Росії між чесними розбійниками та підлими крадіями точилась запекла боротьба. Перші рубали конкурентам голови, або зв'язавши за спину руки й напхавши за пазуху каміння, топили в Москві-ріці. Інші, у відповідь штрикали в недільному ярмарковому або церковному натовпі ножами в спину. Але жодних ознак організованості російські крадії на той час не мали.

Цілком протилежно від диких москвинів поводити себе західноєвропейські крадії. Бажаючим більш детально ознайомитись з європейським злодійським середовищем, рекомендую прочитати світову класику, якими є “Олівер Твіст” Чарлза

Діккенса, “Пірат” Вальтера Скотта, або “Знедолені” Віктора Гюго. Дійсно, в Англії, Франції та інших передових європейських країнах, крадійські рухи мали власні, як і всілякі ремісники “профспілки” (“цехи”) та школи, де старші вишколювали молодших та наділяли їх згодом “територією для праці”. Такі злочинські “цехи” існували майже в кожному великому місті. З часом виник притаманний лише їхньому “ремеслу” жаргон. Але дозвольте повернутись в Росію. В другій половині ХІХ століття, спочатку в Петербурзі, а потім і по всій імперії, крадійський рух почав набирати ознак організованості. Зрозуміло, що з причини вкрай низького інтелектуального та культурного рівня самі москвини на жодну більш-менш дисципліновану самоорганізацію не здатні. “Ощасливили” цією напастю государя-батюшку, жандармерію та “весь народ православний” “чухонці” (сучасні фіни та естонці). Саме їм “феня” (крадійський жаргон) завдячує великій кількості слів фінського походження. Збережені в архівах тогочасні поліцейські рапорти змальовують яким саме чином “чухонці” екзамінували молодих кандидатів в крадії (рос. “вори”). Уявіть собі сопливе й босоморде кацапеня, котре, не заплативши за проїзд, повільно бреде напівпорожнім трамваєм. Вгледівши “лоха” (якого-небудь вічно п’яного “гражданина-баріна”), воно спритним й непомітним для оточуючих рухом “вибиває” (виймає) з кишені “булку” (гаманець), й вишкрібши з неї (чи з нього) всі засалені купюри та пощерблені монети, таким-же спритним рухом “затикає” (кладе) її (чи його) на місце. З цієї миті “гражданин-барін” — “терпіла” (потерпілий). За всіма діями кандидата в “вори” наглядає вчитель “чухонець”. Горе кандидатові, котрий ввіймається на гарячому. Спочатку його битимуть руками, ногами, поясками та модними на той час ковінками (тросточками) пасажири трамваю, а потім цеглиною по обличчю зацідять “чухонець” й пояснить причину “запалу” (невдалої крадіжки).

Не останню роль в формуванні кримінальної “фені” відіграв й богообраний єврейський нарід. Створена в часи царату “межа осідлості” суттєво обмежувала можливості сповідників юдаїзму. Протидія утискам набувала різних форм, і нерідко штовхала до відвертого криміналу. Завдячуючи співплемінникам несправедливо героїзованого Ісааком Бабелем Бені Крика, термінологія кримінальників відчутно поповнилась слівцями

з ідишу та івриту. Ось кілька прикладів. “Ктубе” (мовою іврит означає шлюбний документ), у вимові містечкових євреїв звучав “ксіве”. Звідсіля й блотняцьке слівце “ксіва”, який означає документ, папір, записку. “Мелуна” (себто нічліжка) з часом трансформувалась в зрозуміле росіянам і українцям слівце “малина”, місце відпочинку кримінальників. Потрапляючи до російської мови, чимало слів дещо змінювали своє значіння. Дослівний переклад єврейського дієслова “хіпес” означав “шукати”, проте трансформувавшись в “кіпіш” набрав значіння шуму, крику, скандалу, лайки. Інше дієслово, “шмаа” (себто слухати), трансформувалось в “шмон” й набрало значіння принизливого обшукку. Цікавим є й постання терміну “халява”, себто отримання чогось без докладання жодних зусиль. Традиція роздавати щоп’ятниці бідакам безкоштовну вечерю в єврейських громадах дуже часто зводилась до частування молоком, (мовою іврит “халяв”).

Такий ганебний для москвинів стан речей проіснував понад півстоліття. В 1918 р. очолюваний генералом Манергеймом фінський народ, скориставшись політичними пертурбаціями, вирвався з обіймів російського ведмедя, й почавши відбудовувати власну державність, змусив усіх “чухонців”, котрі проживали в Росії, повернутись на історичну Батьківщину. Осиротілі “марвіхери”, “мазурики”, “фортицери” та “затирщики” (різновиди крадіїв), на певний час принишкли. Гору в злочинному світі знову взяли в руки “шніфери”, “гейменники”, “грантовщики” та козацько-розбишацькі ватаги. Не оминув цей процес і нашу неньку — Україну. Історики та дослідники махновщини завжди з радістю ознайомлять Вас з задокументованими щирими зізнаннями українських селян про те, що єдиною причиною влиття в “армію” волохатого та верескливого як базарна перекупка “батька”, було нестерпне бажання забезпечити власну родину кіньми та телицями. Шкода, звичайно, що махновщина ввібрала в себе найгірші традиції українського бандитизму та спрямувала генетично закладений козацький гук крові в шкідливе для нашого народу русло.

Захопивши політичну владу та не бажаючи нею з іншими ділитись, більшовики взяли за викорінення всіх форм бандитизму, оскільки вони дошкуляли новій владі чи не найбільше. Одна з традицій послідовників Марксового вчення — чинити найтяжчу роботу не власними, а чужими руками. Дезорганізовані

або озлоблені на розбишак крадії стали для більшовиків у великій пригоді. В ті часи на обкрадене помешкання або зниклий з кишені гаманець влада жодним чином не реагувала. А в разі скарги “пси Дзержинського” відповідали коротко: — “Радій, що не застрелили”. Вдячні за неувагу до їхньої діяльності крадії, щедро інформували чекістів про всі відомі їм “екси” (пограбування), “хази” (помешкання, в котрих бандити проживали) та “малини” (місця колективних зборів та розваг) розбійників. Прихильники розбою ще й досі нагадують крадіям, що з їхньої “подачі” (доносу) в 20-х рр. минулого століття чекісти застрелили легендарного пітерського “нальотчика” Льоньку Пантелеєва.

Йосип Сталін чудово розумів, яку грізну небезпеку для його системи становлять розбишаки, оскільки в юнацькі роки сам відбув кілька років у в’язниці за збройні пограбування. Отримавши від генсека команду “фас”, безсовісні та безпринципні чекісти взялись до справи. В кінці 20-их років, зібравши в таборах найвидатніших крадіїв (“воров”), чекісти запропонували їм очолити крадійський рух та нав’язати йому певні норми поведінки (“поняття”). Ось так і виникло узаконене крадійство (“вор в законі”). Для втілення в життя складених підконтрольними “ворами” та самими чекістами “понять” було затрачено чимало зусиль. Усіх незгідних та здатних до спротиву нищили. Нав’язавши “поняття” в таборах, “правоохоронці” та підлеглі їм “правопорушники” дружно та скоординовано взялись за злочинний світ “на волі”. В ті часи через систему покарань з позбавленням волі проходили без перебільшення мільйони людей. Звільняючи з таборів одних, а для інших навіть організовуючи втечі, чекісти таки виконали наказ комуністичної партії. В середині 30-х років ХХ століття козацько-розбишацький рух припинив своє існування, і крадійські “поняття” стали обов’язковими для всіх, хто свідомо йшов на порушення закону. Та чи дотримувались “вори” власних понять? Факти свідчать, що ні. Ви певно знаєте, що для крадія вважалось ганебним і неприпустимим застосовувати насилля. Цього від них вимагали чекісти, а самі “вори” знаходили цьому чимало пояснень. Сподіваюсь, не буде зайвим нагадати прихильникам “крадійської романтики”, що свого часу “вори в законі” спільно з чекістами вбивали в таборах “колишніх” та “отаманів”, а також брали якнайактивнішу участь в придушеннях будь-якого спротиву системі в ГУЛАГІВських таборах “антисоветчиками”,

“бандерівцями” та колишніми прибалтійськими офіцерами. З часом, у добу “хрущовської відлиги” послуги крадійських верховодів стали зайвими. Але кількадесятирічна підтримка не минула безслідно. “Вори в законі” (як і всяка напасть) відчули, що можуть існувати самостійно. І не лише існувати, а й контролювати кримінальний світ.

Сучасний крадійський рух суттєво відрізняється від того, яким він був ще півстоліття тому. Згідно “понять” “вор” не повинен мати ніякої власності. Проте факти свідчать що під сучасну пору майже всі “короновані” мають дачі, квартири, родини, замовляють вбивства, створюють власний бізнес і намагаються надати йому ознак законного. Намагаючись утвердити серед загалу засуджених імідж “терпигорців”, “вори” та їхні послідовники заявляли, що будь-які контакти з адміністрацією тюрем, ізоляторів та виправних установ не є допустимими. Реалії зовсім інші. Особисто мені неодноразово доводилося стикатись з випадками, коли “наглядаючий” камери в СІЗО або “бараку” у Виправній Установі “водив дружбу з кумом”. Бог їм суддя. Щирих послідовників “понять”, котрі принципово дотримуються в побуті декларованих гасел й норм поведінки, зустріти практично неможливо. Злодій є злодій, і він без жодного докору сумління крастиме, навіть в “колеги” по ремеслу. В “місцях позбавлення волі” ця підла риса крадіїв хоча й карається засудженими (“зеками”), є масовим явищем. Порушувати закон ці люди будуть за будь-яких умов, і за будь-якої влади.

До сліз образливо за Батьківщину. Побудований на засадах пошани до власної праці й гідності ближніх український індивідуалізм і досі суттєво поступається в усіх ділянках суспільного життя російському колективізму. Загал донині так і не усвідомив що “общак”, “шара” й “колхоз” є формою паразитування ледацюг, пройдисвітів й пристосуванців на праці й здобутках чесних й трударів. Намагаючись не бути упередженим і не надавати своїй розвідці політичного забарвлення, усвідомлюю, що мушу виконати свій обов’язок до кінця. Сучасні крадії в Україні продовжують послуговуватись порадами та вказівками своїх колег з Росії. І де гарантія, що вони, самі не знаючи того, виконують політичні замовлення середовищ, котрі продовжують контролювати злочинний світ в самій Росії. Резюмуючи все вищесказане, даю безкоштовну пораду всім, хто небайдужий до

долі України й прагне завдати нищівного удару організованому злодійському рухові, або принаймні тій його частці котра існує під сучасну пору в найогиднішій зовнішній формі — крадійству.

Панове! Заклик доведеного до самогубства тоталітарною системою письменника Хвильового “Геть від Москви!”, і нині залишається актуальним. Втільте його в життя. Запевнюю: позитивні наслідки не забаряться.

СІЗО. УСТРІЙ. ПОБУТ. СТОСУНКИ

Б'юсь об заклад, що в трійці перших запитань про “житуху” в СІЗО Ви обов'язково поставите питання про якість харчування. Годують огидно, і лише тричі на добу. Поміи, котрими відгодовували свиноматок в комуністичних колгоспах, мали незрівнянно більшу кількість калорій та необхідних для здоров'я вітамінів і мінералів. “Хазяйський хмирь” ніколи не спричиниться до активного слиновиділення в Вашій ротовій порожнині. Навпаки. Його нудотний запах на перших порах провокуватиме поблювати навіть не сунучи пальці до рота. Але то дрібниця, з часом звикнете. Кількість компонентів, з котрих складається перше блюдо (“баланда”) широким асортиментом також не порадує. Традиційними для СІЗО, тюрем та “виправних установ” є тушена або варена капуста, перлова каша, посічена крупа та в рідину розварений горох. Не силкуйтесь знайти м'ясо — його замінює нечищена риба, або (в кращому разі) “пісюни” (соєві ковбаски) й видлубана з просрочених консерв «тушонка». Трапляються й виключення, але вони ніколи не належать до розряду приємних. Єдине, чого принципово не шкодує адміністрація — це комбіжир, котрим щедро змащена кожна страва. Хвилин за десять після спожиття “хмиря” можна сірником або нігтем вискубувати його з-поміж зубів й споглядати, яким він є в застиглому вигляді. Дарма що до арешту Ви не були гурманом або шанувальником вишуканих трапез. З часом шлунок не утримається від того, аби різкими болями поділитись враженнями з приводу харчової цінності “хазяйського хмиря”.

Гримучу суміш найнижчих сортів зернових у перемеленому та підсмаженому вигляді помилково нарекли хлібом. Денна норма — пів хлібини “цеглинки”. Гримучість цього харчу в тім, що в часі контакту з внутрішніми органами, він викликає їх на

бурхливу реакцію, й як наслідок виштовхування з тріском, шипінням і гуркотом через задній прохід чималих порцій ядучого газу. Нестачу вітамінів “хазяйський хмирь” жодним чином не компенсує, й хоча вгамовує голод, є збудником цілої купи вкрай неприємних тілесних захворювань. Небайдужі до Вашої долі родичі мусять знати: раз в два тижні вони мають право передати харчову передачу. **Відразу даю кілька порад. 1) Тюрма не курорт, тому їсти потрібно не те, що хочеться, а те, що необхідно. А необхідні жир та вітаміни, тобто олія, масло, капуста, часник, цибуля... 2) Отримавши передачу, не поспішайте проковтнути найсмачніше. Першочерговими в справі знищення шляхом пережовування та ковтання є ті харчі, котрі мають схильність до швидкого псування.** Що поробиш, Україна не належить до числа цивілізованих держав, й обладнання холодильниками камер СІЗО не в найближчій перспективі.

В одному з попередніх розділів я побіжно згадав про таку форму “порушення внутрішнього розпорядку” як “міжкамерний зв’язок”. Нині інформую більш детально. Одноманітність в побуті та відсутність інформації змушують “ мешканців” СІЗО до пошуку шляхів спілкування між собою. Звичайно, в першу чергу арештанти намагаються й умудряються укласти угоду (“пригодувати” за матеріальну винагороду) з кимось з працівників ізолятору й користуватись їхніми послугами. Така форма передачі інформації іменується “ногами”. Вислів “заслати ноги” вживається як прохання прислати того, хто має змогу вільно пересуватися коридорами ізолятору. Більш поширеними каналами зв’язку є “дороги”. Арсенал “дорожника” (“коногона”) (особи, яка безпосередньо налагоджує зв’язок між камерами) складається з довгої й тонкої мотузки, виготовленої з чийогось розплетеного светра, “причала” (шматка віника або в тонку трубку скрученої газети з прикріпленням на кінець гачком), саморобної (теж з газети) духової рушничі й рогатки. Відразу після вечірньої перевірки (але знаходяться “кренделі”, в котрих вистачає дурі чинити це і в білий день), долаючи перешкоди у вигляді ґрат, “баянів”, “намордників” та сіток, “дорожник” викидає один кінець мотузки з вікна, й опустивши його до рівня нижчого поверху, умовним стуком по стіні або підлозі подає сигнал. Почувши “маяк”, ті, кому він адресований, так само героїчно подолавши “мусорські перешкоди”, “причалом” затягують

“дорогу” в “хату”, фіксують її, прив’язавши до ґрат, і “маяком” повідомляють про те, що “дорога налагоджена”. Духові рушніці (“кулемет”, “стріла”) та рогатки допомагають “налагодити дорогу” між камерами, котрі розташовані поруч (тобто на одному поверсі), і навіть тими, котрі в різних будівлях (“корпусах”). До мотузки прив’язується запаяна в целофан записка (“малява”) й “маяком” змушують “дорогу” рухатись. На підставі кількарічних спостережень свідчу, що титанічні зусилля “налагодження доріг” не варті в більшості випадків затраченої енергії. В “малявах” рідко йдеться про справу, і їхній зміст — суцільний “порожняк”.

Нарешті настав час поділитись враженнями й про стосунки між арештованими та адміністрацією СІЗО.

Архаїчне поняття “наглядач” є узагальнюючим. СІЗО (як і всяка “мусорська установа”) має цілий ряд служб, що жорстко конкурують між собою й хоча покликані виконувати різні функції, насправді займаються тим, чим вважає за потрібне їхнє керівництво. Не ставлю перед собою за мету подавати їхній повний перелік та специфіку діяльності. Знати варто лише тих, з ким безпосередньо доведеться мати справу. Це оперативна частина (“кумтрест”), її найголовніший конкурент і найбільший ворог — режимна частина, та “попкарі” (наглядачі, котрі чергують в коридорах “на посту”). Саме з останніми арештанти стикаються щоденно, і саме вони найчастіше купуються на “зеківські” умовляння й виконують роль “ніг”. Пам’ятаєте, що для підсудних і засуджених оперативна та режимна частини нічого, окрім неприємностей, не чинять. Запевняю, що жодна згадка про них не належить до розряду незлих і тихих слів. При контактах з офіцерами значна частина арештантів погоджуються будувати стосунки на традиційному ще для царської Росії постулаті: — “Ти начальник, я дурак”. Здогадальсь, що “ти” це “мент”, а “дурень”... Та не Ви, й не я, але обставини змушують.

Немалий відсоток засуджених, “повівшись” на обіцянки про швидке умовно-дострокове звільнення, лишаються працювати в СІЗО й виконують найрізноманітнішу чорнову роботу. Саме вони готують “хазяйський хмирь”, роздають його засудженим і підсудним, ремонтують ушкодження, збирають на пральний комбінат білизну, і т.п. “Козирними” вважаються посади бібліотекаря та “каптера” (господарника). Ці засуджені утримуються

окремо від решти й становлять окрему бригаду господарської обслуги ГОСО (рос. “ХОЗО”).

“Втягнувшись” в ритм “житухи”, переважна більшість підсудних наважуються шукати дружби з “баландерами” (засуджений з ГОСО, котрий роздає “хмирь”). За чай, цигарки або одяг, в них намагаються виміняти якісніший хліб, цукор, або використати і їх як “ноги”. В “каптера” за ту ж “валюту” реально виміняти кращу постільну білизну, а потоваришувавши з бібліотекарем, Ви матиме змогу читати літературу, відповідну власним смакам та періодику. Віднешодавна, певно знову ж таки під тиском правозахистних середовищ, керівництво окремих слідчих ізоляторів, дозволило разом з харчовими передачами отримувати й періодику. Проте ця «демократизація» донині не заторкнула всіх. Трапляються випадки, коли за знайдену в камері газету, доводиться давати працівникам оперативної частини пояснення на предмет «як і чому вона опинилась в камері». Йдучи на контакт з обслугою, пам’ятайте, що серед цієї публіки чимало (звичайно не всі) колишніх “курей”, котрі вважатимуть за обов’язок повідомити Ваше прохання “куди треба” і “кому треба”.

Ваш фізичний та душевний стан, а як наслідок і настрої в судовій залі, залежатимуть і від Вас (оптиміст Ви чи впали духом), і від побутових умов (а вони більш ніж спартанські), і від рівня культури й свідомості тих, хто поруч. Я не лякаю. Що чинити, коли Ви гидуєте тютюновим димом, а поруч (незалежно від того, чи в “загальній хаті”, чи в “трійнику”) сидить дегенерат, котрий псує настрої і забруднює дихальні органи нікотином? Справедливе обурення з цього приводу хам обірве фразою — “Я тебе в тюрму не саджав”. Працівники “відповідних інстанцій” чомусь не дають згоди на утримання в різних камерах самогубців (саме так я називаю всіх, хто зловживає тютюном) і тих, хто піклується про власне здоров’я. Ви на власні очі переконаєтесь в тім, що серед контингенту СІЗО чимало людей з вкрай низьким рівнем культури. Дехто з них вважає обов’язком чинити те, що заборонено адміністрацією, і навіть супроти власної волі Ви можете опинитись у конфліктній ситуації. Хамові байдуже до того, що комусь гидко споглядати на те, як він блює, бешкетує чи горланить вуркаганську пісню (наслідок вживання виготовленої з хліба, цукру й ліків браги). Прокинутись від божевільного реготу або вереску в СІЗО звичайне явище. Саме тоді, коли

необхідно виспатись і набратись сил, якесь “чмо” на сусідній нарі почне розповідати (точніше брехати) якусь побрехеньку кримінального або сального змісту. Ну що можна пояснити байстрюку? Лише (а на мою думку і правильніше) його вбити, але і за це є стаття. Ви не матимете жодної потреби “ганяти дороги”, але напівграмотний крадій вимагатиме “долучатись до руху”, подавляючи аргументи “проти” “обов’язком проявляти арештантську солідарність”. “Дороги — це святе”. Сто чортів в печінку, тому хто їх висвятив. Радіо “задовбає” (це більше ніж набридне і втомить одночасно) одноманітними повторами. Єдина втіха — телевізор. Але якщо не Ви його власник, то доведеться спалити чимало нервових клітин, оскільки переглядатимуть на ньому саме ті передачі та програми, котрі Вас жодним чином не цікавлять.

Частота відвідування лазні хоча й нормується певними “актами” (вони вимагають, аби це траплялось раз в сім або десять днів) залежить від розмірів СІЗО, кількості осіб, що там утримується, та кількістю різноманітних комісій та перевірок.

“Відбивши дупля” (оговтавшись) в “трійнику”, новоприбулий поспішає оголосити себе “порядним арештантом”. “Порядних мастей” лише дві: “блатний” (“пацан”) і “мужик”. В “загальній хаті” “вибір масті” відбувається інакше. “Наглядаючий” та його оточення запропонують самому “визначитись”. “Масть” арештанта — навечно. Можна понизитись, але підвищитись — ніколи. Якщо Ви також забажаєте стати “блатним” — розчарують. Ви що, жили “по-поняттям” і на волі? Ні. То в чім питання? Прагнете? Гаразд, можна певний час побути “прагнучим” (рос. “стремящимся”). Більшість відразу погоджуються на “масть” “мужика”. Ще до “переїзду” в “виправну установу” доведеться зіткнутись і з найнижчою і безправною кастою “ображених” (рос. “обіженка”), а також з “кіньми”, “помічниками”, “молодшими сімейниками”, “чортами”, “шширями”. Це “непорядні арештанти”. “Непорядними” стають в першу чергу слабодухі, безвольні (ті, хто не зумів за певних обставин відстояти власну гідність), або внаслідок незнання тюремних норм життя. Нерідким явищем “переїзду з порядних в непорядні” є наслідок “муток” (спеціально підлаштованих ситуацій або умисне прискіплення до окремих дій чи висловів). Доля більшості “непорядних” — мити за іншими посуд, готувати “блатним” їсти, прибирати “хату” й

“парашу”, прати чийсь речі й т. ін. Не обійде увагою Вас і той факт, що “пацани” (“блатарі”) нерідко харчуються “виділеними увагою по особистому” харчовими передачами “мужиків”.

Кримінальні “поняття” вимагають, аби всі “порядні арештанти” формували з отриманих від рідних передач “загальну касу” (рос. “общак”). “Мужиків” переконують, що це повинно чинитись “добровільно”, “на розумінні”, але свідчу, що нерідко небажання “уділити увагу” для деякого мало негативні наслідки. Кістяк “общака” становить тюремна валюта (чай та цигарки), але не гидують і харчами, одягом та предметами особистої гігієни. Якщо Ви в “загальній хаті” де двадцять, сорок і більше осіб, насолоджуватись отриманою передачею довго навряд чи доведеться. Не бажаючи “уділяти увагу по особистому” або давати в “общак”, ризикуєте нажити недоброзичливців, і як наслідок — “мутки”. Зібране в “общак” йде на “підтримку потребуючих”, тобто підсудним і засудженим “суворого” режиму (тим, хто “сидить” не вперше), особам котрі утримуються в тюремній лікарні й покараним кількома добами карцером. Серед цих набагато менше тих, хто “гріється” (отримують передачі). Але випадків, коли “мужики” били “блатних” за “розтранжирення общака” також чимало.

Раджу бути обережним до пропозицій зіграти в будь-яку гру (карти, нарди, шахи, шашки). “Шпильові” (ті, хто “живе” з гри в азартні ігри) не втратять нагоди, аби спробувати виграти у Вас щось цінне (принаймні для них). Погоджуючись грати в гру (навіть з особами, з котрими склались непогані стосунки) в присутності “нейтрального” зазначте, що граєте “без інтересу”.

Вільний час (а його більше ніж достатньо) вбивають найпримітивнішим способом. Телевізор, ігри, радіо та беззмистовне пашталакання на зразок такого:

— Дай фотку “позибать” (подивитись). Це твоя дружина? А чому в неї морда наче дупа зморщена?

— Ти знаєш казочку про білу сніжку серед сімох гомів?

— Думаєш, на великий теніс люди на гру дивиться ходять? То маніяки в основному. Там же “хуна” (особа жіночої статі) в короткій спідниці бігає, трусики навіть спеціально не одягає. А ці уроди під глядачів замаскуються, а самі на неї “пасуть”

(дивляться) і штани вище матні з підвищеною активністю розтирають.

— Ми, коротше, якогось одного “штимпа” (істота чоловічої статі) “прибили” (пограбували). А він “активістом по тухлій вені виступав” (був гомосексуалістом). У нього дядько у депутатів, коротше, дипломатом разом з президентом працює.

“Заїхавши” в СІЗО, окремі “штимпи” або «кренделі» знаходять в собі досі невідомі їм таланти й починають складати вірші, поеми, розмальовувати носові хустини (“робити марочки”) та майструвати різноманітні дрібниці. Непогана форма заспокоєння нервової системи.

РОЗДУМИ НАД ПОБАЧЕНИМ Й ПОЧУТИМ

— Не ті нині «зеки»,— скрушно хитаючи головою скаржився мені в «карантині» Київського слідчого ізолятора, сім раз засуджений до різних термінів ув’язнення куренівський (мікрорайон Київського Подолу) крадій «Сліпий». — Зсучився бронелобий молодняк. Навіть псевда собі не за заслугами і вчинками а в комп’ютерах знаходить. Ні тобі пошани до старих каторжан, ні найменшої арештантської солідарності.

Відбуті «Сліпим» понад двадцять років в системі закладів покарання дають йому право стверджувати, що нинішній злочинський рух є далеко не тим, яким романтизував його у своїх позбавлених найелементарнішого смаку творах Ісаак Бабель. Виголошені роздуми є констатацією трагічних реалій не стільки для старшої генерації кримінального середовища (дідько з нею), як для всього нашого штучно знедоленого суспільства. Нинішній злочинський рух справді суттєво відрізняється від того, яким він був ще 20 років тому. На зміну виплеканим сталінською охранкою та загартованим ГУЛАГом крадіям (запевняю: я їх жодним чином не ідеалізую) прийшли ігноруючі всі норми пристойності торгаші наркозіллям, шахраї та свавільні розбишаки-грабіжники. Реалії свідчать, що ця «зміна віх та пріоритетів» в злочинському світі відбувається не без втручання сторонньої потуги.

Впродовж доволі-таки тривалого часу незадекларовані на папері, але принципово дотримуванні законеслухняними правила («поняття») суворо — під карою смерті — забороняли

їм будь-які стосунки з табірною і тюремною адміністраціями. «Шануючі себе» (себто небайдужі до думки оточуючих арештан-ти) на кожен виклик оперативника або режимника з'являлися до їхніх кабінетів не поодинці, а в супроводі «авторитетного» для решти «блатяря», котрий мовчки вислуховував розмову. Траплялись й факти свідомої ігнорації. Тим самим утримувані у виправних установах убезпечували себе від зайвих взаємопідозр та небажаного «випливу інформації». Нинішній «молодняк» товариства осіб в погонах не цурається. Не важко здогадатися, що неприродне і непритаманне цивілізованому суспільству порозуміння для обох сторін є взаємовигідним. Завдячуючи принципості не позбавлених власної гідності й небайдужих до долі оточуючих, окремі конкретні факти обміну інформацією або навіть надання один одному послуг подекуди набирають належного розголосу. З сумом мушу констатувати, що цей ганебний стан речей загалом сприймається як щось аморальне, аномальне й водночас належне.

«Пересічний українець», що усвідомлює антинаціональний зміст сучасного постколоніального режиму, змушений повірити в неминучість багаторічного блукання лабіринтом «об'єктивних труднощів» та в безнадійний пошук «власного шляху». Можновладці тягнуть наше суспільство у бездонну прірву. Час усвідомити: байдужість відгукнеться лихом, якщо не теперішнім, то прийдешнім поколінням.

Вище я вже побіжно згадав, що, згідно з безліччю внутрішніх інструкцій та розпоряджень, щойно прибулих до слідчого ізолятора певний час утримують «на карантині». «Розподіл» — себто переведення до камер — відбувається після співбесіди з оперативником. Підслідних по одному викликають в кабінет і після коротенького діалогу, впродовж якого з'ясовують чи має арештант у тюрмі недоброзичливців або борги за азартні ігри, визначають де його утримувати. Не оминуть нагоди запропонувати й співпрацю в ролі інформатора. З сумом мушу зазначити, що згодних більше, ніж достатньо. Моє знайомство з «кумом» відбулось наступним чином:

— А-а, ти політичний. Зі скінхедами та націоналістами товаришуєш? Є тут такі. Ну що, голодувати і вени різати не збираєшся? Давай я тебе до «тихої хати» відправлю. Там тебе ніхто чіпати не буде. Сиди собі до суду спокійно.

На той час я вже знав, що працівники СБУ разом з тогочасним міністром внутрішніх справ молдаваном-соціалістом Василем Цушком, створили відділ боротьби з проявами расизму й ксенофобії (точну назву цього злочинного й дармоїдського підрзділу не знаю й донині), й «тримають в полі зору» найбільш активних людей з патріотичного середовища. Нещирість складно приховати, тож з причини прагнення узабезпечитись від ситуації коли наслідком необережного слова може бути чийсь арешт, спонукало мене звести нашу дискусію до мінімуму. Відчувши небажання спілкуватись, оперативник мило попрощався й, побажавши суцільних гараздів, дозволив повернутися до камери «карантину».

«Тихою хатою» виявився «сороківник» – камера, де водночас утримується кілька десятків осіб. З перших же хвилин перебування «наглядаючий» (уповноважений кримінальною елітою сповідник «крадійської ідеї», який пропагує її серед співкамерників і вимагає від решти ув'язнених жити та поводитися згідно з її вимогами) здивував мене непоганою поінформованістю про наданий мені Творцем дар епістолярія.

— Давай так домовимось. Пишеш лише по своїй справі. Скаржся на «лягавих» в усі суди, в прокуратуру й навіть у Брюссель. Але про наш побут і «тюремний рух» — ні слова. Ми всім задоволені. Розумієш? Дивись, рано чи пізно — все впливе.

Згодом моя здогадка про систематичні контакти між працівниками оперативної частини та сповідниками «крадійської ідеї» знайшла своє підтвердження. Аби не бути голослівним, дозвольте мені певні уточнення й конкретизацію.

Попри показово-галасливі рапортування представникам міжнародних правозахистних середовищ про всебічне задоволення всіх потреб ув'язнених, аміністрація СІЗО знаходила чимало пояснень самим арештантам щодо причин власної неспроможності забезпечити новоприбулих навіть мінімумом з необхідного. Свідчу що ув'язнені — особливо в «сороківниках» — по черзі користуються пластмасовим посудом й нерідко змушені спати на давно зіпрілих, дірявих та смердючих матрацах. Добре, коли «рідні з волі» не забувають та ще й можуть надавати належну підтримку. Гірше, коли утримуваний у СІЗО — навіть той, що ще не визнаний винним у злочині вироком суду — змушений розраховувати на взяті державою на себе зобов'язання та

на геть небезкорисливу «арештантську солідарність». Побіжно мушу запевнити, що, окрім визначених криміналістом Ломборзо володарів відверто кримінальної й поза сумнівом що огидної зовнішності, тут чимало й таких, чиє приємне обличчя, чемна поведінка й суть обвинувачення викликають не лише співчуття, але й симпатію.

В камерах спільно утримують осіб з хворобами шкіри, СНІДом, душевними розладами, наркоманів і тих, для кого злодійський рух та його традиції є огидними та ненависними. Встановлені хрипливі динаміки майже цілодобово ретранслюють цілком справедливо облаяний інтелігенцією «Шансон». Факт наявності психолога в слідчому ізоляторі не підтверджується жодним чином. Про належне надання медичних послуг наразі говорити недоречно. Грошей на ліки чомусь бракує. Як і вільних місць у медичній частині. Значний відсоток утримуваних в тюремній лікарні осіб є тими, хто за матеріальну винагороду адміністрації придбав собі суттєве полегшення, чим позбавив змоги справді хворих отримати належну допомогу. Згадувана вище відсутність будь-якої роботи зі «спецконтингентом» сприяє виникненню безлічі конфліктних ситуацій. Б'ються тут справді жорстоко. Зламані ребра й струс мозку багатьох змушували відмовитися від подальших спроб щось комусь довести. Непоодинокими є випадки умовлянь або навіть погроз підсудним, підслідним й засудженим відмовитися від прогулянки. В лазнях частенько відсутня гаряча вода, мовляв, влітку можна і холодною митися. Не завжди надаються послуги перукаря (і це попри те, що такий є в штаті з поміж вже засуджених). Далекий навіть від аскетично-спартанського побут, спонукає до пошуку шляхів самостійно вирішувати існуючі проблеми. Звідси й така велика кількість речей, заборонених «Правилами внутрішнього розпорядку»: леза з розібраних станків для гоління, саморобні електронагрівачі, шматки скла, цвяхи, заточки. Боротьба за добробут, а точніше, за побутове полегшення (про добробут згадувати недоречно і смішно) стала точкою зіткнення тюремної адміністрації та її підопічних. В обмін на відмову скаржитись на далекий від декларованого в звітах побут та позбавлення інших змоги чинити це, адміністрація крізь пальці дивиться на дії та вчинки верховодів кримінального світу. Влітку 2007-го року Київським слідчим ізолятором «гуляли маляви» (листовні

послання) «узаконених крадіїв» (російською — воров в законє) «Кахи», «Резо» й «Спартака», в котрих чомусь не видані режимові Саакашвілі вихідці з Кавказу, закликали відмовитися від націоналізму, дотримуватися «крадійських традицій», звертатись до них для вирішення спірних питань, й пояснювали мудрість «тюремної житухи». Слідчий ізолятор — і це без перебільшення — для багатьох перетворився на своєрідний «університет»: тут навчать, як в анусі (пробачте на слові) ховати гроші, варити з сірки сірників та сірникових коробок наркотики, голкою або домкратом відчиняти замкнені двері. Задоволена мовчанням утримуваних, адміністрація кризь пальці дивиться на безліч порушень. Зізнаюсь, що умови провокували й мене неодноразово долучитись до участі у великій кількості заборонених дій та вчинків. Не судить мене жорстоко, але бути німим рабом злочинної системи є ще більшим злочином.

Кілька слів про методи й форми порозуміння між адміністрацією СІЗО та кримінальною елітою. Працівники оперативної частини викликали з камери «на співбесіду» «наглядаючого», а повернувшись, він «частував» наближених принесеними наркотиками, алкоголем, давав змогу користуватись мобільним телефоном. Тут донині за гроші (або за певні послуги) «вирішується питання про переїзд» в іншу камеру, отримання дієтичного харчування або змоги несанкціоновано зустрітись із спільно обвинуваченим у вчиненні злочину (“співсправником”), котрого зумисне утримують якомога далі. Звинувачувати в «товаришуванні» лише кількох «блатних» кримінальників та наглядачів, які діють незалежно від тюремного керівництва — абсурд. Тут багато що має власну ціну та вирішується безпосередньо. Головне знати кому і скільки.

УПЕРЕДЖУЮЧИ ЗНЕВІРУ

Знання лукавим найпотаємніших і найвразливіших закутків людського фізичного та духовного ества уможливилює засів болючих в часі проростання насінин зневіри. Поневіряння українськими в'язницями з часом дарували вміння абстрагуватись від довколишнього дійства й занурюватись в світ позбавлених меж і кордонів роздумів та уяви. Недарма в народі кажуть що біда навчить. Гіркий, проте корисний досвід. Хандра — лихий

передвісник шаленої атаки на сповідувані вартості. Даровані Творцем миті відчуття невимовного щастя від Його всюдиприсутності, добровільне усвідомлено-осмислене обрання шляху непримиренної боротьби зі злом, брехнею та несправедливістю, вимушене занурення в болото стримуючої безліч ініціатив і задумів щоденної побутової борсанини, позбавляли до арешту з`яви навіть найменших сумнівів щодо власного трибу життя. Я не був лицемірним й меркантильним, а віра в Господа дарувала сміливість не боятись опинитись в об`активі прицілу ворогів українського народу. Задекларована на клаптику низькоякісного паперу незалежність, жодним чином не рятує українців від духовної деградації та фізичного вимирання. Трагічні реалії нинішнього українського буття спонукали до безлічі найрізноманітніших вчинків. Чимало з них не могли залишитись непоміченими. Одні потрактовували їх як ознаку моєї душевної хвороби, інші заздрили й намагались переконати оточуючих (а нерідко з причини браку їхньої довіри й нікого окрім самих себе) в власній причетності до «ще радикальнішого» середовища, треті лаяли й звинувачували в здійсненні проплачених провокацій. Господь суддя вам, брати і сестри. Він Єдиний хто може засвідчити мою щирість, нелицемірність, й непродажність. Тож геть всі лайки й звинувачення в свій бік сприймаю неминучою (з причини недосконалості всього людства), безкорисною, й беззмістовною суетою.

Спричиняюча втрату свідомості від високої температури в літню пору року, й немов морозильник холодна взимку (проте завжди злосмердюча) слідча камера Лук`янівської в`язниці, є ідеальною теплицею для зародження, культивування, й цілковитого досягання плодів зради й очікуваного недоброзичливцями відречення. Блювотворні випари «параші», немитих людських тіл та непоправної білизни, звичайно не найстрашніша, проте вже безліч разів випробувана зброя в руках прагнучих зламати мою волю слуг винахідливого на зваблення крадія людських душ. Почуваюсь зобов`язаним покаятись за неспроможність протистояти нахабно наступаючому розпачу. Цілодобово вимірюючи довжину камери власними кроками, я дозволив лихим думкам цілковито опанувати власним розумом. Питань і закидів від лукавого було безліч, але відповідь до котрої він підштовхував була невтішною. Все що чинив – даремно. З глибин пам`яті

випюрнули через силу вислухані монологи самозакоханих мітингових горлопанів:

- Та нас на початку 90-их міліція за синьо-жовтий прапор кийками била. Та ми в «помаранчеву революцію» на Майдані мерзли. Та ми всіх агітували проти Кучми й Януковича голосувати. А що ти зробив?

Ваша правда панове РУХівсько-УРПівські в минулому, й помаранчеві та біленькі з червоною пляминкою посередині нині, справедливо обурені істерики. Долучення до отари керованих недолугими імпотентами й безпринципними політиканами ревунів «ганьба» вважав нижчим власної гідності. За видертий з рук одного з вас і зневажливо кинутий на бруківку національний прапор (це відбулось наприкінці 1990 р.), я порізав міліціонерові обличчя, іншому розбив цеглиною голову. Я не хизувався синцями і подряпинами. Я не помічав їх.

Швидкоплинний час вивітрює деталі багатьох подій. Нинішні згадки про них не викликають в псевдопатріотів жодних емоцій. Що було – відгуло. Заховайся Олесю зі своїми спогадами якомога далі. Історія вже написана. Та чи здатні ви зрозуміти, що кількамісячне перебування у в'язниці за сфальсифікованим звинуваченням й спричинене обмеженістю можливостей безсилля потроюють душевні муки? А лукавий не вгаває:

- Ну яка користь Українській Справі від поруйнованих тобою пам'ятників Леніну й потрошених табличок його виродам – поплічникам? Від більшості з них ні сліду ні згадки, на н'єдисталі того що був в Василькові Київської області всадовили Шевченка (владі байдуже, аби щось стояло), а віллілі геть не заважають «державотворцям» закликати колишніх вояків УПА брататись з більшовицькими пенсіонерами-чекістами злочинам котрих ні забуття ні пробачення.

Закид не позбавлений логіки. Нинішніх можновладців жодним чином не цікавить тріумф правди над брехнею. Рятуюче вчорашніх вбивць з червоними зорями на кашкетах «примирення» чомусь вигідніше ніж відновлення зневаженої справедливості. Пригадалися мені й зорганізовані особисто та вкупі з однопумцями в часи відвертої московської окупації й нинішньої сатанізуючої та компрометуючої суть і зміст незалежності мітинги, маніфестації, пікети, марші, й конференції. В той час все видавалось простішим. Є ми, прагнучі правди, є

ворог котрий відмовляє українцям в праві на існування, а разом з ним захищаюча його від нашого праведного гніву згряя позбавлених честі й гідності «правоохоронців» котрі ховаючись за маскою «неупередженості й захисту Конституції» уможливили сатанинський вертеп на потоптаних могилах. Причетність до поборення сил темряви дарували відчуття повновартісного життя. І ось маю. Хижа рука пересунула з одного життя в інше. Байдужість тих хто вчора був поруч до мого нинішнього тюремного ув'язнення полегшило працю лукавого на ниві крайня розпеченим ножем душі і серця:

- Чого ти казишся немов усвідомивший неминучість близького кінця бугай в загоні м'ясокомбінату? Вгамуйся, й насолоджуйся долею всезадоволеного плебея. Маєш право голосу в часі обрання депутатів, чого тобі ще треба? Українська молодь вже обрала „Кока-колу”, твої сестри заповнили близькосхідні борделі й визнані найкращими в царині прання білизни статечних й небідних італійських, німецьких та американських панів й панянок. Сільські парубки марять співом московомовного шансону в „Шансі”, студенти вимірюють власну стипендію кількістю випитих на неї куклів або пляшок пива, а прищавий президент узаконив отримання робітниками-заробітчанами пенсії за будівництво хмарочосів в Іспанії та Португалії. Мрія більшості дівчат і жінок – вийти заміж за іноземця, а ти невгамовний про якийсь генофонд торочиш.

Твоя правда сучий сину. Нація прогресивно деградує. Боротьба не дала мені міністерського портфеля або прибуткову посаду. Навпаки. Вологе повітря камери все частіше змушує боліти зламану майже п'ятнадцять років тому об щелепу москаля руку. Він цинічно продавав неповнолітнім порнографії. Та й шрам на проткнутій накрізь в бійці з хтивими пакистанцями щоці щоразу нагадує про власне безсилля й беззахисність перед брутальною навалою хамства.

Свідоме поєднання особистого з всезагальним (національним) зобов'язує кожен випадок втечі, недолугості й зневіри ближніх сприймати як особисту поразку. Хіба в націоналіста може бути інакше? Так мусить бути в ідеалі, але реалії інакші. Поінформовані й попереджені знатимуть про кого йтиме мова. Ще вчора він називав мене БРАТОМ, вітаючись обіймав й божився в довічній вірності, а довідавшись про арешт скористався

довірою рідних й матеріально нажився. Лихі вісті не лежать на місці. Довіку не забуду звірячий вишкір працівника міського відділу УМВС в м. Києві, котрий оповідав мені всі деталі того ганебного вчинку. Виродок потім витирав з власного рила моє харкотиння, але хіба це загоїть вже невігойну рану? Ех доленько зрадливая! Невже я останній ідеаліст в цьому грішному світі? Легіон безжально масакруючих душу й тіло чинників поповнив й колишній (як це боляче визнавати) скінхед „Мартин”. Майже півторарічне перебування під арештом, очікування вироку кривосуддя й подальшого етапування до так зв. „виправної установи” змусили його зневіритись й на словах відректись від всього. „Загнаною” (таємно від адміністрації СІЗО переданою) „малявою” (листом) він мов малолітній бешкетник виправдовувався, звинувачував решту, й тикав пальцем на їхні міфічні й реальні огріхи: **„Це не те місце, де можливо щось приховати – саме тут про людину можна дізнатись дуже багато. А щодо того, чи є тут принципи і чесні люди – то їх набагато більше ніж я бачив у так зв. „РУСИ”. (самоназва середовища яке продажні й недолугі політологи охрестили “скрайнім правим екстремізмом”). Тут не мета виділитись з сірого суспільства і якимось самовиразитись – не те місце та вже мабуть і не той час. Співчуття? У кожного повинна бути своя голова – і за свої дії повинні відповідати самостійно. Звичайно з цієї „банди” (я маю на увазі Ігора, „Шмідта”, „Путіна” та ін.) є кому поспівчувати – тому що це співчуття взаємне, а коли хтось „наворачує” – то що ж тут поробиш? Значить їх життя ще не навчило деяким речам”.** *(Мова йде про квартет «скінхедів», арештованих за побиття сіоніста-хабладчика Моложанова, та про конфлікт одного з них з чільниками злочинського тюремного середовища).* **„ А ІДЕЯ однієї людини – це не ідея. Немає тієї зграї вовків які думають про щось спільне – у кожного своя думка і кожен думає тільки про себе. Якщо втрапив у пастку – ну що ж – прощавай, приємно було мати справу... Нічого – кожному своє! Було б за кого і за що страждати”.**

Ех Олеже! Ну куди ж тебе несе? Кілька місяців тому ми разом карали чужинців-нелегалів, а сьогодні та виригуєш „Було б за що і за кого страждати”. Покайся! Господь і нація пробачать. Галичани за життя проклинали Івана Франка, а клирики відлучили від церкви. Минув час, і Ватикан оплатив постановку

на сцені Львівської опери його „Мойсея”. Хіба цей приклад не стимул до подальшої боротьби? Подальше спілкування засвідчило, що цитована вище малява була написана в хвилини зневіри і розпачу. Вже “у таборі” (в виправній установі) Олег таки знайшов в собі сили побороти хандру й упадницький настрій.

Моя з`ява в казематах слідчого ізолятора не лишилась непоміченою. Близько двох десятків „пошукових маляв” „запюрнули” крізь ґрати й „кормушку”. Мамо рідна! Скількох же небайдужих і вірних синів „Іменем України” заховано постколоніальною адміністрацією „подалі від світу”. Абсурд й божевілля. Невже за пожираючу власних дітей Україну карались Йосип Сліпий, Павло Грабовський, гетьман Калнишевський, й незлічений сонм інших? Проте це не сон а дійсність. Любити в Україні Україну – злочин. Прагнуча насолоджуватись всіма земними благами одночасно владна верхівка факт постанови незалежної України потрактує даром долі задля задоволення власних гріховних забаганок. Звідси й всі негаразди.

Накинуте тугим арканом дикими й хамовитими москвинами на шию українського народу нівелювання людської гідності („Будь таким як і всі, сірим й непомітним”), надовго атрофувало в загалу почуття любові до ближнього. В листопаді 2006 р. контрольовані прийшлими супроти волі наших предків в Україну етнічними чужинцями засоби масового зомбування та формування базованого геть не на національних засадах та Божих Заповідях світосприйняття, здійняли неймовірний галас. Причиною тому був факт вбивства на платформі Київської станції метро „Харківська” вихідця з тропічної і відсталої Нігерії. Навіть не очікуючи висновків розслідування, підконтрольні масонським середовищам борзописці й грантожери, поспішили звинуватити весь український патріотичний рух в ксенофобному расизмі. Про причетність загиблого до наркаторгівлі та позамитних поставок нафти новопосталим магнатам (вчорашнім комсомольським та компартійним функціонерам) скромно замовчували. Жодним чином не засудили і нетолеровані світовим співтовариством методи провадження „оперативно-пошукових заходів” в часі котрих затриманих у власному помешканні молодиків звинувачували в „непристойній поведінці в громадському місці” й вироком суду ховали від світу на 15 діб. Щедрі на сльози співчуття „постраждалим від американської агресії іракцям”

лицеміри-правозахистники чомусь не помічали суцільного беззаконня в Україні. Звідки і чому така вибіркова упередженість?

В часі ознайомлення з матеріалами порушеної супроти мене кримінальної справи (весь мій „злочин” складався з вигуку „понеслась” й копняка жадному до тілесних ласк європейських жінок єгиптянинові) „співсправник” „Фрідріх” повідомив номер камери в котрій утримується 18-літній Олександр (псевдо „Skin”) котрого й звинувачують у вбивстві. Привласнившій владні повноваження владній верхівці вигідно в усіх негараздах звинувачувати „позасистемні скрайньо радикальні сили”. На тлі „боротьби з тероризмом, расизмом, і ксенофобією” (зрозуміло що міфічними) легше приховувати власну ницість й недолугість. Отримавши чергову сатанинську п`ятикутну зірку на погони й підвищившись таким чином в ранзі, нацьковані СБУшниками на патріотів оперативники та слідчі хвацько рапортували про викриття „банди вбивць-скінхедів”. Ой-ля-ля! І не соромно брехати?

Разом з Олександром, спочатку в жіночому корпусі Лук`янівської в`язниці, а потім і на лаві підсудних опинилась й „футбольна хуліганка” Дана. Я не був з ними знайомим особисто, тому відіслану „маляву” розпочав традиційним для скінів вітанням „Zig Nail”, а зміст виклав більш вживаною в їхньому середовищі російською мовою. Відповідь засоромила й неймовірно порадувала одночасно:

-Слава Україні! Вітаю братка! Чув про тебе чимало. Не дивуйся що тут знайомимось. Система нас боїться, але Україна все одно постане такою якою мусить бути”.

Ми листувались щоночі. Я розумів що опинившись в середовищі наркоманів, кримінальників, і схибивших, Олександр почувався гречаною зерниною, випадково потрапившою до миски з галушками, проте він відразу дав зрозуміти що очікувати від нього ножа в спину не доведеться. Загрозуючий карцером обмін „малявами” повернув мені віру. Де ж ти був братіку раніше? Як шкода що до арешту ми не були поруч. Стільки б скель зруйнували і прірв засипали. Згодом, трапилась нагода „налагодити шлях” і до Дани. Зворотня „малява” цілковито воскресила ледь тліючу в надрах душі надію:

-Nail! Мої найщиріші вітання тобі, Олесю! Як ся маєш? Як самопочуття? Сподіваюсь, що у тебе все гаразд, точніше,

якнайкраще, як тільки може бути у в'язниці. Ще раз тобі дякую за підтримку, вона дуже доречна саме зараз. Так, я сама себе караю за те, що не відмовилась від ідей на суді. Але ж бо, коли б відмовилась, втратила б себе. Не можна ж бо бути „Юдою” лише раз на публіці. Чи стала б я під загрозою ув'язнення продовжувати триматись сповідуваних поглядів?! Відповідь – ні. Я й не планую зрікатися того, заради чого я живу, чим дихаю, і що є метою усіх моїх дій. До того ж я прагну докласти сил до вдосконалення „РУХу”, вивести його на більш глобальний рівень. Чистити треба наші ряди. Нехай буде один полк спартанців, аніж ціла армія калік! Між іншим, мені цікаво, хто дав вказівку „куму” „кріпити мене”? (мова йде про замовлення керівництвом СІЗО побиття Дани співкамерницями, котре унеможливилось виключно її фізичними здібностями). „Я тут кілька рядків звіршувала, дарую тобі:

Гомоніла! Про неволю свою гомоніла
Та скусала си губи у кров
Україно! Змордована моя Вкраїно!
Ти поругана й зганьблена знов.
Прокидайся, покинься, моя Україно.
Підіймай своїх мужніх дітей.
Хай твій заклик від краю до краю долине,
Хай прокинеться віра у серцях людей.
Україно! О ненько моя Україно!
Я збуджу тебе кличем своїм
І у бої, у крові пекельній загину,
Аби зникли дроти, що над серцем твоїм.
Щоб завжди панувала у твоєму краї
Благодатна і вільна доба
Не холопи – господарі станемо, знаю,
Що звільниться навіки Україна моя!
Україно! Я твій вірний солдат, Україно!
Я тобі все що маю віддам.
Я загину. Я за волю безсмертну загину.
Та не дам подолати тебе ворогам.

Цілком і повністю віддана „РУХові” – Дана”.

Існують речі котрі годі пояснити словами. Попри незаздрісну реальність, Господь вкотре засвідчив власну любов, й переконав що весь боголюбивий український нарід є незнищеним,

а ненависна вурдулакам Ідея Нації довічна. Шалійте кати, та пам`ятайте що ви дочасні. Не ви перші, проте ми власноручно покараємо вас і останніх. Завдані вами муки (рівно як і ув`язнення) минуться і забудуться. Очищаючи золото від зайвих домішок, майстер розтоплює його до рідкого стану. Горнило боротьби загартує. Тремтять приречені на зубний скрегіт й ковтання пекельної розпеченої сірки. Майбутнє все одно за нами.

ТЮРЕМНИЙ ПРЕС (БУВАЛЬЩИНА)

З достатньо відомих для всіх нас причин, підконтрольні Державній Пенітенціарній Службі заклади (слідчі ізолятори та виправні установи) приховують в своїх стінах від суспільства безліч цікавого, страшного й ганебного водночас. Спецконтингент (підсудні й засуджені) є найбезправнішими й найменше захищеними від свавілля громадянами. За моєї пам`яті скарги керівництву й прокурорам на зловживання адміністрацією своїм становищем жодного разу не давали позитивних наслідків. Бридке харчування, незадовільне медичне обслуговування, багатогодинне утримування в “боксах” (камерах очікування, де лави, туалети і вікна не передбачені) та зневажливе ставлення стали для української пенітенціарної системи нормою. Зрозуміло, що все це пережитки започаткованої сталінсько-брежневським режимом системи, але факт послуговування її методами свідчить про небажання керівництва ДПС змінювати існуючий стан речей.

В арсеналі оперативних частин СІЗО й ВУ є безліч десятиліттями відпрацьованих варіантів зламу непокірних. Однією з форм психологічного терору супроти заарештованого є утримання його в незвичних і неприродних для психічно повноцінної людини умовах. На що здатна людина, яку місяцями утримують в камері, де понад сорок (це в кращому разі) осіб, і лише один туалет та умивальник? Сморід, нервова напруга й безліч конфліктних ситуацій. Є й інший варіант. В “трійнику” (камері для чотирьох осіб) спільно утримують психічно хворих й “потребуючих опрацювання”. Останню форму “прокатки” (так на кримінальному жаргоні іменують психологічний тиск адміністрації) мені довелося відчути на власній шкурі весною 1999 року в СІЗО м. Києва.

Сталось так, що попри заборону листуватись, я зумів “вигнати” з СІЗО кілька листів рідним і знайомим з кількома порадами. Хтозна, на щастя чи ні, але ніхто поданими мною порадами не скористався. Так чи інакше, але певний резонанс в колі моїх знайомих ті листи викликали. Буквально через декілька днів мене викликали в оперативну частину, де завітавши в СІЗО працівники СБУ (а з моменту арешту вони відвідували мене вже вдруге) стероризували мене безліччю безглузких запитань. Конструктивної розмови з лицарями пострілу в спину в мене не вийшло. Я не хам, але скручені дулі, пювки в лице, й швирання пачкою газет в співрозмовника, з мого боку було правильною (хоча й не найідеальнішою) реакцією на власне становище. Того ж дня (під вечір) мене перевели до іншої камери. Опинившись в “трійнику” (в котрій за годину до моєї з`яви вкинули двох арештантів) я відразу насторожився. Але що поробиш? Мусив знайомитись. Мої співкамерники — Віктор і Володимир. Віктор арештований за спробу пограбувати поштове відділення, а Володимир звичайнісінький кишеньковий злодій. Обом від 20-ти до 25-ти, обоє наркомани, й обоє в стані ломки. З моменту арешту не минуло й тижня й організм все ще потребує дозу “ширки”. На жаль, розмова не клеїться. Хлопці стогнуть, проклинають власну долю й українську міліцію. Змушений терпіти. Ніч була жахливою. В Володимира стався приступ істерики, тому довелось гупати в двері й кликати лікаря. Заспокійливі пігулки мало допомогли. Задрімав під ранок. Після ранкової перевірки в “хату” закинули четвертого. Одного його божевільного погляду та зовнішнього вигляду вистачило для того, аби зрозуміти що це психічно нерівноважений.

— Здоров мужики! Я з лікарні, був у “хаті” “наглядаючим”.

Сиджу за “гоп-стоп”, — відрекомендувався з порогу він.

— Як тебе звати? — поцікавився я.

— “Зьома”.

— Це “поганяло” (псевдо), а ім`я?

— Колюха.

— Ну, Колюха, падай на вільне місце, зараз чай пити будемо.

Піднімаючи з підлоги “вату” (матрац), “Зьома” з тріском випустив гази й зіпсував повітря. Мене відразу знудило.

Познайомитись в камері ближче ми не встигли, оскільки “попкар” (наглядач) наказав збиратись на прогулянку.

“Дворики” (невеличкі камери на даху СІЗО з ґратами замість стелі) рідко коли прибираються. Запльована підлога й купи сміття — звичайне явище. Я не психіатр і не невропатолог, але як мені здалось, нехай і не набагато свіжіше повітря викликало в хворій голові “Зьоми” якусь бурхливу реакцію: — Під стіну, бики. Я спортсмен і “качатись” буду.

Доки я й наркомани намагались второпати зміст його слів, він влігся животом на підлогу, й кілька разів відтиснувся. Вставши на ноги й водночас знову зіпсувавши повітря, він впервалку почав походити вздовж стіни з одного кінця “дворику” до іншого. На мою вимогу пояснити причину такої поведінки, він відповів спочатку брутальною лайкою, а потім, зумисне кривляючи мене, процідив крізь зуби:

— Ви “мужики”, а я “блатний”. Впадїть “на цирла” й сопїть в двї дїрки.

— А менї здається, що ти дурень і потребуєш спеціальної профїлактики, — заявив Володимир.

“Зьома” якось криво посміхнувся, підїшов до нього й різко вдарив головою в лице. Наркоман втримався на ногах, але з розбитого носа пішла кров. В ситуацію довелось втручатись менї й Віктору. Повалений на підлогу, “Зьома” раптом заверещав і всіма кінцівками почав битись об підлогу. На вереск вмить відреагували наглядачі, а ще хвилин за три в “дворик” увірвались “маски-шоу” (спецпідрозділ швидкого реагування, призначення котрого силою придушувати злісну непокору адміністрації) в супроводі кінолога й вівчарки. Всїх повалили на підлогу й добряче відлущували. Закувавши в кайдани й загнавши окремо один від одного в різні “дворики”, нас протримали надворї більше трьох годин. Ніхто не був у захватї від нагоди довше звичайного побути на свіжому повітрі. Згодом нас по одному виводили до оперативника, змушували писати пояснювальні й під градом ударів кийками заганяли назад в камеру. Оперативник певно був непоганим актором. Жодним чином не реагуючи на мої пояснення про непричетність до конфлікту й висловлені підозри з приводу спеціально підлаштованої ситуації, він вклав

пояснювальні в теку й засмутив повідомленням про відкриття кримінальної справи “за катування співкамерника”.

В “хаті” мене вже очікували. Відвівши Володимира вбік (він видався мені більш тверезим, ніж Віктор) я запропонував до вечора не реагувати на дії дебіла, аби знову не потрапити “під молотки і в маргарин”. Цілий день нам довелося вислуховувати теревені й повчання “блатного” Колюхи та нюхати газу, котрі він щопівгодини з тріском виводив з себе. В мене нестерпно боліло побите тіло, але Віктору й Володимирі “больовий шок” посприяв вийти з “кумарного стану” (наркотичної ломки) й нарешті тверезо оцінити ситуацію, в котрій вони опинилися. “Зьома” виявився безугавним. Змісту в його пашталаканні не було, і я не знаю, яким чином наркомани створювали вигляд зацікавлених слухачів. В часі обіду виявилася ще одна жахлива деталь: “Зьома” хворів якоюсь шкірною хворобою. Його тіло було вкрите суцільними виразками. Знявши светр і футболку, він довго чухався, роздираючи вавки до крові й гною, а потім, не миючи рук, сів їсти. Видовище більше ніж огидне.

О 20.00 відбулась вечірня перевірка. Наглядач поцікавився у “Зьоми” станом справ.

— Куди їм, соплякам. Я їх раком загну, — заспокоїв його дебіл.

Я знав, що вночі на чергування заступає нова зміна й сподівався, що їм нічого не відомо про нашу денну пригоду. Але відразу після перевірки в`язні з камери поверхом вище умовним стуком повідомили нам про бажання “налагодити дорогу”. Довелось з газети робити тоненьку трубку, закріплювати на кінець гачок і затягувати через ґрати й “намордник” (безліч приварених під гострим кутом пластин) шнурок з прив`язаною на кінець “малявою”. Нічого цікавого. Цікавились, скільки людей в “хаті”, хто, звідки й який режим. Перш, ніж написати відповідь, я вирішив розіграти примітивну сценку. Підійшовши до “Зьоми” я зумисне голосно, так аби почули й наркомани запитав:

— За що “боки” в тюрмі маєш? (провину перед підсудними й засудженими, за котру самі ж арештанти можуть жорстоко покарати).

— Я? Ти що? Я чистий. А що пишуть?

— Пишуть, що “опустити” (визнати приналежним до категорії “ображених” (російською “обіжений”) й вчинити насилля сексуального характеру) треба. Цікавлюсь, за що.

- Немає в мене “боків”. Ото лише раз в загальній хаті всцявся.
- Пригадуй.

Доки “Зьома” переварював інформацію, я письмово відповів на всі питання й відіслав “маляву”.

- Ну, так що з тобою робити? — грізно запитав Володимир у “Зьоми” й подав знак, аби я також долучався.

Поставивши Віктора “на шарах” (в щілину між дверими камери й дверною рамою він наскільки давала можливість розглядав коридор і в разі з`яви наглядача мусив нас повідомити), ми спробували толерантно пояснити дегенерату необхідність рахуватись з оточуючими. “Зьома”, певно, справді налякався, оскільки з усім погоджувався. Покінчивши з “профілактичною бесідою” й трохи заспокоївшись, я й Володимир полягали на нижніх ярусах спати, а Віктор і “Зьома” сіли за стіл грати в нарди. Фізична й психологічна втома далась взнаки і я швидко заснув. За годину мене розбудив шум і крики. Побачене вмить прогнало сон. По підлозі, кусаючи один одного, шкрябаючи й гамселячи кулаками, качались Віктор і “Зьома”. Розбудивши Володимира, я кинувся розтягувати їх.

- Що сталося?

— Він мене кружкою по голові вдарив, — заявив Віктор і показав слід удара на чолі.

- Та він урод ментовський, — аргументував свої дії “Зьома” й сильно стусонув кулаком Віктора в лице.

Довелось від слів і попереджень переходити до дій. Вдаривши дегенерата в живіт (тим самим збивши дихання й позбавивши змоги певний час подавати голос), я звалив його на підлогу, а Володимир відразу накрив обличчя подушкою. Довго бити не довелось, оскільки екзекований кретин обмочив штани й черговий раз зіпсував повітря. Але “процедура” пішла на користь.

Наступні два тижні ми намагались “виломити “ його з “хати”. За цей час він встиг ще двічі побитись з Віктором, плюнути в наглядача (за це вся камера знову була битою й вимушеною писати пояснювальні оперативнику) та майже щоночі мочитись у ліжко. Спати ми зобов`язали його на підлозі біля дверей. Між собою ми уклали графік чергування й по черзі наглядали, аби він не кинувся на сонних. Врешті-решт “Зьома” перерізав собі вени (шрами на руці свідчили, що він не вперше вдається до

членоушкодження) і його від нас забрали. Пишучи (вже втретє щодо “конфліктної ситуації”) пояснення оперативнику, я не витримав і запитав:

— Ви ж зумисне до нас урода кинули. Не боїтеся наслідків?

— Ти за себе бійся, і “людям з органів” не хами. А на майбутнє знай: щоб не сталось, з-за будь-яких «розкладах» винним будеш ти.

У той самий день в камеру закинули іншого дебіла. Цей не проявляв жодної агресії, але нерви псував не гірше “Зьоми”. Юрчик (так він відрекомендувався) їв прусаків, мочився вночі в умивальник, на перших порах безперестанку курив (згодом ми заборонили йому торкатись до цигарок), а набравши в миску тюремної “баланди” тут-же біля дверей виливав її на підлогу. Лайки, стусани, й вимоги прибрати лишались безрезультатними. Яюсь в мені прокинулось співчуття до нього. В часі обіду я набрав в його миску смердючої рідини (нібито супу) й запропонував йому поїсти. Вміст миски Юрчик акуратно вилив на стіл. Зрозуміло, що прибрати також довелось мені. Найпершим зламався Віктор. Одного разу, зібравши речі, він слідом за наглядачем вийшов в часі ранкової перевірки з камери, але був нещадно битим і змушеним повернутись назад. Для тюрми становище, в котрому ми опинились, не є найтрагічнішим й найгіршим, та психіка наркоманів не в силах була витримати й того. Віктор про бажання “переїхати в нормальну хату” повідомив оперативника. Зміст їхньої розмови мені невідомий, але неважко здогадатись, що адміністрація збагатилась інформатором. Володимир за дозвіл змінити камеру погодився підписати, не читаючи, “власні покази” й не відрікатись від них в часі судового розслідування. Я не знаю, чи дотримав він свого слова. “Закинуті” в “хату” замість них виявились набагато агресивнішими. Один з них за взяту Юрчиком без дозволу чужу “пайку” (шмат) хліба облив бідолашного дебіла окропом. “Потерпілого” відвели в камеру для хворих, а нас “розкидали” по різних “хатах”.

Незабаром я зіткнувся з іншою проблемою. Невідомо хто (можу лише здогадуватись, що це справа рук оперативників) розпустив в СІЗО чутку про “пресування” мною підсудних. Втручання знайомого “авторитета” (в СІЗО він “наглядав” за цілим корпусом) поставило в цій пригоді все на власне місце й позбавило мене безлічі зайвих запитань та неприємностей.

ЩЕ РАЗ ПРО ПОБУТ

Чи відомо Вам, що з-поміж всіх європейських держав в Україні найбільші строки покарання? Діючи “виключно в правовому полі, згідно з Карним Кодексом та чинним законодавством”, судді вкупі з виконавчою владою переповнили “злочинцями” всі сто вісімдесят установ, підпорядкованих Державній Пенітенціарній Службі. (Кількість звичайно безугавно «коливається» в обидва боки.) Особисто в мене склалось враження, що жодну з існуючих гілок влади (а тим більше челядників виконавчих структур) ані найменшим чином не турбує той факт, що незадовільні комунальні та санітарно-гігієнічні умови утримання, паскудне харчування, відсутність належного медичного обслуговування, бездіяльність формально існуючих кабінетів релаксації, призводять до духовної деградації заарештованих та засуджених, внаслідок чого формується прошарок людей з соціальною патологією.

Підпорядковані ДПС установи (СІЗО, виправні установи, колонії-поселення) — це український філіал земного пекла. Витворена не без участі “вартових закону” атмосфера сприяє озлобленню на суспільство й багатьох штовхає на вчинення суїциду (самогубства). Зверхнє ставлення наглядачів, байдужість медперсоналу, почуття “загнаності” й нудьги, множаться на усвідомлення відсутності перспективи після звільнення з “місце позбавлення волі”.

— *Чи варто витратити сили на боротьбу за місце під сонцем в чужому й ворожому середовищі, котре змушує жити за нелюдськими законами?*

Цю фразу мені неодноразово доводилось чути від незнайомих між собою “братів по нещастю”.

Не поспішайте відчиняти “ворота душі” перед новими знайомими. Я розумію, що для щастя кожен з нас потребує любові ближніх. Але що подієш, коли з ними тяжко знайти спільну мову? Пам’ятайте, що реакція на будь-який Ваш вчинок може бути неоднозначною. Абсурдні забобони (“поняття”) змушують багатьох вичавлювати з себе власне “я”. Незгідні приречені на фізичне й душевне страждання.

Сучасна в’язниця не виправляє злочинців. Навпаки. Вона озлоблює їх і робить набагато цинічнішими. Запевняю: тут не

навчать Вас бути законослухняними. Споглядаючи наглядачів, які виносять з СІЗО торби з харчами що не потрапили до Вашої миски, Ви зрозумієте глибину гнилизни пенітенціарної системи. Можливо, Ви навчитесь не кидатись з кулаками на наглядача, який образив Вас. Але невідповідь на приниження — це не стриманість. Це бажання вичекати ліпшої нагоди й жорстоко помститись.

Винавласні очі переконаєтесь, що окрім “Правил внутрішньогорозпорядку” вслідчих ізоляторах (в виправних установах також) діють правила, що є вигідними і для адміністрації, і для арештантів. Головна діалектика тюремного життя — знати, кому і скільки. Попри декларовану “арештантську солідарність” більшість Ваших сусідів, нехай і не відверто, але радітимуть, споглядаючи на проблеми ближніх. На фоні чужих страждань власні видаватимуться не такими страшними й безнадійними. — *Хтось, на відміну від мене, по-справжньому обділений долею.*

Приблизно так розмірковує більшість.

Слідчий ізолятор надовго запам`ятається Вам специфічним тошнотворним сморідом. Відсутність у камерах гарячої води окрім безлічі інфекційних захворювань тягне за собою занепад етики й естетики. Попрохайте рідних, аби в одній з харчових або речових передач забезпечили Вас губкою для миття посуду. Зубна щітка, зубна паста й пральний порошок зникатимуть з катастрофічною швидкістю, але не шкодуйте за ними й витраченими на придбання коштами. Здоров`я безцінне. Попрохайте, аби на місяць або два для Вас передплатили періодику. Брак кисню та побутова одноманітність (тісні, брудні й смердючі камери), набридливі співкамерники, з котрими складно знайти спільне зацікавлення (окрім безугавної лайки “правоохоронців” та наглядачів), кількатижневі перерви між судовими засіданнями призведуть до інтелектуального застою та фізичного й духовного ослаблення. Тримайтесь, не зневірюйтесь, не віддавайте свою душу в брудні лапи щомиті зваблюючого Вас лукавого. Той факт, що Ви опинились в неволі, не зіштовхнув землю з орбіти, а сонце від того й на міліметр не зменшилось в об`ємі. Людська доля — то зрадлива дівка. Ще вчора перед Вами запобігали, прохали допомоги й захисту, а нині поливають брудом і зневажливо плюються при згадці імені. Вчора Ви раділи й

сміялись? Начувайтесь. Можливо завтра Вам доведеться ридати гіркими сльозами.

Стороннім тяжко зрозуміти внутрішній стан людини, яка прагне дій і не має змоги зреалізувати власні задуми. Опинившись в кам'яному мішку й місяцями, а іноді й роками очікуючи вироку, врешті-решт починаєш розуміти, що судове розслідування — це пустопорожній формалізм, а слідчі, прокурори й судді — бездушні виконавці бездушних параграфів, постанов, приписів і «внутрішніх розпоряджень». Траплялись випадки, коли я брав до рук книжку, прочитував сторінку, й ловив себе на думці, що нічого з щойно прочитаного не запам'ятав. Одноманітність і нудьга втомлюють набагато більше, аніж фізичне перенавантаження.

ЗАКІНЧЕННЯ “ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ” ТА ОЧІКУВАННЯ СУДУ

Не сподівайтесь, що в часі “вживання в житуху” слідчий змилюється над Вами. На перших порах навіть складається враження, що всі “слідчі дії” координуються з побутовими труднощами (а вони будуть обов'язково). Не тіштесть тим, що для зустрічі з Вами слідчому також доведеться затратити чимало зусиль. СІЗО та виправні установи підпорядковані Державній Пенітенціарній Службі (ДПС), а органи дізнання та слідства Міністерству Внутрішніх Справ (МВС). Завдячуючи недолугій посткомуністичній системі, стосунки між цими структурами більш ніж прохолодні, і замість того, аби по-справжньому координувати свої дії в справі викорінення злочинності, працівники ДПС та МВС перебувають в стані неоголошеної війни. (Як це не смішно звучить, але в ідеалі це навіть й правильно). Чому я раджу цим фактам не тішитись? Тому, що прискіплення один до одного, підсиджування, та пошук компромату, змушує і одних, й інших зганяти злість на підслідних. Хіба хочеться слідчому виписувати “талон” на зустріч з Вами, дозволяти працівникам СІЗО обшукувати себе на прохідній, дихати специфічним смердючим і огидним повітрям, чекати (іноді кілька годин) на зустріч? Чому чекати? З причини “перевантаженості” СІЗО (занадто великої кількості осіб, що там утримуються), слідчих і захисників завжди більше, ніж “кабінетів виконання слідчих

дій” на слідчому корпусі. Звідси й черги. Така в слідчих собача робота, але як і всякий цербер, злість він зжене на беззахисному.

Процес “закінчення досудового розслідування” не є чимось незвичайним. Все ті ж “відбирання показів”, експертизи, очні ставки з “співсправниками” (а вони також в СІЗО, лише в іншій камері), й чимало іншого. Унікаючи труднощів, пов’язаних з проведенням “слідчих дій” в СІЗО, підсудних часто вивозять до Територіальних Відділів Міліції або райвідділ, і там закінчують всі формальності.

Згідно вимог статті 219 КПК України “досудове розслідування повинно бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину”. Але... “якщо досудове розслідування злочину неможливо закінчити у строк..., він може бути продовжений до трьох місяців..., до шестити місяців..., та до дванадцяти місяців”. (Стаття 294 КПК України). А тепер на хвилинку уявіть таку ситуацію: слідчий не знайшов жодних вагомих аргументів котрі свідчили б про Вашу причетність до інкримінованого злочину. Звільнити Вас, вибачитись, й виплатити належну компенсацію? Дзуськи. Він знайде аргументи, й вимагатиме продовження терміну досудового розслідування з обов’язковим подальшим утриманням підозрюваного під вартою. Ви маєте право скаржитись в Апеляційний суд й прокуророві, але не сподівайтесь на позитивне вирішення скарги. Дешевше і далі тримати Вас у в’язниці, аніж визнати власну помилку, або розписатись в недолугості й неспроможності довести інкримінований злочин. Ви вірите в те, що Україна демократична й цивілізована держава? В такому разі насолоджуйтесь її “гуманними законами” й змиріться з тим, що Ви іграшка в руках слідчого. В його владі дати дозвіл на короткотривале побачення або листування, чи відмовити. Шантажувати цим підслідного — звичайне явище. Готуйтеся до ситуації, коли в обмін на ці “пільги та полегшення” слідчий вимагатиме покази, котрі обтяжують. Саме тому, незалежно від стосунків, що склались (на словах слідчий може співчувати) жодних “слідчих дій” або підпису без захисника.

Покінчивши з “слідчими діями”, слідчий зобов’язаний надати можливість ознайомитись з матеріалами кримінальної справи. Він справді зобов’язаний це вчинити. Але знову “але”. Поширеним явищем є спроби укласти “джентльменську угоду”.

В обмін на щось (наприклад, запевнення, що в обвинувальному висновку слідчий не обтяжить якимись фактами), підслідний повинен “не затягувати час”, й не читаючи підписом засвідчити, що “з матеріалами кримінальної справи ознайомився в повному обсязі”. “Не ведіться”. Бо й хто ведеться, той... (в збоченій формі кохається). Спробуйте “по-доброму” переконати цього барбоса в тім, що ознайомлення є вкрай необхідним. Перечитуючи матеріали “справи” (“ділюги”) багато що зрозумієте. Перед очима постануть завірені власноручним підписом свідчення співсправника (чи співсправників), наклепи “потерпілих” та довільний переказ побаченого (жах в стилі “фентезі”) свідків.

ПОРАДИ

1) Зверніть увагу на покази “співсправників”. Чому, розповідаючи про якусь подію, вони спочатку дали одні покази, а згодом (в часі відтворення або очної ставки) інші? Поміжуйте, в чому причина різниці. Чи власноручно написано ці покази або “явку з повинною”, чи це зробив хтось, а вони лише поставили підписи.

2) Покази потерпілого. Запевняю, що різниця між тим, на що він скаржився в “Заяві потерпілого” й показами котрі давав згодом — може бути суттєвою. Характерно, що чим далі від події, тим більше ці покази обростатимуть новими подробицями й нагадуватимуть побрехеньку на зразок “сучасних спогадів випадково вцілілої єврейської жертви нацистського концтабору”.

3) Співставляйте покази свідків, потерпілих та співсправників. Дозволено занотовувати відмінності.

4) Зобов’яжить захисника уважно переглянути матеріали кримінальної справи. Слідчі не належать до числа осіб з високим інтелектом, тому можуть допуститись (хай і не свідомо) процесуальних помилок.

5) Дана порада для членів “злочинних угруповань”. Відмовте друзів, котрі лишились на “волі” й вболівають за Вас або побоюються “щирих зізнань”, від погроз й залякувань свідків й потерпілих. Не виключено, що останні мазохісти, й з метою отримання сумнівної насолоди вчинять цілком протилежне. Легше підкупити слідчого. В його владі й можливостях пере-кваліфікувати дії (звинуватити по більш “легкій” статті). Боляче

і соромно за народ і державу, але бідність змушує любити гроші всіх. “А слідчі що, хіба не люди?” Отримавши “конвертик”, служивий, скориставшись “тупорилістю” потерпілих та свідків, зуміє вмовити їх дати покази в тій формі, в котрій вважатиме за доцільніше.

6) Звичайно, реально знайти спільну мову й з потерпілими та свідками, але це також задарма не обійдеться. Хоча... Нехай друзі помізкують. Макітра на плечах не лише для того, аби картузом покривати та зачіски модні зачісувати.

7) Всі сторінки “кримінальної справи (а їх може набратись кілька томів) мусять бути пронумерованими. Не полінуйтесь переконатися себе в тім, що вони всі на місці.

Нарешті ознайомились і розписались. В хвилини розтавання “слідка” може потиснути руку, побажати успіху, почастивати цигаркою з фільтром, або брутально обляяти. Припхавшись в службовий кабінет, він складе “обвинувальний акт” яким зобов’язаний забезпечити і Вас, й передасть справу в прокуратуру. Про зміну “органу, в провадженні якого перебуває справа”, обов’язково повідомлять (принаймні мусять). До речі, якщо Ви умудрились отримати від слідчого дозвіл на листування, з моменту “переходу під прокуратуру” він анулюється. Трапляються випадки, що прокурор, знайшовши в “справі” формальні невідповідності закону або КПК повертає справу слідчому. Якщо “все гаразд”, незабаром Ви знову зміните “господаря”. Віднині Вашою долею розпоряджається один з районних або міський (не доведи Боже аби Верховний) суд. З моменту закриття кримінальної справи й до першого судового засідання може минути від кількох днів до кількох місяців. Ні слідчого, ні прокурора, ні суддю жодним чином не турбують нелюдські умови перебування в СІЗО, побутові проблеми, руйнування родинних стосунків й т.п.

Ще в період перебування в СІЗО Ви зіткнетесь з випадками суїциду, членоушкодження, підлості оточуючих, невинуватої жорстокості наглядців, формального відношення до покладених на них обов’язків, хабарництва, свідомим порушенням законів і постанов тими, хто покликаний їх захищати. Байдужість і покриття порушень прокуратурою — звичайне явище. Справжній шок викличуть “злодійські традиції”, котрі, мов в’язка багнюка, затягують і гублять душі тих, хто потрапив в її тенета. Стан

здоров'я суттєво погіршиться. Не перераховуючи всі недуги, з котрими стикався особисто, запевняю, що мої знання в царині анатомії за той час суттєво зросли.

Забігаючи наперед, повідомлю, що судді рідко виносять виправдувальний вирок. “Кругова порука” та “захист честі мундира” зобов'язують будь-якого суддю покрити неправомірні дії (або перевищення повноважень) свого колеги, котрий дав санкцію на арешт. Реальність є такою, що суддя й прокурор вчинять все залежне від них, аби визнати Вас винним. Підсудного можуть звільнити з залу суду, але обов'язково юридично узаконять кількамісячне (або й кількарічне) ув'язнення. Це жодним чином не свідчить на користь того, що варто змиритись і опустити руки.

ДУХ ЧИ МАТЕРІЯ?

— *Ото нагнав жаху побутовими проблемами, “зłodійськими традиціями” та безнадійним становищем.*

Певно саме такі (або приблизно такі) думки рояться в Вашій голові в цю хвилину. Але ні, жахів ніхто не наганяє. Я європейець, і мені (як і всякому повноцінному представникові цієї раси) притаманні висококультурність та індивідуалізм. Навіть в часи неприхованої московсько-більшевицької окупації, я відверто плював на плебейську “більшість”, котра в дійсності була бездумною отарою. **Я ЛЮДИНА**, і сподіваюсь, що Ви також. Свого часу мені неодноразово доводилось задаватись питанням: чому сидючи в “хаті”, я повинен нюхати чийсь невипрані шкарпетки, та вислуховувати безугавне пашталакання якогось наркомана або алкоголіка, котрий, розлігшись на “нарах” і чухаючи пахнину, філософствує? (Про тему їхнього пашталакання здогадатись неважко). Кожній нормальній людині зрозуміло, що кисень — це здоров'я. Але серед співкамерників обов'язково знайдуться кілька “рогопилів”, котрі начадивши димом, викличуть запаморочення в голові. “Взяті під варту та засуджені” мають право “користуватися щоденно прогулянкою тривалістю одна година”. Щиро свідчу, що мені іноді силою, а іноді підкупом доводилось змушувати окремих співкамерників скористатись власним правом. Несподівано Ви можете впіймати себе на думці, що бажаєте смерті без угаву “ниючому доходязі”, котрий страждає шкірною

хворобою або болями в серці (наслідок нестачі вітамінів та непомірного вживання міцного несолодкого чаю (“чефіру”).

Затямте:

1) На жаль, Ви нікуди від них не подінетесь.

2) Цей шакал в рідній стихії, а Ви — в клітці. А отже — Ви не в рівних з ним (точніше ними) умовах. “На волі” навряд чи й підозрюєш про існування такої категорії серед людей, а спілкуватись з подібними вважаєш нижчим власної гідності. І ось, супроти власної волі, Ви стали з ними “одним колективом”. Пригадую, що кількатижневе перебування в “трійнику” з одними й тими ж особами з часом викликали в мене бажання скалічити їх.

Боляче й принизливо бути зобов'язаним схоплюватись на ноги й “ставати в шеренгу при вході в камеру осіб начальницького складу й молодших інспекторів”. Все це помножитья на обов'язок тримати руки за спиною при пересуванні коридорами СІЗО, низькоякісним харчуванням та постійним перебуванням в напрузі. Ви будете прагнути дій, бурхливого життя, з нетерпінням очікуватимете суду, побачень, взагалі будь-якої інформації про життя по той бік ґрат. А чи відомо Вам, що наслідком постійної напруги є нервовий стрес? Що і як чинити аби не збожеволіти (а це реально), й не “влипнути в маргарин” (тобто не потрапити в неприємну ситуацію)?

1) Візьміть за правило в будь-яку пору року виходити на прогулянку. Оскільки це справа добровільна, “попкарі” (наглядчі) завжди умовлятимуть залишитись в “хаті” (камері). Чим менше “хат” гуляє, тим швидше в декого з них скінчиться робочий день. “Не ведіться на мусорський базар”, бо “хто ведеться, той ...” (ну, Ви вже в курсі). Кожну прогулянку я намагався побігати підтюпцем, а повернувшись в камеру, облитись водою. Запевняю, біг підтюпцем і обливання заспокоюють нерви.

2) Дбайте, аби “хата” якомога частіше провітрювалась.

3) Згадані мною “міжкамерний зв'язок” і “стосунки з обслугою” використовуйте з максимальною користю. “Баландер” за кілька цигарок зможе перенести з однієї камери в іншу літературу.

4) Займітьсебечимось. Вивчайте іноземну мову. Теоретично оволодійте якимось ремеслом, досліджуйте “Біблію”, пишіть, читайте, виконуйте спортові вправи (але не перевтомлюйтесь).

5) Не раджу “втягуватись” в “злочинський рух”, бити собі або іншим на тіло татуювання, майструвати “тюремні сувеніри”. Це зайве.

6) Знайдіть в камері людину психологічно близьку, й спілкуйтесь на довільні теми.

7) Зривати злість на наглядачах — безглуздо. Не вони вас затримали, не вони заарештували, не вони провадять кримінальну справу, й не вони судитимуть. З тими, хто це чинить, вони навіть не знайомі. А от зацідити кийком, написати рапорт (а як наслідок покарання) вони можуть. Чи це Вам потрібно? Знаю, що ні. Нехай виконують покладені на них обов’язки. Спостерігаючи за ними, я переконався, що серед працівників СІЗО й виправних установ чимало нещасних людей. Алкоголізм, матеріальна незабезпеченість та сімейні негаразди — супутники їхнього життя. Не співчувати їм Ваше право, але не ускладнюйте собі життя конфліктами з ними. До речі, серед них нерідко трапляються дійсно “гарні хлопці”. Можуть і пожартувати, можуть і цукеркою почастувати, а можуть і очі на щось заплющити.

8) Ви оптиміст, я про це вже здогадувався, але починайте “складати торбу” для “переїзду в виправну установу”. Не поспішайте займатись благодійністю й роздаровувати те, що здається зайвим. Ви вжахнетесь злидням, котрі панують в таборах.

Вас позбавили волі, не дають можливості проявити власний талант, позбавили змоги бути корисним суспільству. Доведіть тим, хто це вчинив, що Ви сильніший.

ЧАСТИНА III

НАПЕРЕДОДНІ СУДУ

Повідомляючи Вам про дату попереднього судового слухання, “левітанша” або “левітан” (працівник СІЗО, котрий доносить до відому підсудних та засуджених рішення, висновки та постанови різних інстанцій), видасть на руки текст “обвинувального акту” (рос. “об’єбон”). Можете зберегти його на пам’ять (нащадкам), можете використати (як папір, за призначенням), але перш ніж скористатись другою порадою, ознайомтесь з висновками, котрі зробив слідчий і переконайтесь в тім, що він дійсно таки пес смердючий. Ще одна малоприємна деталь. Знищивши обвинувальний в присутності інших, Ви ризикуєте викликати зайву й нездорову підозру. Що таке? Ви щось приховуєте від решти? В чім справа? Чому?

Попереднє судове слухання є пустою формальністю, і швидше всього відбудеться без Вашої участі. Проте надішліть на ім’я судді лист з проханням провести його за Вашою участю. “Виїзд” буде тяжким фізично, проте корисним. Суддя в супроводі секретаря ввійде в судову залу (окрім прокурора й захисника там навряд чи ще хтось буде присутнім) й полиставши том кримінальної справи оголосить про те, що матеріали зібрані повністю, всі процесуальні вимоги слідчим виконано, й суд готовий розпочати судове розслідування. Суддя й секретар навряд чи обтяжуватимуть себе тим, аби повідомити Вам про дату першого засідання судового розслідування. Це вимушений буде вчинити Ваш захисник. Вимагайте від нього, аби він “тримав руку на пульсі” всіх подій і не соромтесь вимагати добросовісного виконання взятих на себе зобов’язань, адже реалії української судової системи такі, що потребують безугавного нагляду. Пам’ятайте, що насправді цінуються не ті захисники, котрі мають дар красномовства, а ті, котрі вміють виконувати поставлені перед ними вимоги “клієнтів”. “Клієнтом” захисника в данім випадку є Ви. Захисник не лише може, а зобов’язаний зустрітись з суддею до першого судового засідання, й мусить не лише про щось повідомляти й давати поради, а й “улагоджувати питання”. Слідкуйте за тим, аби він не збочив туди, де хліб не

росте і півні не співають, і майте на увазі, що люди цієї професії полюбляють користуватись незнаннями ситуації, КПК, різноманітних постанов та законів. Шантажуючи цим своїх “клієнтів”, вони суттєво збільшують об’єм своїх гаманців видуреними “на справу” хрумкими папірчиками.

Згідно недолугих і нав’язаних зовнішніми чинниками законів та Конституції, в Україні є три категорії “недоторканих осіб”. (На тих, хто потрапляє під цю категорію, жоден орган не має право розпочати без спеціального дозволу кримінальну справу, а тим більше арештувати або затримати). “Недоторканими” є Президент, депутати Верховної Ради й судді. За що останнім така честь — не знаю, проте вважаю, що це вкрай несправедливо. Якраз суддів і треба торкати. В усіх значіннях цього слова. Тобто: законодавчо (судді теж люди, мають свої слабини, й закон не повинен їх покривати), судово (взяв хабар і впіймався — сідай в тюрму), а також руками, ногами, кийками й кастетами. Це для того, аби іншим наука була, на майбутнє. Ще в “хаті” та “на боксах” Ви вислухаєте безліч легенд та переказів про судові розслідування. Більшість з них — дурниці, але з часом доведеться переконатись, що ухвали суду нерідко дійсно базуються на емоціях суддів й “замовлених слівцях”, але не на здоровому глузді й законах. Карний кодекс в ухвалах суду — лише прикриття.

Виїзд на судове засідання для підсудного — значна подія. Є змога зустріти на “боксах” знайомих, вислухати безліч пліток, щось довідатись, побачити в залі суду рідних, перекинутись з ними кількома словами, й зрештою немилосердно втомитись. Близько шостої ранку грюком у двері всіх розбудить “попкар” (наглядач), і накаже Вам збиратись “з речами”. Ви матиме 30-40 хв. на те аби вмитись, поголитись, поснідати й зібрати речі. Команда “з речами” означає, що виходячи з камери, арештант зобов’язаний забрати всі власні речі (а торба за цей час може наповнитись добряче), а також отримані з складу матрац, постільну білизну, ложку, миску). Адміністрація СІЗО вимагатиме, аби Ви нічого в камері не лишали. Спочатку доведеться здати “каптеру” (комірнику) загорнуті в матрац білизну й посуд, а потім в супроводі “корпусного” чимчикувати в камеру очікування (“бокс”). Тут, в компанії кількох десятків “братушек” (товаришів по нещастю) доведеться кілька годин очікувати конвоїрів. Нагадую, що “бокси” не обладнані вікнами, туалетом, а іноді й

лавами. Безперечно, цивілізація дотягується й сюди, оскільки окремі камери очікування вже обладнані вентиляцією, але коефіцієнт корисності від неї — сорок три нулі. Я ледь не задихався, коли арештанти починали чадити тютюном. Та й хворим туберкульозом окремі “боксі” не передбачаються. Не лякайтесь і не поспішайте робити штучне дихання тим, хто втратив свідомість від нестачі кисню. Це звичайне явище, і як би жорстоко це не звучало, голова боліти мусить не у Вас, а в адміністрації СІЗО.

За кожним районним судом закріплено півтора-два десятки конвоїрів, котрі мають в розпорядженні спеціально обладнаний для перевозу арештантів транспортний засіб (“автозек”). Від “чорного воронка”, котрим Вас з райвідділу возили на флюорографію, він відрізняється розмірами й внутрішнім обладнанням. Кожен член наряду озброєний пістолетом, кийком та балончиком зі сльозогінним газом. Роль конвоїрів в міському та Верховному судах виконують солдати строкової служби.

І ось нарешті. Після кількогодінного очікування в “боксі” відчиняються двері й прапорщик або офіцер внутрішньої служби СІЗО починає називати прізвища. Як добре, коли конвоїри, котрі супроводжуватимуть Вас в суд, потрапили в СІЗО в числі перших. В душну будку “автозека” впустять лише після звірення мармизи з фотографією та опитування анкетних даних. Сумніваюсь, що той, хто керує “автозеком”, коли-небудь відвідував курси водіїв. Везимуть як п'яний конюх трухляві дрова, і недобровільні пасажери (не забувайте що і Ви серед них) побажають водієві безліч хвороб та болячок. Не надривайте горло, він все одно нічого не чує, а тому й “на шлях виправлення не стане”. Така форма “доставки в суд” втомить Вас ще до початку судового засідання, вимотає нерви, й погіршить самопочуття. Арештовані підсудні перебувають у вкрай невігідному становищі супроти решти учасників судового процесу.

Мандрівка “автозеком” може скраситись присутністю представниць слабкої статі. Ой, як же Ви за ними скучили. (Я, до речі, геть не “про те”). Кленучи конвоїрів і водія, деякі з них виявлять неабияку обізнаність в царині лихослів'я.

Не полінуйтесь звернути увагу на дії й поведінку конвоїрів. Люди, котрі покликані захищати Конституцію й закон, повчають не длубатись пальцем в носі, з неприхованою радістю за матеріальну винагороду погодяться надати Вам можливість зустрітись

віч-на-віч з рідними. За ту ж саму ціну почастиють алкоголем або наркотиками.

Все має свій початок і свій кінець. “Доставка” — також. Кожен суд (найчастіше в підвальному приміщенні) обладнаний кількома клітками, в одну з котрих запроторять і Вас. Лишилось лише помолитись, попрохати конвоїрів пустити “на парашу”, й очікувати виклику.

СУД

Пригадуєте лекції з історії, права та політології? Не забули, скільки гілок влади має цивілізована держава? А які? Так-так, три: законодавча, судова й виконавча. Але то в цивілізованих державах, де вони справді існують, й в справі одна одної не втручаються. Згідно Конституції Україна також може претендувати на звання цивілізованої держави. Про страшну й реальну нашу дійсність Ви знаєте з публікацій в пресі (переважно, опозиційній) та кількох голосних “справ”, котрі ще й досі “на слуху й на язиці”. Тому, хто не пошкодує макітру вареників і літру квасу, я охоче розповім кілька випадків про те, як сам особисто був жертвою вирішених не суддею, але оголошених ним вироків. Правдою є й те, що замовлене слово слідчого або оперативника вирішує долю затриманих за “адміністративне правопорушення”, а покладена на стіл судді “оперативна розробка” задовго до початку слухань формувала в його уяві негативну думку про підсудного й спонукала до упередженого ставлення.

Не раджу шукати “спільної мови” з суддею і прокурором безпосередньо. Укласти “джентельменську угоду”, визначити ціну й кінцевий результат (вирок) — обов’язок захисника. Судді також люди, а детально змальовувати форми продажності української Феміди — зайве.

Ви ще не забули внутрішній устрій судової зали? Сподіваюсь, що ні. Та, в котрій Вас судитимуть, в одному з кутків буде обладнана кліткою, в котрій протягом всього судового процесу доведеться сидіти замкненим. Знаю, що соромно і неприємно ловити на собі співчутливі погляди рідних, друзів, споглядати на скривлені злорадною посмішкою писки “потерпілих”.

Від клітки, в котрій утримують в підвалі, до судової зали доведеться йти в супроводі кількох конвоїрів. Один з них

обов'язково з'єднає кайданами свою й Вашу руки. Такі перестороги чиняться на випадок спроби збройно звільнити підсудного. Всім, хто зважиться на цей крок, радьте аби заздалегідь готували ключі до кайданів, оскільки пошук їх в кишенях постріляних конвоїрів займе чимало дорогоцінного часу.

Що “в двох словах” можна розповісти про хід судового розслідування в сучасній українській інтерпретації? Озброїмось КПК й спробуємо це уявити. Стаття 319 КПК зобов'язує суд не змінювати особу котра провадить судовий розгляд. Інші статті запевняють Вас про рівність прав сторін у судовому розгляді, й вимагають обов'язкову участь підсудного (хоча й обумовлюється, за яких умов справа може розглядатись без його участі). Так написано на папері. А папір все стерпить. Головні дійові особи судового розслідування — суддя й прокурор. Вони не бояться грубо перервати промову підсудного, свідка, або захисника, можуть навіть пригрозити. Демонстративно уважно слухатимуть потерпілого, й неприховано ігноруватимуть докази підсудного та аргументи захисника. Я пояснював причини такої поведінки. Її коріння в менталітеті пострадянського загалу, сучасному недолугому законодавстві й політичному устрої України. В юридичній термінології існує таке поняття, як презумпція невинності. Для судді й підсудного це означає, що потерпілий і прокурор (останній як державний обвинувач) повинні довести вчинення підсудним протиправних дій. КПК України визнає рівність сторін, але в дійсності підсудний (чи підсудні) вимушений доводити судді й прокурору непричетність до інкримінованого. Роль захисника в “чесному” судовому розслідуванні маловажлива.

— Встати, суд іде!

Цим окликом секретар змусить здригнутись не лише Вас. Відкриття судового засідання розпочинається з оголошення його учасників та викликаних осіб (такого собі знайомства). Потім встановлюється особа підсудного. Знову доведеться повторювати власні анкетні дані. В судах які є віддаленими від столиці донині практикується стенографічне викладення на папері всього судового процесу. Ці обов'язки покладаються на секретаря, який є помічником судді. В судовому розслідуванні він не має жодних прав, але безпардонним перериванням Вашого виступу проханнями вести мову повільніше (аби встигнути все занотувати в «протокол судового розслідування»), збиватиме з пантелику.

Суддя обов'язково поцікавиться, чи Ви довіряєте суду, чи даєте відвід й отримавши запевнення, що підсудний йому цілком довіряє, оголосить права. Згідно КПК підсудний має право мати захисника, заявляти клопотання і висловлювати свою думку, подавати докази, давати покази або відмовлятися, ставити питання. Покінчивши з цією нудною формальністю й поцікавившись, чи є заяви або клопотання, нададуть слово прокурору для читання обвинувального висновку. Ви вперше в житті бачитимете цю людину, а вона, навіть не дивлячись на Вас, читатиме написаний малограмотним слідчим обвинувальний акт, і, не знаючи суті справи, звинувачуватиме в страшних гріхах. Зрозумійте. Єдине призначення прокурора — ускладнювати життя іншим. Єдина мета їхньої участі в судовому розслідуванні — підтримати обвинувачення. Навіть те, що позбавлене логіки й здорового глузду. Навіть те — котре цілком не відповідає дійсності.

Вислухавши прокурора, не поспішайте в усній формі детально змальовувати анатомічні властивості тієї частини тіла, куди реально пристосувати папірчик, з котрого він зачитував промову. Згодом він так і вчинить, а в разі виникнення ускладнень не вагаючись звернеться по допомогу до проктолога. Проте дозволяю подумки побажати йому невиліковного геморою. Нехай заслужено постраждає.

Я відчував невимовне полегшення, коли прокурор закінчував і вмовкав. Але тривало воно лише кілька секунд, оскільки суддя питанням, чи визнаю себе винним, підливав масла в полум'я. Невизнання вини розцінюється прокурором і суддею як велике нахабство. Українське законодавство не передбачає кримінальної відповідальності для підсудних за свідчення, котрі не відповідають дійсності, тому ваші покази, дані після читання прокурором обвинувального висновку, сприйматимуться як відбріхування й намагання приховати або зменшити власну вину. Після Вашого виступу суддя, прокурор і захисник зададуть чимало каверзних запитань. Будьте обережні. Взагалі, перш ніж давати покази, пригадайте всі деталі, кожен дрібниці того, що відбулось і вперто тримайтеся того, що вважаєте за потрібне. Пригадуєте, я радив не поспішати давати покази оперативникам і слідчому? Настав час зрозуміти чому покази, дані в часі судового розслідування, не повинні суттєво відрізнитись від показів, котрі доведеться давати в суді. Чим менше відмінностей,

тим більше шансів на те, що Вам повірять. Ваш внутрішній стан я розумію. Все це дійсно неймовірно і заплутано.

Опитавши Вас і стероризувавши питаннями, візьмуться за потерпілого або потерпілих та свідків. Їм також (кожному конкретно) оголосять їхні права і обов'язки, опитають анкетні дані, зобов'язують підписом засвідчити зобов'язання “говорити правду і лише правду” а вислухавши їхні версії “справи”, закидають безліччю запитань. Майте на увазі, свідок має виключно обов'язки (за відмову давати свідчення він може бути притягненим до кримінальної відповідальності). Окрім того, свідка не можна допитувати в присутності іншого, але ще недопитаного. Де Ви поділи зошит, в котрому занотовані відмінності дані свідками й потерпілими показами в часі досудового розслідування? Звірте їх з тим, що свідчать вони нині. Знову різниця? А чому? Запитайте про це в них. До речі, які стосунки були у Вас зі свідками до арешту? Можливо тихим, спокійним, і лагідним голосом вдасться змусити їх засумніватися в тім, що вони свідчать? Можливо все сказане їм лише здалось, або чули від когось, а свідчать так, наче бачили на власні очі?

Спілкуючись зі свідками й потерпілими, поглядайте на реакцію судді й прокурора. Не берусь давати пораду, яку позицію поведінки обирати стосовно них. Можете принижуватись й плакати, сподіваючись на те, що вдасться прихилити їхні серця, а можете сміливо й вперто відстоювати власну гідність. Це на Ваш розсуд. Але майте на увазі, за буйну поведінку суддя має право позбавити Вас можливості бути присутнім в судовій залі й брати участь в судовому розслідуванні, а принциповість й сміливість завдячуючи знервованості загрожує перетворитись в звичайнісіньке хамство.

Опитавши свідків та потерпілих, можливо, оглянувши речові докази, суд переходить до судових дебатів. Першим розпочне їх прокурор. Він вважатиме, що участь у вчиненні злочину доведена й вимагатиме позбавлення волі на кілька років. Свою позицію в переважній більшості випадків, аргументуватиме зібраними слідчим ще в часі досудового розслідування доказами. Після прокурора слово нададуть потерпілому, захисникові й Вам. Користуйтеся недолугістю потерпілого. В судових дебатах посилаються лише на ті докази, котрі були досліджені в судовому розслідуванні. Але не зациклюйтесь на дрібницях. Ваша справа

й обов'язок захисника довести, що покази потерпілого (можливо, свідків також) не відповідають дійсності, а зібрані слідчим докази не мають жодних підтверджень. Наводьте аргументи, задавайте питання, проводьте паралелі, ставте експерименти. Все це чиніть виважено й обережно. І не плутайте показове обурення з дійсним.

Що казати в “останньому слові?”. Що хочете, але не тикайте нікому дулі, не кидайте в потерпілого й прокурора капцем або заздалегідь заготованим презервативом з пральним порошком. За це стаття. Не поспішайте каятись (все одно не повірять). “Останнє слово” — також формальність, але вкотре повторюю, не зневірюйтесь.

Нарешті суд (в особі судді та секретаря) подався (видалився) в нарадчу кімнату. Що, і про що суддя сам з собою може радитись?

Здається мені, що теоретично я все пояснив. Практика, на жаль, інакша. Наприкінці повідомлю, що судове розслідування рідко вкладається в рамки одного засідання (одного дня). Оголошувати перерви — звичайна практика, а затягуватись вони можуть від кількох тижнів до кількох місяців.

“Суд ухвалює вирок іменем України”. (стаття 371 КПК України).

Ну що? А я ж казав. Ви все одно винні. Суддя знайшов чим обґрунтувати. Не варто битись головою об клітку, гамселити співсправника, плювати в суддю й обіцяти йому «криваву баню». Термін позбавлення волі від того не зменшиться. А за погрозу можуть ще одну кримінальну справу порушити. Покарати можна й не оголошуючи власного вироку. Бережіть сили, бо на сьогодні у Вас ще чимало труднощів. І не втрачайте надію.

СІЗО. “ЗАСУДЖЕНКА”. СКАРГА

Я — не “всі”, й тому плюю на позбавлених гідності та ідентичності. Раджу і Вам так чинити. Після виголошення вироку у “всіх” (себто в галасливої проте малокультурної і геть не свідомої власного призначення й причин буття в цьому грішному світі «більшості») погіршується настрій, виникає бажання відрізати голови судді й прокурору або проткнути власний живіт гострою швайкою. Від надмірної напруги нервів та аварійного

душевного стану вони не помічають як набивають об стіни й лави “автозека” гулі на потилиці й сині плями на чоло. Ви ж не “всі”. Бережіть тіло.

Кожен (без виключення) “виїзд” й “заїзд” з й в СІЗО супроводжується “шмоном”. Мало що “зецюра поганій” зможе вивезти або завезти. Проте за певну ціну й домовленість, цю малоприємну процедуру реально уникнути. Тож в разі потреби або бажання (можливо й забаганки) реально повернутись з мобільним телефоном або вогнепальною зброєю. В день виголошення вироку, після повернення в СІЗО, Ви навряд чи потрапите до тієї ж “хати”, в котрій щоранку прокидались протягом останнього часу. “Переселення” (“переїзд”) в нову “хату” завжди пов’язаний з безліччю побутових незручностей. Доведеться знайомитись з новими людьми, пристосовуватись до нових умов, облаштуватись. “Хата”, в котрій утримують після виголошення суддею вироку (на тюремному жаргоні “засудженка”), нічим не відрізняється від “загальної”. Неймовірно, але серед тих, кому вже виголосили вирок (“охрестили”), чимало таких, хто вдоволений постановою суду (термін позбавлення волі дали менший, ніж підсудний очікував).

Нові співкамерники навпереробі скаржитимуться один одному на несправедливе рішення суду. Майже всі стверджуватимуть, що їх засуджено несправедливо, безпідставно, й по чийсь обмові. Звідусіль чутимуться нарікання на упереджене ставлення судді й прокурора. Попри те, що всі вони вже позбавлені волі на кілька років, майже в кожному горітиме бажання набити собі ціну й довести оточуючим, що він мух ніздрами не ловить. Знову доведеться вислуховувати баєчки про “адвоката, котрий входить в золоту п’ятірку найкращих адвокатів України” та про друзів і знайомих, котрі незабаром “витагнуть на волю”. Безугавне нарікання на долю та очікування етапу “на табір” (в виправну установу) призводить до менш дбайливого ставлення до власної гігієни. З цієї причини окремі кутки й спальні місця “засудженки” нагадують корівник, в котрому п’яні трактористи намагались подоїти брикливого бугая. Але що Вам до чужих проблем й до чийхось побрехеньок? Нехай пашталакають все, що заманеться. Ваша справа змагати за волю. Варто знати, що виголошений суддею вирок не відразу набирає чинності. В той же день, як його виголосять і Ви потрапите у “засудженку”, вкотре озбройтесь КПК

й пишеться касаційну або апеляційну скаргу та заяву на ознайомлення з матеріалами судового розслідування. Касаційна й апеляційна скарги зупиняють набрання законної сили й виконання вироку. “Бюлетень Верховного Суду” якось навів цифру 72%. Мовляв саме такий відсоток вироків відмінюється по касаційним та апеляційним скаргам. Дозволю собі засумніватися в тім, що це число відповідає дійсності. В будь-якому разі, незалежно від того чи я помиляюсь, чи бреше “Бюлетень”, застерігаю від надмірного покладання надій на позитивний результат скарги. І касаційний, і апеляційний суди (як і всяка частка бюрократичної української системи) також формально ставляться до розгляду скарг. Та й ціни на “матеріальне заохочення перегляду” (хабар) тут вищі, ніж в суді першої інстанції. Втіштесь тим, що і суддя, і прокурор інші, з “вищої інстанції”.

Автору цих рядків доводилось стрічати “на боксах” арештантів, котрі повертаючись з засідання касаційного або апеляційного суду, ридали від щастя. Їхню скаргу задовольнили, й термін позбавлення волі зменшили на кілька років. Сподіваюсь, що Ви будете стриманішими в прояві емоцій. Але ближче до справи. В касаційній або апеляційній скарзі, котру писатимете відразу після “заїзду в засудженку” вкажіть лише, що незгідні з вирокіом суду, а про причини незгоди детальніше вкажете після ознайомлення з стенографією судового розслідування (всім, що старанно або навпаки занотував секретар або було записано аудіоапаратурою). Вслід за скаргою шліть клопотання про надання змоги ознайомитись з протоколом (стенографією) судового розслідування. Через кілька днів “левітан” принесе Вам копію вироку. Збережіть її принаймні до його затвердження або скасування. До речі, з моменту отримання вироку Ви маєте чітко регламентований КПК час для написання й подачі скарги. Детальний її рух в касаційній або апеляційній інстанції доведеться вивчати в щойнозгаданому збірнику прирівняних до закону постанов, котрі унормовують правові відносини ув’язненого з відповідними органами. Секретарю, котрий стенографував судовий процес, доведеться кілька разів відвідати Вас в СІЗО. Він приносить цілу купу некаліграфічно списаних паперів, а Вам доведеться мучитись, розбираючи його (чи її) каракулі. Якщо Ви молодий і нежонатий, а секретар (точніше секретарка) цікава й приваблива, вивчення матеріалів судового розслідування може

мати й практичну користь. Після кількох місяців суто чоловічої компанії можливість усамітнитись в одному кабінеті (нехай він і не зачиняється зсередини) з кралею викличе чимало позитивних емоцій. “Тюремний роман” з практичними наслідками (я маю на увазі чесний шлюб, а не те, що Ви вже малюєте в уяві) іноді сходить з сторінок кримінальних повістей в реальне життя. Гаразд, секретарка секретаркою, а нас інше цікавить. Гірше, коли стенографія здійснювалась засобами аудіозапису. Накопичувач інформації (як правило це з’ємний диск), може пошкодитись або загубитись. В такому разі, Ви втратите можливість аргументувати значний відсоток оскаржуваного матеріалу.

Ознайомившись з матеріалами судового розслідування, потрібно знову писати скаргу (точніше додаток до першої), де конкретно вказуєте на те, з чим незгідні. Суд нерідко допускає процесуальні помилки або не бере ті чи інші свідчення до уваги. Ось на ці “грубі помилки” й вказуйте. Засідання суду “вищої інстанції” також доведеться чекати кілька місяців. Але воно відбудеться геть не в тій формі, з котрою Ви вже зіткнулись.

І в обласний, і в Верховний суди (а в Києві та Севастополі й в міський суд) Вас супроводжуватимуть солдати внутрішніх військ. Дебільне (свідомо наголошую на тому що дебільне) українське законодавство чомусь вимагає аби в цих судах саме вони виконували роль конвоїрів. А як 18-20 літні хлопчики ставитимуться до арештантів? Звичайно боятимуться, і зі страху (а також виконуючи інструкції та накази офіцерів) дозволятимуть собі те, що чинили повсталі раби Спартака з полоненими патриціями. Жоден арештант не згадує конвоїрів з Внутрішніх Військ добрим словом. У страху великі очі. Солдафони немилосердно стиснуть зап’ястя кайданами, спробу перекинутись кількома словами сприйматимуть як провокацію, а супроводжуючи обов’язково заламуватимуть сковані руки. Такі сцени й дії психологічно травмують в першу чергу самих солдатів.

В судовій залі суддя поцікавиться чим Ви невдоволені (не вже він скаргу до кінця не прочитав?), щось погортає (матеріали судового розслідування), поставить кілька питань й сховавшись на кілька хвилин в «нарадчій кімнаті» відразу виголосить вирок. Він є остаточним, й відразу (з моменту оголошення) набирає чинності. Так просто. Сподіваюсь, що суд “вищої інстанції” таки зжалився над Вами. Вітаю. Віднині Ви засуджений, і прав

у Вас залишилось маленький мізер. А ось кількість обов'язків помножилась. Ви можете й далі скаржитись (в Верховний Суд, в Страсбург), але...

В камері засуджених “сидіти” лишилось зовсім недовго. Готуйтеся до етапу.

ЧАСТИНА IV

ЕТАП

Прагматичні й передбачливі усвідомлюючи, що “зони” (виправної установи) їм не минути, не очікуючи виголошення випроку починають “пробивати” (зондувати) можливість “заїхати в нормальну зону” (потрапити в виправну установу, в котрій за умовами утримання дещо легше відбувати покарання). Тим, хто не стикався з діяльністю української пенітенціарної системи, сказане мною вище, певно, видасться нісенітницею. Як сидючи в камері й не маючи офіційного дозволу на зв’язок з зовнішнім світом можна щось вирішити? Уявіть собі, що можна. Через захисників обмінюються з рідними “малявами”, “вирішують питання” в часі короткотривалих побачень, або йдуть на безпосередній контакт з адміністрацією СІЗО (зрозуміло, що останні не за щире дякую надають в цім питанні допомогу). Та й новітні досягнення техніки (мобільні телефони) саме для того й призначені аби упереджувати неприємності, а не набридати знайомим молодицям зізнанням в довічному коханні. Не комплексуйте в справі пошуку “виходу” (“кінців”, спільної мови) в “головній управі” (апараті Державної Пенітенціарної Служби). Ігноруйте поради кримінальників для котрих “тюрма – мати рідна”. Згідно їхніх слів “зони” в Україні поділяються лише на “людські” (тобто такі, в котрих “можна сидіти”), й на “каторгу”. Закиньте їхню пораду за високу гору. Вас мусить цікавити лише два питання в данім випадку. Поперше: час, котрий доведеться провести в “зоні”, не повинен належати до даремно прожитих років. Подруге: необхідно мати впевненість, що Ви не “сидітимете” весь визначений судом термін, й при першій-же нагоді скористаєтесь правом звільнитись умовно-достроково.

Одного ранку Вам і ще кільком співкамерникам з числа тих, кого “затвердили” (тобто вирок суду вже набрав чинності) накажуть збирати особисті речі й очікувати. Не важко здогадатись, що “замовили на етап”. Прощавай СІЗО з твоїми злосмердючими “хатами”. Хвилини очікування заповняться обміном адрес та сьорбанням “чефіру”. Утримайтесь від переїдання й вживання занадто великої кількості рідини. В шляху це може призвести до

тяжких наслідків. Не забудьте також перед “етапом” очистити “внутрішні органи” від вже переварених органічних речовин. Нарешті двері відчинились. Не ображайтесь, якщо замість прощання хтось дасть добрячого копняка по сідниці. Це дурна традиція, мовляв, аби не повертався. Черговий офіцер (корпусний) накаже повернути “каптеру” всі отримані зі складу речі (матрац, ковдру, миску) й відведе в “бокси”. Віднині Вами знову опікуватимуться солдати Внутрішніх Військ. Конвоювання засуджених із СІЗО до виправної установи також покладено на них. Гидке явище й ганебне видовище. Молодші від Вас істеричним криком віддаватимуть накази, а за невиконання немилосердно гамселитимуть кийками.

-Руки за спину і бігом! Сюди по одному! Покажи особисті речі!

Божевільна свистопляска. Недарма товариство з «червонопогонними» вважається дурною ознакою. І що вони можуть шукати в Ваших речах? Хтозна що, але “так треба”. “Прошманавши” й протримавши кілька годин в “боксах”, всіх етапованих заженуть в “автозек”. Вам невимовно пощастило, якщо “зона” розташована не дуже далеко від СІЗО, й добиратись до неї доведеться лише цим видом транспорту. Кілька годин переїзду (нехай і в тісноті та духоті) і Ви “на базі”. Гірше, якщо етапуватимуть потягом. “Автозек” впритул підженуть до дверей “столипіна” (спеціально обладнаного вагону), й викликаючи по-одному звирятимуть фото, опитуватимуть анкетні дані й термін позбавлення волі. А тепер увага. З “автозеку” до заґратованого купе вагону доведеться бігти під градом ударів кийками. Битимуть по всім частинам тіла, але не зупиняйтесь і не зважайте. Опротестування лише подвоїть кількість синців. Ще одне. По обидва боки “автозека” стоятиме кілька солдатиків з вівчарками. Не виключено, що і в вагоні також. Півбіді якщо вкусить. Трагічніше, коли штанці “полатає”.

Кожне купе “столипінського” вагону розраховане на вісім або десять осіб. Вікна відсутні, а заґратовані двері відчиняються рівно настільки, аби в них можливо було з натугою втиснутись. Вмоцуйтеся зручніше й засинайте. Нудне очікування, доки потяг рушить з місця, й монотонний контакт коліс з рейками сприятимуть в цьому. В шляху передбачений “вивід на парашу”, і це, певно, єдина процедура, котра скрасить дану частину

етапування. Не намагайтесь за гроші або якийсь виріб купити в солдатів горілку. В шляху це реально, але ж Ви не “всі”, і Вам це зайве. Навіть якщо в часі перебування в купе-клітці “столипінського” вагону і вдалось “налагодити контакт” з солдатами, не сподівайтесь, що вдалось прихилити їхні серця.

“Вигрузка” з “столипіна” в “автозек” відбудеться в тій самій нервозній обстановці. Півбіди, якщо Ви потрапили в число тих, кого зустрічаючий “автозек” відразу відвезе в “зону”. Гірше, якщо гурт етапованих потрапить до місцевого СІЗО (тобто в ізолятор того міста, в котре привезли). Камери, в котрих утримують етапованих, іменуються “транзитками”. Гіршого годі уявити. Етаповані найбезправніші серед всіх засуджених. Ніхто не знає, коли “етап” продовжиться, навряд чи видадуть білизну, харчуватись доведеться лише “баландою”, а ставлення наглядачів до транзитників чомусь вкрай жорстоке. “Транзитні хати” (як і “карантин”) ніколи не прибираються, тому також кишать вже знайомими огидним комахами. Я не заздрю Вам, коли “етап” розтягнеться на кілька тижнів.

“ЗОНА”. “ЗАЇЗД”. “КАРАНТИН”

Нарешті “транзитні хати” й “столипінські” вагончики позаду. “Автозек” не обладнаний вікнами, але інтуїтивно Ви відчуєте, що опинились в “іншому світі”. Попри те, що кілька місяців або й років життя в СІЗО вже позаду, він все одно лякатиме невідомістю, загадковістю й непередбачуваністю. Що чекає через кілька хвилин? А що потім? І як пережити ізоляцію від світу?

“Заїзд” в “зону” (як і в СІЗО) відбудеться згідно вже знайомого сценарію. Ви вже звикли до “шмонів”, але цей буде особливим. Настирно обмацуватимуть всі рубці й шви на одязі, можливо навіть розпорять взуття. Ваша старанно спакована ще в СІЗО торба суттєво зменшиться. До числа заборонених речей (“запретки”) потраплять в’язані светр і шкарпетки, яскравого кольору футболки й штани, кофти з капюшоном (“кенгурушки”) й чимало іншого, на що в СІЗО адміністрація жодним чином не реагувала. Не реагуйте й Ви на брутальну лайку та погрози фізичного впливу. Зустрічати “етап” таким нецивілізованим чином заведено серед наглядачів ще з часів панування в Україні московського “государя імператора”. Але це не свідчить на користь

того, що прапорщики й сержанти воєнізованого наряду є злими й жорстокими людьми. Така примітивна метода розрахована на те, аби морально вбити й подавити волю до спротиву, протесту та порушення “правил внутрішнього розпорядку”. Після “шмону” й опитування родослівної — розселення в “карантині”. В виправній установі він має цілком інше призначення аніж в СІЗО. “Зона” живе за чітким графіком. О 6.00 по гучномовцю оголошується команда “Підйом!”. Потім сніданок, руханка, ранкова перевірка, вивід на працю, обід, знову праця, кінець роботи, повернення до гуртожитку (“бараку”), вечерея, вечірня перевірка, підготовка до сну й о 22.00 в ліжко. Все налагоджено, як годинниковий механізм. Тижня “карантину” достатньо для того, аби відвикнути від “розслабухи”, до котрої звикли в СІЗО, але й замало для того, аби акліматизуватись з новим режимом. Протягом цього часу етапованих зводять в лазню, поголять “під нуль”, забезпечать матрацом й постільною білизною (зрозуміло, що не новою, й з безліччю специфічних плям), піддадуть медичному огляду (зважать, зміряють зріст, об’єм грудей та талії), видадуть одяг (“робу”), котру в самій виправній установі Ви наряд чи коли-небудь одягнете.

Злодійські “поняття” вважають неприпустимим для “порядного арештанта” брати в руки віник або виконувати будь-яку іншу роботу. Знаючи про це й намагаючись “зламати кримінальні устої”, адміністрація вимагатиме від новоприбулих прибирати площі, переносити з їдальні баки з харчами, й таке інше. За відмову “виконувати законні вимоги адміністрації”, наглядачі нещадно битимуть. Свідчу, що ця найпримітивніша метода боротьби з “злодійськими традиціями” є малоефективною. Ви витримали побої оперативників в день затримання? Потерпіть і нині. Не Ви перший під “пресом”.

Утримання в “карантині” закінчиться співбесідою з начальником Виправної Установи, “господарем”, (рос. “хозяйкою”, термін вживається зумисне, з метою підкреслення зневаги жіночого роду) та його свитою. Мета такої співбесіди — визначити характер засудженого й вирішити, в якому з загонів більшість є ментально близькими для нього.

Перші кілька годин на “бараку” виснажать Вас неймовірно. Ви нова людина, й станете об’єктом безлічі безглузких запитань. Окрім того, доведеться відрекомендуватись керівнику загону

й поспілкуватись з “братвою” й “наглядаючим за бараком”. Не впадайте в ейфорію від поблажливого ставлення оточуючих. Ви “етапник” й згідно з “поняттями” заслуговуєте на “скощухи” (пробачення за певні вчинки). Спальним місцем Вас забезпечить завгосп загону “цап” (рос. “козёл”). Його комфортність цілковито залежатиме від обраної в СІЗО “масті”. Якщо Ви “порядний арештант” місце спання буде більш зручним, ближчим до вікна й більш охайним (звичайно, відносно). Якщо ж Ви встигли стати “непорядним” — змиріться з долею. Тим більше, що вона для всіх оточуючих байдужа.

“ЗОНА”. “ЖИТУХА”

Ви не помилитесь, назвавши виправну установу державою в державі. Тут є власна валюта (цигарки, чай), діють свої закони й правила (“поняття”), панує власна шкала вартостей, притаманне лише для спецконтингенту (засуджених) розуміння порядності. На цьому відгородженому від решти світу муром та колючим дротом клаптику землі доведеться прожити кілька років. Невтішна перспектива. Але життя на цьому не закінчується.

Для Вас (як і решти засуджених) місце відбуття покарання поділятиметься на дві частини. В одній (“промзоні”) доведеться виконувати надану адміністрацією роботу, а в іншій (“жилзоні”) окрім “бараків” та їдальні, до Ваших послуг лазня, клуб, медчастина, бібліотека, спортмайданчик, а віднедавна й культові споруди. Високий мур й “вахта” (будівля, з котрої адміністрація всім “чітко керує”) унеможливлуватимуть неконтрольоване пересування. Потрапити з “жилзони” на “промку” можливо лише в часі організованого виводу на працю. До речі, щодо праці. Самостійно обрати ту, котра до душі або за котру пристойно платять (згідно “зонівських” розцінок) — складно. Потрібен “блат” (чиясь стороння допомога), або володіння певним досвідом. Не соромтесь для початку погодитись на найпримітивнішу (в’язання сіток або роздроблювання каміння). Оскільки Ви не дурень, з часом (оговтавшись та пригледівшись) влаштуєтесь і на “козирну” посаду.

“Барак”, де доведеться проживати, може бути одно-, дво-, триповерховою будівлею. З причини високого рівня злочинності, відсутності профілактичних заходів та хтозна-ким

видуманого Карного Кодексу, виправні установи в Україні переповнені. Саме тому на одному поверсі “бараку” адміністрація може розселити до двохсот осіб. Уявіть собі яке там злосмердюче повітря. Кожен поверх “бараку” закріплений за одним або двома загонами. Окрім спального приміщення (великої зали, котра займає 2/3 площі кожного поверху) передбачені Приміщення Виховної Роботи (ПВР) (в часі існування почилиго геть не в Бозі Союзу, вшановуючи таким примітивним способом одного з чільників комуністичного руху, ці дешеві пародії на вітальню нарекли “ленкомнатою”), крихітна кухня, дві або три невеличкі кімнати й туалет. Про призначення ПВР, сподіваюсь, не важко здогадатись. У вільний час й за умови подачі енергії тут переглядають телепередачі, а в певні дні й певно визначений час відбуваються несанкціоновані адміністрацією загальні збори “порядного люду” даного загону. Дві кімнати (“шурші”) мають власних господарів. Одна надається в розпорядження завгоспа, інша керівникові загону. В третій “шурші” засуджені зберігають власні “баули” (торби) з речами. Адміністрація виправних установ вимагає аби все, окрім предметів особистої гігієни, зберігалось в цій кімнаті. Взяти з “шурші” щось необхідне Ви зможете лише у певно визначений час.

З причин заборгованості перед енерговиробничими підприємствами, енергія в житлові приміщення подається в мінімальному обсязі. Лише вранці й ввечері. Тому не заздріть тим, хто, ухиляючись від праці, відсиджуватиметься “на бараку”. Вони все одно не зможуть насолодитись переглядом телепередач або смачно потрапезувати.

Одна з переваг “зони” над СІЗО — змога більшу частину дня перебувати на свіжому повітрі. Біля кожного гуртожитку (“бараку”) є (нехай і мініатюрний) двір, тому прагніть частіше розглядати небо без посередництва ґрат. Це краща альтернатива вдиханню випарів немитих тіл й дірявих шкарпеток. Гуртожитки також відокремлені один від одного муром або ґратами. “Незаконне пересування з бараку на барак” (відвідування гуртожитків інших загонів) суворо заборонене й не менш суворо карається.

Боротьба за збереження отриманої “масті” потребуватиме чимало часу й титанічних зусиль. “Мужики” (порядна “масть”) становлять близько половини спецконтингенту. На їхні плечі

лягає фінансування ремонтних робіт в житлових приміщеннях та оплата праці “непорядних”. Але за недотримання гігієни (невипрану постіль і білизну, немиття рук після “параші”, або й неприємний запах) кожен з них ризикує опинитись в “чортятні” (серед непорядних). Наслідком крадіжки в “брата по нещастю” будуть зламані ребра й пониження в “щурі” (рос. “крыса”), а за недоречну сварку матюками реально позбутися кількох зубів. “Шнирі”, “коні”, “чорти”, “щурі” (непорядні “масті”) вимушені працювати до сьомого поту. Їхній обов’язок “стояти на шарах” (тобто наглядати за пересуванням адміністрації й в разі з’явлення в гуртожитку офіцера або прапорщика вигуками і криком повідомляти про це решту засуджених), прибирати, обслуговувати (саме так, обслуговувати) “порядних”. Каторжна праця. Поспівчуйте їм. Вдень перевиконують план за трьох “на промці”, а ввечері перуть чиїсь речі. Найавторитетніший серед “непорядних” (“глав-шпан”) розподіляє обов’язки та об’єм робіт. “Ображені” (“когутярня”, рос. “петушатня”) незамінні в царині виконання обов’язків вокзальних блудниць. Вибачте, але содомія — супутник аморальних кримінальних традицій. Винос ящиків зі сміттям та щоденна дезинфекція “параші” також довіряється лише їм. Єдині привілейовані серед “непорядних” — завгоспи (“цапи”, рос. “козлы”). За свою тяжку працю “цапи” отримують від адміністрації плату. (На рахунок перераховуються гроші, й з’являється нагода придбати якісь харчі або речі в тюремній крамниці). Посада завгоспа — “тепле місце й гіркий хліб” (“Зонівське” прислів’я). Їм недовіряють “порядні” (оскільки “цапи” найчастіше контактують з адміністрацією), й побоюється решта “непорядних”.

Деякі норми “зонівських понять” видадуться вкрай абсурдними. Приналежних до “масті” “ображених” дозволяється бити лише ногами або палкою, а торкання до його речей або до нього самого без потреби (“контакт”) загрожує пониженням “масті”. Конфліктні ситуації (“рамси”) між собою “зеки” з’ясовують лише в “щурші”, і лише в присутності “наглядаючого” та “блатних”. Але “постанови” (прийняті самими засудженими рішення щодо упорядкування власного побуту) все одно не стримують від вбивств та бійок.

Їдальня, клуб, спортмайданчик й культова будівля. Певно, це єдиний клапоть землі в “зоні”, де засуджені з різних

гуртожитків без загрози з боку адміністрації зустрічаються, обмінюються інформацією, щось вирішують.

Графік відвідання лазні такий самий, як і в СІЗО. Один раз на сім або десять днів. Як і “на тюрмі”, лазня в виправній установі є розплідником шкірних хвороб й місцем «неконтрольованої міграції» (такого собі обміну) дрібними багатонігими комахами. Приватно, з завгоспом лазні “вирішують питання” й про позапланове відвідування. Окрім того, швидкі на винаходи “зеки” обладнують приміщення для обливання й “на бараках”, але користуватись ними може лише обмежене коло.

Заклади культури (бібліотека та клуб) не виконують повністю покладені на них обов’язки. Спецконтингент не належить до числа тих, хто цікавиться світовою класикою або комуністичними баєчками (фонди бібліотек складаються саме з цієї макулатури), а гуртки самодіяльності тримаються лише на ентузіазмі кількох непосидючих та безпосередньо зацікавлених (за участь в концерті адміністрація нагороджує заохоченнями).

Життя з одноманітних днів позбавлене змісту й мети. Не “вживайтесь” і не “втягуйтеся” в нав’язуваний “розпорядок дня” (сніданок, праця, обід, праця, вечеря, телевізор (в кращому разі), сон).

ДУЖЕ ЦІННА КНИЖКА (БУВАЛЬЩИНА)

Я ніколи докладно не розпитував Мирослава Івановича Цяпуту, за що саме його позбавили волі. Серед засуджених це не прийнято. Але краєм вуха якимось почув, що злочин був з розряду тяжких. Можливо, він сидів за вбивство, а можливо і просто за нанесення тяжких тілесних ушкоджень. Проте, дивлячись на його далеко не атлетичну і геть не схожу на вбивцю чи розбишаку зовнішність, повірити в це було вкрай тяжко. З вигляду – звичайнісінький сімдесятилітній дід (насправді йому не було і шістдесяти). Єдине, що безпомилково можна було прочитати з його покритого рідкою рослинністю обличчя, та побоксерськи приплюснутого носа (котрий, як я згодом довідався, дістався йому зовсім випадково), це колишню ширину і взаємну любов до чисельної родини міцних напоїв. Незважаючи на те, що Мирослав Іванович вже кілька років не міг чинно підтвердити факт товариства з «зеленим змієм», це постійно давалось взнаки,

оскільки в ті хвилини, коли він намагався швидко йти або бігти, зникала чітка координація його рухів, а сам Мирослав Іванович починав нагадувати трактор, що раптово втратив управління. Завдячуючи вродженій балакучості та вкрай високому голосу, який іноді нагадував вереск, а також активному слиновиділенню в часі розмови, в'язні уникали частого спілкування з ним. Єдиним його співбесідником, котрий завжди розумів його з півслова і мовчки, мов скіфська баба, вислуховував його безупинні, іноді навіть кількогадинні теревені, був старший віком від нього принаймні років на п'ятнадцять Заховайко Антін Прокопович. Той факт, що ліжка обох стояли поруч, здружив їх остаточно, і безупинне пашталакання пана Мирослава (саме так я до нього звертався) іноді діяло як колискова на довготерпеливого Антіна Прокоповича. В такі хвилини, він, не роззуваючись, залазив під ковдру, і накривши обличчя рушником (аби не турбували мухи) солодко засинав. І лише через двадцять хвилин по тому, пересвідчившись завдяки гучному хропінню, що Антін Прокопович його вже не чує, вмовкав і невгамовний оповідач. Сам пан Мирослав ніколи і ніскільки не ображався за це на свого вірного товариша. Він витягував з-під подушки (під котру, до речі, на ніч ховав свої капці, певно остерігаючись того, аби їх не вкрали) взятку в табірній православній церкві книжку, колір котрої завдяки частому і недбайливому використанню було важко визначити, і починав читати. Самому процесу читання завжди передував незмінний церемоніал. Спочатку Мирослав Іванович хрестився, потім рясно зрошуючи слиною, лобзав обкладинку, і лише після того розгортав на закладеній сторінці й ринув в далекий від довколишнього побуту світ. Читаючи або й просто гортаючи сторінки та натрапивши на фотографію якогось бородатого митрополита, пан Мирослав також хрестився, так само рясно зрошуючи слиною, лобзав, і потім, тим місцем, де було фото, прикладав до поораного зморшками чола.

Сподіваюсь, не буде зайвим, коли повідомлю, що незважаючи на те, що мова Цяпути була густо пересипана і прикрашена невживаними в церкві словами, він постійно доводив до відому всіх ув'язнених та адміністрації (і ніколи, до речі, не забував про це кількадесят разів нагадати), що він є “стовпом всіх православних, сидячих тут в путах тілесних”. Дійсно, мені неодноразово доводилось бачити його в кімнаті, яку використовували для

відправи практикованих православною церквою обрядів. Як правило, він стояв в перших рядах, і без угаву, де треба і де не треба (хоча і щиро та побожно) хрестився. Найкумеднішим було те, що заходячи “в храм”, пан Мирослав завжди забував зняти шапку, і робив це лише після того, як йому нагадають. Під час Літургії, коли в`язні пошепки радили йому на хвилинку зупинитись і послухати читання Євангелії, Цяпута слухняно припиняв хреститись, але опустивши руки і уважно, не кліпаючи очима дивлячись на священника, починав старанно чухати одне місце зі свого благородного тіла, котре розташоване нижче спини.

Тепер, з вашого дозволу, хочу повернутись до самого процесу читання Мирославом Івановичем тієї книжки, котру він зберігав під подушкою, і назву котрої, не зважаючи на всі мої старання дізнатись, я не знаю і по сьогоднішній день.

Оскільки виголошення монологів було найулюбленішою його справою, сам процес читання книжки з обов`язковим лобзанням усіх вміщених в ній фотографій, затягувався в кращому разі хвилин на п`ятнадцять (можливо саме цим і пояснюється те, що та книжка читалась ним такий довгий час). Як правило, прочитавши кілька речень (в кращому випадку абзаців, пан Мирослав починав куняти, і через кілька хвилин, продовжуючи міцно і обома руками тримати книжку, слідує прикладу Антіна Прокоповича, засинав. Незручна і неприродна для спання поза сприяла тому, що на відміну від свого сусіда і товариша, Цяпута спав досить-таки чутливо. Принаймні варто було лише по центральному гучномовцю оголосити про обід або вечерю, пан Мирослав різко схоплювався на ноги, ховав книжку під подушку, і покvapливо, безугавно зачіпляючи ліктями та плечима інших в`язнів, чалапав в їдальню.

На перших порах окремі недоброзичливці безпідставно зводили на нього наклеп, стверджуючи, що в дійсності він абсолютно безграмотний, а книжку зумисне демонстративно тримає в руках, намагаючись таким чином зайвий раз засвідчити власну неординарність. Такі нісенітниця ображали не лише його, а й мене, оскільки я шанував його за вміння поліпшити настрій з-за будь яких обставин. Саме тому, прагнення захистити його честь та гідність, спонукало мене вдатисб до дій котрі поклали б на решті край всім цим безглузким та безпідставним пліткам.

Одного разу, коли Цяпута мирно куняв з розгорнутою книжкою в руках, випала чудова нагода. Взявши в одного з в'язнів листок з журналу порнографічного змісту (в останнього їх завжди було більш ніж достатньо), я поклав його зверху на книжку. На превелику для мене і для тих, хто за моїми діями спостерігав, радість, розміри порнографічної фотографії були однакові з розмірами книжки. Потім я кілька разів досить-таки сильно копнув ногою в ліжку, а пану Мирославу, котрий від поштовхів прокинувся, я пояснив, що його ліжка я зачепив ненароком, і тому прошу пробачення. Зрозуміло, що його щира душа пробачила мою нерозторопність. Позіхнувши кілька разів та покліпавши очима, Цяпута потупив свій погляд в журнал, котрий лежав на його книжці, але про існування котрого він ще не знав. Стоячи збоку, я та всі причетні до споглядання за поведінкою дідугана, помітили, як очі пана Мирослава розширились, обличчя очистилось від зморшок, а нижня щелепа відвисла. Старий навіть почав водити пальцем під рядками. Хвилини через дві він перегорнув сторінку, і секунд з двадцять розглядав фото оголеної дівахи, котра, широко розсунувши ноги, хтиво показувала йому язика. Певно, зафіксувавши в пам'яті її зображення, пан Мирослав знову почав читати, але цього разу він не водив пальцями під рядками, котрі читав, а погладжував всією рукою фото. Під сміх тих, хто бачив цю сцену від самого початку, і тих, хто приєднався згодом, я запитав:

-Діду, що то за книжку Ви читаете?
— О-о, це дуже цінна книжка. Церковна, — не відриваючись від читання та погладжування фото оголеної дівахи, відповів старий.

Нареготавшись з пана Мирослава досхочу, я відібрав у нього журнал і повернув його власникові. До честі старого, він ніскільки не протестував.

“ЗОНІВСЬКА” АДМІНІСТРАЦІЯ

Офіцерський склад працівників Виправної Установи полюбляє виголошувати монологи про невиспані ночі, низьку платню, нештатні ситуації й власну вагомість. Дійсно, ці люди неодноразово були свідками суїцидів (самогубств), членоушкоджень, різанини між засудженими. Недолуга пенітенціарна система України зробила їх цинічними й байдужими до болю

ближніх. Це помітно не лише в ставленні до спецконтингенту, а й у взаємостосунках. Офіцерське звання (чин) визначає розмір платні. Замість боротьби з озлобленістю серед засуджених, ці люди безугавно конфліктують між собою.

Одна справа створити на папері безліч служб для діяльності в виправній установі, й зовсім інша змусити живих людей добросовісно виконувати взяті на себе обов'язки. Кожна людина неповторна, у кожної власне світосприйняття, власні пристрасті, потреби й генетично закладені схильності. Але менталітет народу, до котрого приналежний індивід, писані закони й витворені століттями традиції зобов'язують уподібнитись в поведінці всіх несхожих і неповторних. Гаразд, ближче до справи. Дозвольте це вчинити за американським принципом. Бодай і поверхово, проте від найнижчого чина, до самої верхівки.

Воєнізований наряд. (Військові звання — прапорщики та сержанти). Їхня кількість залежить від розмірів “зони” та кількості осіб, котрі там утримуються. Найчорніша робота (чергування “на плацу”, “шмони”, силові вгамування бешкетів, відмикання та замикання “локалок”, ранкові, вечірні й нічні перевірки наявності всіх засуджених в гуртожитках) покладена на них. Всі пересування “зеків” поза “бараком” й “локалкою” (“двориком”, міні-плацом біля “бараку”) відбуваються під їхнім пильним і невсипущим оком. Більшість прапорщиків та сержантів воєнізованого наряду прості сільські хлопці. Полюбляють випити, “пихнути косяк” (покурити коноплі) й віддубасити безвинного. Озлобившись за якусь дрібницю (невиконання їхньої забаганки, поданої наказним тоном, або спровоковане ними ж грубе слово у відповідь), розпочнуть на кожному чергуванні писати “рапорт” (письмове повідомлення начальникові Виправної Установи (ВУ) про “порушення дисципліни й внутрішнього розпорядку”). Для “вирішення питання” (підкуп з метою змусити на щось заплющити очі) достатньо пачки фільтрових цигарок або рибної консерви. Така ціна їхньої совісті. Звичайно, трапляються серед них і приємні виключення. Наявність в словосполученні “воєнізований наряд” слова, котре викликає певні асоціації, жодним чином не свідчить про те, що прапорщики й сержанти озброєні вогнепальною зброєю. Вся їхня зброя — кийок і балон зі сльозогінним газом.

Дії воєнізованого наряду та їхнє ставлення до засуджених цілковито залежить від характеру та уподобань Чергового Помічника Начальника Колонії (ЧПНК). В часі відсутності начальника ВУ або його заступників він одноосібний господар. Накази про вивід на працю, в лазню та в їдальню, рівно як і дозволи на відвідання богослужінь, спортмайданчику, або заняття в гуртку самодіяльності, віддаються безпосередньо ним.

За кожним загonom засуджених закріплено офіцера — виховника (керівник загону). В його силах і можливостях покарати Вас за написаний прапорщиком “рапорт” або “зам’яти справу”, написати аналогічний пасквіль самому, дати позитивну характеристику перед комісією на умовно-дострокове звільнення чи “завалити” і т.п. Продажних серед них також чимало, проте й запити вищі.

Контактів з “кумтрестом” (оперативною частиною) тут також краще уникати. Для оперативників стало професійного хворобою всіх і в усьому підозрювати. Полюбляють длубатись в чужих кишнях та речах в пошуках грошей та наркотиків. Азартні хлопці. А от офіцери режимної частини вредні. За незастебнутий гудзик, незастелене ліжко або верхній одяг котрий не відповідає кольору й формі пишуть «рапорт» і брутально сварять.

Соціальна служба. До їхніх обов’язків входить проведення профілактичних робіт з засудженими (бесіди з психологами) та заповнення вільного часу “культурно-масовими заходами”. Концерти, лекції, релігійні громади, спортові змагання — їхня парафія. Так на папері, і так мусить бути в ідеалі. Реальність інакша. Як і в часи панування комунізму, все чиниться згідно постанов та циркулярів “вищих інстанцій”. Думки засуджених та потреба суспільства в законслухняних громадянах чомусь в даному випадку брутально ігноруються.

Дозволю собі один ліричний відступ (спогад з життя). Відчити лекцій запрошеними “з волі” лекторами вважається для соцвідділу “проведеною роботою”. Начальник соцвідділу ЧВК-62 (в цьому концтаборі мені довелось прожити два з половиною роки) запросив двох працівниць Державної соціальної служби молоді поділитись знаннями про СНІД. Вислуховувати пашталакання двох товстих, вже двічі розлучених тіток (до речі, колишніх комсомольських апаратниць) виявилось для засуджених справою вкрай складною. Але насильно в клуб загнали

півсотні “ображених” та інших “непорядних”. Уявіть собі як вони реагували на вже довгий час небачених осіб жіночої статі, і на їхні спроби пояснити правила користування презервативом. На сороміцькі жарти засуджених зголоднілі за чоловічою ласкою й аморальні в душі баби відреагували відповідним чином. Вийшов “вечір гумору й сатири”, але з вкрай вульгарним змістом.

“Найвищим начальством” у ВУ є начальник, його заступник, начальник соцвідділу. Карати (виносити постанови про накладення стягнень) або навпаки, нагороджувати (існує ряд заохочень) виключно їхня компетенція. Вирішувати питання про умовно дострокове звільнення (УДЗ), позитивну характеристику для амністії або помилування, рекомендую лише з ними. Підлабузництво погана риса, але... Факт добровільного виходу на працю прихилить до Вас їхні серця.

ЧОМУ ТА ПЕВНО І ЯК Я НЕ ЗБОЖЕВОЛІВ? ОСТАННІ ПОРАДИ

- Чому про все так коротко і так поверхово? Чому так мало конкретних випадків? Чому...? Чому...?

Ой-йой-йой. Вгамуйте свої чомування. Кортить конкретних випадків? Будь-ласка.

Вечірня перевірка. На міні-плацу перед гуртожитком (“баракком”) вишикувалось в кілька шеренг близько двохсот осіб (весь загін). Прапорщик вже давно всіх порахував, але ніхто не рухається. Майор Віктор Володимирович Кушнір (керівник загону), стоячи на східцях, громовим голосом виголошує:

— **Я уже усім і лічно і колективно неоднократно сообщав, що ваші тумбочки призначені для зберігання мильнорильних принадлежностей, тоїсть станка в кількості одна штука, зубної щітки, зубної пасти, мила, ручки з синім чорнилом, (можна хвіолетовим), зошита, і книжок не більш п’яти штук. Чому деякі осуджені мене не зрозуміли? Що це за возмутительне безобразіє? Є у нас такий дід Шаргородський. Де Ви, діду? Вийдіть, щоб Вас всі бачили. Об’ясніть, чому в Вас в тумбочці, на грязних і вонючих носках лежав хліб?**

— **А вони не смердючі. Я їх позавчора поправ.**

— **Ні діду, смердючі. Я чуть сознание не потерял. В мене**

памороки забились.

— То навіщо ти їх нюхав?

Ви смієтесь? А ми (весь загін) мовчали, мов рибки морські. «Сміх в строю» (в вишикуваній лаві) — порушення дисципліни. Ось чому про конкретні випадки (про “барак, нару, кашу і парашу”) складно без лайки й прокльонів. А я людина з вищою освітою, й претендую на інтелігентність. Лише з поваги до Вас я пересилю себе й пригадаю ще один конкретний випадок. Більшість “нар” “на бараці” стоять впритул одна до одної. Певний час я мусив терпіти сусідство такого собі Дмитра Голика. Цей шістдесятидволітній дід (виглядав він на всі вісімдесят) рухав своє товсте й незграбне тіло лише після команди “В їдальню”. Як пенсіонер, він був звільнений від праці, тому цілими днями куняв в ПВР, а вночі голосно хропів мені в вухо й забруднював атмосферу вихлопними газами. То правда, що старість треба шанувати, і я жодним чином не закликаю брати з моїх дикунських дій приклад, але... Цивілізація дійшла висновку, що раз дурень не бажає рахуватись з оточуючими, його до цього змушують. За хропіння й (пробачте) пердіння довелось гамселити його спочатку подушкою, а згодом й туфлями по обличчю. “Нара”, на котрій я спав, мала зручне розташування (поблизу вікна), тому з часом, ігноруючи бурчання недолугих, я виламав фрамугу, й всі фетишисти мусили шукати притулку деінде. Я не садист, але нелюдські умови (а дійсно таки нелюдські) й небажання хамів йти назустріч, зобов'язували чинити так, і ніяк інакше.

Страшно (дійсно таки страшно), коли поруч людина, котра за віком або станом здоров'я вже не сподівається звільнитись. Що чинити, коли поруч психічно неврівноважена або слабодуха істота? Вдень він хандрить й псує всім оточуючим настрої, а вночі перерізає собі вени й викидається з вікна. І весь загін мусить писати оперативникам пояснювальні й переконувати їх в тім, що жодного психологічного й фізичного насилля над суїцидником не чинилось.

Складно знайти закуток й усамітнитись для того аби про щось помріяти, щось згадати, або зосередитись й написати листа. “Барак” цілодобово нагадує бджолиний вулик. Озлобленість на побутові незручності стає причиною конфліктів й намагання зігнати злість на іншому. За перевиконану норму “на промці”

заохочення отримують “блатні” котрі в робочий час сплять, або ріжуться в нарди і карти. На Ваших очах розіграється не одна трагедія. Вчорашній “наглядаючий” опиниться в “непорядних”, а засуджений з сусідньої “нари” довідавшись, що дружина зраджує, проковтне голку. Як тут не збожеволіти?

Ось моя коротенька сповідь і мої поради.

Попри титанічні зусилля уникати конфліктних ситуацій, задля того, або захистити власні нерви, здоров'я, гідність, імідж та посаду, одного разу довелось замотати в рушник шматок мила й гамселити “мурчащого” (претендуючого на оригінальність хама) по всіх частинах тіла. Об голову іншого я мусив зламати швабру й “опустити” (ткнути лицем в “парашу” в присутності співкамерників) третього. Під сучасну пору виправні установи та слідчі ізолятори в Україні є розплідниками кримінальних традицій й установами морального розбещення тих, хто опинився в їхніх стінах випадково, або за дрібне й ненавмисне правопорушення. Пам'ятайте, що адміністрація нерідко використовує підконтрольних “блатних” для розправи з непокірними. Ось чому іноді краще махнути на дурня рукою. Запевняю: Бог покарає урода за підлість. Це відбудеться через короткий проміжок часу, і на Ваших очах. Навчіться бути байдужим, або принаймні робити вигляд, що нічого не чуєте і не бачите. Життя й здоров'я дорожчі, а самотужки систему не зламати. Тим більше коли кримінал й бюрократична адміністрація гармонійно доповнюють одне одного. Я відверто плюнув. Звичайно, не на всіх, і не на все. Довелось свідомо обмежити себе в багатьох дрібних радощах, котрі вже доступні в виправних установах, й незалежно від настрою, погоди, й самопочуття, щодня ставити перед собою певні завдання й втілювати їх в життя. Визначтесь і Ви, чого прагнете, і якими шляхами досягнути мети.

Згідно “понять” “працювати на ментів в падло”. Сміливо плюньте на це. Нині працюють (інша справа де і як) навіть “наглядаючі”. Підшукайте ту роботу і посаду, котра не дасть занидіти закладеним в Вас Творцем талантам. В пошані обробка дерева, металу, різьба, обтісування та гравіювання каміння. Як і в СІЗО, адміністрація ВУ не має жодного відношення до суду й органів дізнання, котрі спільними зусиллями позбавили Вас волі. Скористайтесь цим, адже весь її формальний обов'язок полягає в утриманні та перевихованні. Нехай дурні “створюють

рух”, й “страждають за загальне”. Окрім праці “на промці” займіть себе чимось й у житловій частині виправної установи (“на жилзоні”). Я намагався щодня відвідувати спортмайданчик і лазню (щоправда, не завжди “вирішував питання” за гарячу воду), ніс служіння в Будинку Молитви, писав статті й оповідання, вивчав Слово Боже. Лише бажання вижити, довести, що я сильніший від недоброзичливців, й усвідомлення обов’язку служити Богові й Ідеї Нації дарували мені сил і наснаги витримати земне пекло.

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

— Ото вже фарби згустив, нарікши “зону” земним пеклом. Та й в ізоляторах тимчасового утримання не все так жахливо. Можемо навіть показати.

Певно саме так реагують на все вище мною сказане працівники Державної Пенітенціарної Служби та інших урядових і державних служб.

Ні панове, фарб я не згущую, й жаху не наганяю. А от ви лукавите, намагаючись мені заперечити. То правда, що під тиском небайдужої до чужого горя світової спільноти (а нерідко й коштом різноманітних міжнародних благодійних та гуманітарних фондів і організацій) окремі ізолятори тимчасового утримання зовнішньо почали відповідати вимогам європейських стандартів. Гладкі стіни білого або блакитного кольорів, лінолеум на підлозі, ліжка з постілью замість “сцени” (підвищення на підлозі, на котрому доводилось спати без матраців), “тумбарі” для зберігання особистих речей. Але таких (показових для іноземців та правозахисників) ізоляторів лише кілька (їх можна полічити на пальцях), і факт їхнього існування не є усвідомленням необхідності й актом доброї волі працівників ДПС або егоїстично-бюрократичної верхівки сучасної України. Навіть в столичному СІЗО № 13 (його відвідують різноманітні комісії чи не найчастіше) бракує постільної білизни (про якість тої, котру видають, окрема мова), матраців, посуду, а за якість харчування начальника установи необхідно притягнути до кримінальної відповідальності. Запевняю: чим далі від столиці, тим гірші умови утримання. В Ізоляторах Тимчасового Утримання окремих райцентрів донині роль “параші” виконує звичайнісіньке відро, котре хтось з затриманих мусить щодня виносити. Не менше проблем з водо— та

енергопостачанням, що в свою чергу спричинює дизентерію та інфекційні хвороби.

— *А чому так мало про “житуху в зоні”? Чому докладніше не розповіси про “ментовський беспредел” (свавілля) (свідоме порушення органами дізнання та слідства, а також працівниками СІЗО та ВУ всіх існуючих норм, невиконання власних обов’язків та зловживання службовим становищем)?*

Ці претензії линуць до мене вже з боку ідеалізаторів “злодійських традицій”. Зрозумійте мене, хлопці: бардак не лише в “зонах”, бардак в усьому нашому суспільстві. Егоїзм, продажність, безпринципність, самодурство, духовні збочення, неповага до рідного й запобігання перед недолугим й аморальним “загальноприйнятим”, стали нормою. Постокупаційна адміністрація України не бажає зрозуміти, що попри всі зусилля стандартизувати все суспільство (й установи підконтрольні ДПС зокрема) втілити в життя цей задум — нереально. Кожен СІЗО й будь-яка “зона” чимось відрізняються від решти. Причин безліч, і чимало з них на перший погляд можуть видатись неймовірними й абсурдними. Загальновідомо, що в більшості ізоляторів заарештовані цілодобово пересуваються по камері й безперешкодно сплять в денний час. Але не дивуйтесь, коли за спробу встати з “нари” після 22.00 (навіть у випадку справлення природної потреби), або за безвинне дрімання в світлу пору доби доведеться писати пояснювальну й отримати кілька діб карцеру. Вдень Ви сидітиме в напівтемряві (мусимо енергію економити), а вночі доведеться накривати обличчя рушником, ховаючи очі від світла лампочки (треба знати, чим “зецюри погані” вночі займаються). Я вже згадував, що за “міжкамерний зв’язок” реально отримати купу неприємностей. Але Ви невимовно вразитесь (а можливо й зрадієте) коли наглядачі (звичайно за матеріальну винагороду) самі запропонують Вам наркотики, алкоголь, мобільний телефон й безперешкодне відвідування інших камер або “бараків” (таким чином співсправники узгоджують свої дії стосовно поведінки в судовій залі а верхівка криміналітету «постановляє» обов’язкові для всіх арештантів норми поведінки). Окремий тариф на послуги “жучки” з “бабської хати” (підсудної або засудженої, котра погодиться на статеву близькість).

Ще з часів московсько-більшовицької окупації, кримінальний світ поділив існуючі виправні установи на дві категорії.

“Чорні” й “червоні”. В перших адміністрація (на думку кримінальників) не в стані що-небудь протиставити “злочинським традиціям” й кримінальні “поняття” стали єдиним мірилом. В інших ситуація цілковито контролюється й подавлюється будь-який спротив. Конституція, КПК, та інші нормативні документи гарантують всім громадянам (засудженим також) чимало прав. Але держслужбовці всіх служб і всіх рангів рідко коли обтяжують себе дотриманням їх та виконанням. Пригадую вибори до Верховної Ради 2002-го року 3 обласної “управи” “зону” мало не щодня відвідували перевіряючі. На зборах “Ради Колективу” (створена з засаджених завгоспів структура для допомоги адміністрації) всім “цапам” в вульгарній ультимативній формі пояснили як і за кого голосувати. Такі самі інструкції провели й з офіцерами-виховниками (керівниками загонів). «Кумтрест» швидко «домовився» з чільниками «пацанви» («блатарями»). Вивішені в клубі передвиборні програми всіх блоків жодним чином не свідчили на користь вільного вибору. Навіть не соромлячись спостерігачів, офіцери зупиняли засуджених, котрі несли бюлетені до урн, й перевіряли виконання даних їм вказівок та інструкцій. За хабар (не обов’язково грошима) здобувають посаду “цапа” й, незважаючи на купу стягнень, звільняються як невиліковно хворі. В показових ВУ після вступу в дію пільг Вас навіть супроти Вашого бажання звільнять, а в решті на них не зважатимуть, й триматимуть до останнього дня визначеного судом терміну ув’язнення.

Варто знати, що засуджений має право один раз в два місяці отримувати харчову передачу вагою до 30-ти кг., має право на короткотривале побачення раз в місяць і на довготривале раз в три місяці.

Щодо вирішення питання про Умовно-Дострокове Звільнення (УДЗ), актування (звільнення як невиліковно хворого) або помилування. Україна (як і всі постсовєтські держави) є абсолютно корумпованою державою. Брати подарунки й “вирішувати питання” стало нормою й свідченням всезагальної безпринципності. Небайдухи до Вашої долі нехай пошукають “хід” в оточенні Президента (тут реально вирішити питання про помилування), або в Генеральній Прокуратурі й Департаменті Виконання Покарань. Довідайтесь в офіцера спецчастини всі пільги, котрими маєте право скористатись (амністія, УДЗ,

помилування). Ви ж не налаштовані “сидіти” весь термін, визначений суддею. Проте змаг за звільнення (наголошую: змаг, а не очікування) не повинні стати панацеєю в усіх діях (“воля не повинна шторити”). Зацикленість викликає неповагу і серед засуджених, і з боку адміністрації. Прагніть залишитись людиною з-за будь яких умов.

Нарешті, остання моя порада. Не живіть спогадами про минуле, та побудованому на них уявним майбутнім. Після звільнення Ви вжахнетесь змінам. Ось чому мільйони людей на постсоветських просторах після звільнення не можуть адаптуватись, й знову опиняються за ґратами. Духовне та моральне розбещення знаходять своє відображення і в “зонівському” фольклорі: “Сів в тюрму, міняй дружину! (До речі, геть не смішно). Не покладайте значних надій на друзів і знайомих. Люди в цьому світі слабі й егоїстичні.

Довгоочікуване звільнення. Перед тим, як опинитись за брамою, Вас знову обшукають. Останній “шмон”. Все, що викликати підозру, знищать на Ваших очах.

Ну ось, певно, і все. Не силкуйте себе намаганням визубрити “феню”. Бруд сам налипне, а наведених мною (до речі перекладених на українську) слів недостатньо для того, аби усвідомити весь трагізм долі тих, хто їх склав.

Я не бачу Вас, але чую запитання:

— *Що означає фраза “відмахати строк від дзвоника до дзвоника?”*

Відлік терміну ув’язнення починається з моменту затримання. Це перший дзвоник. Суд врахує час, відбутий в ізоляторі. Другий дзвоник — останній день ув’язнення. Щиро зичу успіху в справі його прискорення. Нехай Господь в тім допомагає. Можливо “в тому світі”, Вас ніхто й не чекає, але запевняю: “На волі” незрівнянно краще.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПЕНІТЕНЦІАРНА СИСТЕМА. МИМОВІЛЬНИЙ ПОГЛЯД З ДНА

Неоднозначно реагую на факт незнання пересічним громадянином України значіння словосполучення “пенітенціарна система”. Засмучуюсь, оскільки це свідчення непоінформованості, й радію, оскільки значний відсоток (на щастя звичайно), ще не зітнулись (і дай Боже ніколи й не стикатись) з цією вкрай

огидною формою приниження людської гідності. Аби не виникали запитання, відразу поясню про що йдеться. Кожна держава й кожне суспільство стикаються з проблемою злочинності й правопорушення. Пенітенціарна система є державною службою, на котру покладено утримання в спецзакладах та перевиховання тих, хто вчинив переступ Карного Кодексу та інших нормативних документів.

Певно, чимало доводилось чути розповідей про ізолятори досудового утримання та виправні установи цивілізованих країн. Згідно оприлюдненої в звітах статистики, європейські пенітенціарії на одну добу утримання засудженого витрачають в середньому більше трьохсот євро. Вражаюча цифра. На злодія, і стільки? Уявіть собі. Урядовці тих країн, дбаючи про спокій та добробут власних громадян, їхнє впевнене й стабільне майбутнє, підрахували, що витратити такі кошти на тих, хто (нехай і свідомо) схибив з шляху — дешевше. Гроші витрачаються не лише на харчування й забезпечення вбранням ув'язненого. На державному рівні розроблена ціла програма заходів, спрямованих на перевиховання, зміну світогляду та формування з колишніх правопорушників й злочинців повноцінних громадян держави. Цивілізованому суспільству не байдуже, якими повернуться до цивільного життя вчорашні грабіжники, гвалтівники, крадії та вбивці. Гасло європейських пенітенціаріїв — «Не карати, а навертати на шлях істинний». І це дає позитивні результати. Кількісний та відсотковий показник рецидивів (повторне вчинення злочину особами, котрі вже притягувались до відповідальності) в Європі незначний. Але то в них. А як в нас?

Формально в Україні також існує й діє власна Державна Пенітенціарна Служба. Але я наголошую на тому, що існує й діє вона лише формально. Трагічним спадком комуністичного тоталітаризму («імперії зла» якою був СРСР) та наслідком злочинної діяльності нинішньої охлократії, є невпинне вимирання українців. Населення в Україні скоротилась на кілька мільйонів, а кількість засуджених за цей період зросла більше ніж вдвічі. Відсоток рецидивів в Україні є одним з найвищих в Європі (попереду лише Росія з її вже майже народними й ставшими частиною культури “злодійськими традиціями”).

Згідно звітів керівництва ДПС, «соціальні працівники, юристи, психологи й медперсонал в реабілітаційних центрах

(центрах релаксації), в дільницях карантину, діагностики і розподілу, проводять психодіагностику засудженого», (себто бесіди, анкетування й тести). В непосвячених складеться помилкова уява про умови утримання під вартою осіб “які схибили з життєвого шляху”. Але факти — вперта річ. Повторю ще раз. Кількість засуджених подвоїлась. Ви ніде ні зустрінете інформації про те, скільки засуджених йдуть з життя від туберкульозу, ВІЛ СНІДу, актів суїциду, тощо. Запевняю, цифра чотиризначна. А скільки “помирають” в слідчих ізоляторах? Таких лише в Київському СІЗО в 2007-му році було більше десятка. Чи веде хтось облік тих, хто в часі ув’язнення втратив соціально-корисні зв’язки (рідних) й після звільнення стають жебраками? І який відсоток рецидивів? Складається враження, що ця інформація секретніша, ніж схеми нейтронної бомби.

Автор цих рядків більше семи років свого життя провів за ґратами. Зв’язки з утримуваними під вартою (підслідними й засудженими) підтримую і донині. Свідчу, що медично-санітарне забезпечення осіб позбавлених волі, повністю не відповідає встановленим нормам та стандартам. Послуги стоматолога в переважній більшості випадків зведені лише до видалення хворих зубів. За все інше рідним ув’язнених доводиться платити, але й в цьому разі якість буде далекою від оцінки “посередньо”. Підсудним і засудженим, котрі утримуються в СІЗО, потрібно витратити кілька днів для того, аби домогтись прийому в лікаря. На жаль, вся пенітенціарна система в Україні кинута на самовививання. Грошей, котрі виділяються, вистачає лише на зарплату працівникам. Ось чому начальників виправних установ (“зони”) виробництво (“промислова зона”) цікавить більше ніж побут засуджених. Виробництво дає хоч якісь прибутки. Допомога та подарунки благодійно-гуманітарних фондів (переважно закордонних), релігійних організацій та самих засуджених (так-так, самих засуджених) самостійно ніколи не вирішить існуючих проблем. До речі, про допомогу засуджених. Поцікавтесь про це детальніше в тих хто відбував ув’язнення та їх рідних. Правила такі: хочеш умовно-дострокового звільнення — пиши рідним аби везли “гуманітарну допомогу” (шпалери, фарби, скло, мило, не гребують звичайно й “умовними одиницями”, тощо). Не забудьте запитати й яким чином організовується передплата газети “Закон і Обов’язок”. Запевняю, в засуджених та рядових

працівників про це ніколи не запитують згоди. Всіх працюючих на виробництві (за це на рахунок засудженим перераховують невеличкі суми) найбрутальнішим чином зобов'язують передплатити газету. Спроба відмовитись загрожує конфліктом з офіцером-виховником (керівником загону), руками котрих адміністрація ВУ здійснює “передплатну кампанію”. А умовно-дострокового звільнення, амністії та позитивної характеристики на помилування очікує кожен. Тому й вимушені мовчки погоджуватись. Відвідуючи спецустанови (так вже склалась моя доля, що серед переслідуваних режимом маю чимало друзів) доводилось бути свідком й більш ганебних ситуацій. Працівники соціально-психологічної служби умовляли прибулих на побачення родичів засуджених “передплатити для установи спецвидання”. Отже — існує “план для кожної зони”, й рядові працівники пенітенціарної системи (нехай вони будуть і в офіцерських погонах) вимушені його виконувати. Повертаючись до вже згадуваного мною медичного обслуговування, хочу зазначити, що деякі існуючі оздоровчі програми фінансуються коштами Світового банку та Глобального фонду.

Щодо роботи з “спецконтингентом”. Запевняю, офіцери-виховники ніколи себе цим не обтяжують. Свої обов'язки вони звели виключно до написання характеристик. Психологи проводять співбесіди лише з невдахами суїцидниками та особами, котрим необхідно повідомити про смерть рідних. Твердження про те, що із засудженими, а тим більше з підсудними проводиться відповідна робота, м'яко кажучи, не відповідає дійсності. Лукавить керівництво департаменту й в заявах про співпрацю з релігійними середовищами та церквами. Так, факт духовного лікування засуджених є, але він не є актом доброї волі начальників ВУ та “вищих інстанцій”. Обставини та тиск громадськості змушують. “На місцях” “зміни й демократизація” торують собі шлях нелюдськими зусиллями. Є служителі — є й служіння, немає служителя — “сидіть на бараках (“гуртожитках”) й там собі моліться”. Про задоволення духовних потреб підсудних годі й говорити. Існуючі в слідчих ізоляторах культові споруди або молитовні кімнати — бутафорія для комісій та меценатів. Навіть працюючі в господарській обслузі засуджені рідко коли мають змогу усамітнитись там від суєти цього грішного світу.

Запитайте при нагоді в працівників СІЗО: — *“Яка різниця між підсудним і засудженим?”* Більшість навряд чи зможуть дати чітку, логічну й аргументовану відповідь. Уявіть собі душевний стан людини, котру змушують під час обшуків роздягатись до гола, утримують в брудних й душних камерах, обмежують в пересуванні й контактах з рідними (останнє формально в компетенції органів слідства, прокуратури та суду), й на кожному кроці принижують. І все це ще до визнання судом провини.

Товстозаді челядники з МВС й ДПС, певно, є найбільшим гальмом в справі поступу українського суспільства. Я жахаюсь, коли чую з їхніх вуст заяви про необхідність поєднати міліцейські й тюремні відомства. Власну позицію вони аргументують “необхідністю поліпшення оперативної роботи серед підслідних, підсудних й засуджених в камерах СІЗО та ВУ, котрі спрямовані на розкриття вчинених злочинів в минулому, й тих, котрі плануються”. Сучасна пенітенціарна система України — це бездумна, бездушна і навіть злочинна трата бюджетних коштів. Для багатьох засуджених виправні установи перетворились у “інститути підвищення кваліфікації”, а суворий побут й безугавні обмеження прав й можливостей (за светр, шорти й кольоровий стержень ручки реально отримати кілька діб карцеру) озлоблюють їх супроти оточуючих і суспільства. Обов'язки працівників ВУ зведені до суцільного психологічного терору супроти засуджених. Керівники загонів, психологи, і навіть лікарі, кленучи черговий “бздик” начальника ВУ, вимушені час від часу відбирати в засуджених переданий рідними емальований посуд, великі залізні кухлі та постільну білизну. Реформування пенітенціарної системи вимагає кардинальних змін. І не лише на законодавчому рівні. Чимало положень й постанов просто не виконуються на практиці. На папері засуджені мають право, а на практиці адміністрації слідчих ізоляторів й виправних установ втілення їх в життя є не вигідним. Та й керівництву ДПС також. Тож зайве дивуватись тому що сучасні в'язниці закріплюють вади й додають нові. Прагнення полегшити побут навчить неширих посмішок, лицемірства й вміння корчити догідливо-підслесливий вигляд. Діяльність існуючих недержавних організацій котрі намагаються змінити існуючий стан речей звелась лише до надання гуманітарної допомоги та рекомендацій. Основна перешкода в справі демократизації та

більшій прозорості діяльності пенітенціарної системи полягає в небажанні самих працівників (попри всі високопарні слова керівництва ДПС) щось змінювати. Стосунки ДПС й Прокуратури (ця служба мусить наглядати за дотриманням законності) традиційні для напівтоталітарного суспільства. Рука руку миє. Але зміни потрібні.

ПРОПОЗИЦІЇ БАЖАЮЧИМ ПОЧУТИ

Запропонований Президентом України Віктором Януковичем фахівцям для обговорення новий Кримінальний Процесуальний Кодекс України (КПК) зазнав чималої (і як дехто вважав нищівної) критики з боку діячів та активістів вічно невдоволеної опозиції. Насправді, лише окремі пункти набуло чинності в листопаді 2012-го року КПК, в першу чергу тих, котрі стосуються формування доказової бази органами досудового слідства, не витримали випробування часом й дійсно потребують першочергового обговорення, доопрацювання і законодавчо закріпленого вдосконалення. В цілому ж, нині вже діючий КПК є суттєво гуманнішим від попереднього й відчутно полегшує права і становище підозрюваних, підслідних, обвинувачуваних та підсудних. Удосконалення нині практикованих й запровадження нових норм в царині визначення статусу вищезгаданих категорій, наперекір упередженим застереженням недоброзичливців, жодним чином не збільшили рівня побутової злочинності. Суттєве розширення практики взяття на поруки, грошової застави, домашнього арешту та особисті зобов'язання не стали причиною масового ухиляння підслідними від органів досудового розслідування та нез'яви підсудними до суду задля участі в судовому розгляді кримінальної справи по суті. Водночас, упродовж кількох місяців дії нового КПК, на 40% (13.250) зменшилася кількість осіб утримуваних в підпорядкованих органам МВС ізоляторах тимчасового утримання (ІТУ), та підпорядкованих Державній пенітенціарній службі України (ДПтСУ) слідчих ізоляторах (СІЗО). (З 32.000 станом справ на 01.12.12. до 18.750 станом справ на 14.06.13.) Насправді, розширення застосування альтернативних превентивних методів (поруки, домашній арешт, особисті зобов'язання, застава) — є позитивною тенденцією в царині гуманізації кримінальної юстиції.

На жаль, процес гуманізації поки-що обмежився виключно запровадженням нового КПК. Поза увагою відповідних відомств та його критиків залишаються установи, які перебувають в підпорядкуванні ДПтС України. Складається враження, що державу жодним чином не цікавить доля й майбутнє осіб, які вироком суду на підставі статей КПК 1960-го року і вже нового КПК визнані винними у скоєнні злочину, і відбувають покарання у виправних установах, або ще не є визнаними й утримуються рішенням суду в ІТУ та СІЗО.

Варто визнати, що переважна більшість чинних нині норм, котрі визначають права та обов'язки «спецконтингенту» (себто взятих рішенням суду під варту на час досудового й судового розслідування, і утримуваних в ІТУ й СІЗО, та визнаних судом винними у скоєнні злочину, й вже відбуваючих покарання в виправних установах) є успадкованими від тоталітарної системи Радянського Союзу. Вітчизняні й міжнародні правозахисні організації вже давно визнали їх виключно репресивними, й такими, що не сприяють становленню засуджених на шлях виправлення. Численні, нічим не виправдані обмеження, замкнений простір, надзвичайно суворий режим, значне звуження особистого простору, велика кількість побутових незручностей (часто штучно створених), нерідко стають причиною роздратувань, неврозів, психічних зривів, конфліктних ситуацій, провокують до вчинення злочинів вже в установах виконання покарань, членушкоджень та суїцидів.

Відсутність прозорості й належного контролю за діяльністю установ ДПтС України з боку контролюючих органів (Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України), а також незалежних громадських організацій, уможливають корупцію й посадові зловживання. Вкрай незадовільне медичне обслуговування, позбавлене найнеобхідніших вітамінів харчування, різка зміна оточуючого середовища, фактична бездіяльність соціально-психологічної служби та кімнат психологічної релаксації, сутєві обмеження й настороженість до діяльності релігійних організацій, вкрай рідкі для багатьох спілкування з рідними та близькими, вимоги пересуватись виключно строем, стають причиною дезорієнтації особистості, внутрішньоособистісних конфліктів, проявів насилля, конфліктів між арештованими та працівниками пенітенціарної служби, суїцидів

і навіть вбивств. Факт прямого підпорядкування психологів пенітенціарних закладів виховній службі виправної установи, нерідко стає причиною примушення їх виконувати невластиві функції, які притаманні виключно режимній частині.

Незаздрісне і вкрай незадовільне становище осіб взятих рішенням суду під варту в цілому, жодним чином не свідчить про відсутність спроб окремих працівників і навіть представників керівного складу виправних установ та слідчих ізоляторів шукати шляхи для вирішення посталих проблем. Здебільше, це обмежується дозволом на необмежену кількість харчових передач та в більшості випадків малоцікавими творчими зустрічами.

Безугавні апелювання в бік недосконалості законів в дійсності не вирішують викликів з якими доводиться стикатись. Насправді, чимало пунктів і статей чинних нині прав, норм і вимог щодо внутрішнього розпорядку, є дійсно гуманними, й такими що позбавляють опонентів нинішньої влади підстав для критики і закидів. Проте на практиці, принаймні станом справ на даний час, вони є лише задекларованими на папері. Певно не бажаючи обтяжувати себе їх виконанням, значна кількість пенітенціаріїв дозволяють собі доволно, на власний розсуд трактувати власні посадові обов'язки і права арештантів, й знаходити підстави для їх невиконання та ігнорації. Аналіз скарг поданих на умови утримання в виправних установах свідчить, що саме невиконання гарантованих норм і прав найчастіше стає причиною критики й атак з боку арештованих та засуджених.

Досвід передових країн світу свідчить на користь необхідності гуманізації пенітенціарної системи. Затрачені кошти і зусилля дають позитивні наслідки. Логічним продовженням в справі гуманізації всього суспільства після вступу в дію нового КПК, буде розширення прав та можливостей осіб взятих рішенням суду під варту та визнаних судом винними у скоєнні злочину. Прийняття суттєво гуманніших «Правил внутрішнього розпорядку Управління виконання покарань» якими формально керуються пенітенціарії, може стати черговим, і геть не показовим кроком в справі гуманізації українського суспільства в цілому та пенітенціарної системи зокрема. Збільшення кількості довготривалих і короткотривалих побачень впродовж року (нині засуджені мають право лише на чотири довготривалі побачення на рік), чітке розмежування повноважень соціальної

та психологічної служб, належне і неупереджене реагування на скарги та звернення арештованих, спрощення порядку листування засудженими й надання цього права взятим під варту підслідним та підсудним, надання можливості представникам громадських та релігійних організацій здійснювати нагляд за дотриманням законності в місцях позбавлення волі, сприятиме поверненню до суспільства повновартісними осіб які схибили або вчинили злочин.

Зміст

Частина I

Одна порада замість вступу	3
Про коефіцієнт корисності від національного криміналу	4
Застереження	11
Про посталих понад законом	12
Ганебна тяглість	16

Частина II

Напередодні	25
Затримання	27
Поради	29
Перший допит	29
Інформація не для роздумів	33
Кімната (камера) утримання затриманих	35
Арешт та слідчі дії	40
Ще чотири уточнення, зауваги та поради	45
СІЗО. Заїзд	46
СІЗО. Карантин	48
СІЗО. “Хата”	51
До історії злодійського руху	54
СІЗО. Устрій. Побут. Стосунки	60
Роздуми над побаченим й почутим	66
Упереджуючи зневіру	70
Тюремний прес (бувальщина)	78
Ще раз про побут	84
Закінчення “досудового розслідування” та очікування суду	86
Поради	88
Дух чи матерія?	90

Частина III

Напередодні суду	93
Суд	96
СІЗО. “Засудженка”. Скарга	100

Частина IV

Етап	105
“Зона”. “Заїзд”. “Карантан”	107
“Зона”. “Житуха”	109

Дуже цінна книжка (бувальщина).....	112
“Зонівська” Адміністрація	115
Чому та певно і як я не збожеволів? Останні поради	118
Замість епілогу.....	121
Сучасна українська пенітенціарна система. Мимовільний погляд з дна.....	124
Пропозиції бажаним почути.....	129

Публіцистичне видання

Олесь Вахній

**Від дзвоника до дзвоника
(або поради «законостелухняним»)**

Оригінал-макет та дизайн обкладинки

Гай-Нижник О.В.